

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

На правах рукопису

УДК 342.951:351.743

ХАТНЮК ЮРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Науковий керівник:

Ковалів Мирослав Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	11
1.1 Стан наукової розробки проблеми, характеристика наукових джерел	11
1.2 Поняття та правова характеристика рейдерства в законодавстві України .	30
1.3 Державні органи як суб'єкти боротьби з рейдерством в Україні	50
Висновки до розділу 1	70
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	72
2.1 Сили та засоби органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством	72
2.2 Тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством	93
2.3 Профілактична діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством	114
2.4 Взаємодія органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством	133
Висновки до розділу 2	151
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ	155
Висновки до розділу 3	175
ВИСНОВКИ	176
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	182
ДОДАТКИ	208

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена прагненням України ввійти до єдиного економічного європейського простору, що вимагає суттєвих змін у багатьох сферах життєдіяльності держави, зокрема корпоративній. Пріоритетне значення для належної і безпечної діяльності акціонерних товариств має протидія рейдерству, яке не тільки дезорганізує роботу суб'єктів господарської діяльності, а й спричинює соціальну напругу в суспільстві. Скажімо, упродовж 2009 р. економіка України у зв'язку з перервами в роботі підприємств, яких атакували рейдери, зазнала збитків на суму понад 6,2 млн грн. У 2010 р. втрати національної промисловості внаслідок корпоративних конфліктів із застосуванням рейдерських технологій сягнули 12,7 млн грн.

Реформування економіки вимагає закріплення перетворень у корпоративному законодавстві, а також адаптації органів внутрішніх справ до нових умов господарської діяльності, що має бути відображено у відомчих нормативно-правових актах. Тож виникає суперечність між нормативною базою, яка регулює діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством, і теоретичною, спрямованою на одержання нових наукових знань, завдяки яким можна підвищити ефективність вказаної діяльності, пришвидшити її адаптацію до нових умов у зовнішньому середовищі. У зв'язку з цим виникає потреба напрацювати теоретичні питання й узагальнити діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Отже, комплексне дослідження адміністративно-правових засад та організації діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, а також розробка пропозицій щодо її вдосконалення набувають дедалі більшої актуальності. Зауважмо, що за весь період незалежності України адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством так і не було достатньо досліджено в науці адміністративного права.

Утім концептуальні основи проблеми рейдерства та способи його

подолання були і є об'єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Д. Андрєєва, Б. Андрушківа, П. Берназа, М. Белкіна, І. Богатирьова, Д. Брагіна, В. Галуцько, Н. Гуторова, О. Дічека, А. Єфименка, Р. Кальницького, А. Кирєєва, Е. Кісілюка, В. Куца, В. Лапчука, В. Мамутова, А. Марущака, С. Москаленка, А. Орлеана, Г. Паламарчука, О. Пащенко, В. Плакіді, З. Тарханова, Т. Устименко, В. Швеця та ін.

Окремі аспекти, які так чи інакше стосуються охорони власності силами та засобами органів внутрішніх справ, зокрема взаємодія суб'єктів боротьби з рейдерством щодо охорони правопорядку та забезпечення громадської безпеки під час корпоративних конфліктів, були предметом дослідження А. Бандурки, С. Гусарова, М. Коваліва, О. Литвинова, В. Ортинського, О. Остапенка, Н. Тиндик, В. Франчука та ін.

Щодо оцінювання ефективності діяльності органів внутрішніх справ з питань боротьби з рейдерством, дослідження ґрунтується на працях вітчизняних та зарубіжних учених: О. Джужи, А. Зелінського, З. Живко, Ф. Лопушанського, О. Кальмана, Л. Коваля, П. Рабіновича, Р. Тринька, О. Фролової. Загалом же в Україні комплексно не досліджували адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 рр. (затвердженої Постановою Кабінету Міністрів Україн від 29 вересня 2010 р. № 1900-р), Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні (прийнятої Законом України від 21 грудня 2000 р. № 2157-III), планів наукових досліджень МВС України (Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2010–2014 рр., затверджених Наказом МВС України від 29 липня 2010 р. № 347), а також у контексті наукового дослідження Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Проблеми реформування правової системи України» (державний

реєстраційний номер 0109U007853).

Мета і завдання дослідження. *Мета* наукового пошуку – з’ясувати й узагальнити теоретичні і практичні аспекти адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні в контексті реалізації їхніх повноважень у сфері корпоративних відносин щодо перерозподілу власності акціонерних товариств, а також розробити пропозиції і рекомендації, що сприятимуть удосконаленню організації і тактики дій щодо забезпечення правопорядку у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі *завдання*:

- проаналізувати стан наукової розробки адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством;
- розкрити поняття та правову характеристику рейдерства відповідно до законодавства України;
- схарактеризувати державні органи – суб’єкти боротьби з рейдерством в Україні;
- розглянути сили та засоби органів внутрішніх справ, які залучаються до боротьби з рейдерством;
- визначити основні напрями тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ під час вирішення корпоративних конфліктів;
- проаналізувати організацію профілактичної діяльності органів внутрішніх справ щодо незаконного перерозподілу власності під час корпоративних конфліктів;
- вивчити організацію взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України в боротьбі з рейдерством;
- розробити пропозиції і рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що пов’язані з адміністративно-правовими засадами діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. На основі комплексного підходу проблему розглянуто крізь призму її соціального змісту та юридичної форми. За допомогою історично-правового методу досліджено розвиток теоретичних засад розробки практичних форм і методів боротьби з рейдерством (підрозділ 1.1); порівняльно-правового методу – здійснено порівняльну характеристику вітчизняної та зарубіжної нормативної бази, що регламентує діяльність органів внутрішніх справ, Служби безпеки за напрямом дослідження (підрозділи 2.2, 2.4); статистичного методу – узагальнено динаміку протиправних дій під час корпоративних конфліктів із незаконним перерозподілом власності (підрозділи 1.2, 2.3); системно-функціонального методу – розкрито теоретичні та практичні положення щодо оцінки ефективності діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством (підрозділи 2.1, 2.2); формально-юридичного методу – проаналізовано зміст нормативно-правових актів, що регламентують діяльність державних органів у сфері боротьби з рейдерством (підрозділи 1.3, 2.4); соціологічного методу – проведено опитування працівників Головного управління МВС України у Львівській області, УМВС України на Львівській залізниці, курсантів Львівського державного університету внутрішніх справ щодо напрямів удосконалення діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством (підрозділ 2.4, Розділ 3); логіко-семантичного методу – розроблено пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази діяльності Державної служби статистики України, МВС України у сфері обліку злочинів та правопорушень, скоєних під час корпоративних конфліктів (Розділ 3). Застосування зазначених методів дозволило всебічно проаналізувати адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні, систематизувати емпіричні дані й одержати власні теоретичні результати.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали розробки фахівців у

галузях теорії держави і права, державного будівництва, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального, господарського права, правової та математичної статистики, теорії управління тощо.

Нормативно-правовою основою роботи стали положення Конституції України, законів України, Указів Президента України, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, відомчих нормативно-правових актів. Окрім того, було розглянуто нормативно-правові акти Великобританії, Федеративної республіки Німеччини, Російської Федерації.

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 228 працівників Головного управління МВС України у Львівській області, УМВС України на Львівській залізниці, курсантів Львівського державного університету внутрішніх справ, а також статистично-довідкові матеріали Державної служби статистики України та Міністерства внутрішніх справ України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших системних досліджень, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, з урахуванням новітніх досягнень правової науки проаналізовано адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, нормативно-правових актів Державної служби статистики України, Міністерства внутрішніх справ України.

Найсуттєвішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора у вирішення зазначених завдань, є, зокрема, такі положення і висновки:

уперше:

- застосовуючи сукупність визначень і термінів, запропоновано й

обґрунтовано поняття «рейдерство у сфері корпоративних конфліктів»;

- з'ясовано, що ефективність профілактичних заходів органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, визначається аналізом динаміки злочинності стосовно якісних і кількісних показників з урахуванням статистичних даних та експертних оцінок;

- обґрунтовано, що якісна правова основа адміністративно-правових засад взаємодії суб'єктів у боротьбі з рейдерством в Україні є головним індикатором ефективності системної протидії протиправному поглинанню і захопленню власності юридичних осіб різних форм власності, що підриває економічну безпеку держави, завдає шкоди міжнародному іміджу та інвестиційній привабливості країни;

удосконалено:

- тактику дій підрозділів органів внутрішніх справ у вирішенні корпоративних конфліктів;

- організацію профілактичної діяльності органів внутрішніх справ, спрямовану на усунення причин та умов виникнення і здійснення рейдерства в Україні;

- форми взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у профілактиці та боротьбі з рейдерством;

набули подальшого розвитку:

- аналіз стану, форм і різновидів рейдерства в Україні, спрямованого на порушення закріпленого Конституцією права власності;

- адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів боротьби з рейдерством як гарантія реалізації прав, свобод та законних інтересів громадян;

- теоретичні положення та практичні напрацювання з питань застосування сил та засобів органів внутрішніх справ, які залучаються до боротьби з рейдерством.

На підставі висновків запропоновано внести відповідні зміни та доповнення до Закону України «Про основи національної безпеки України», нормативно-правових актів МВС України та Державної служби статистики

України щодо визначення рейдерства правопорушенням та врегулювання боротьби з ним. Аргументовано необхідність використання запропонованих змін і доповнень у чинному законодавстві з урахуванням поданих пропозицій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції мають науково-теоретичну і практичну цінність:

- у науково-дослідній сфері – можуть послугувати підґрунтям для подальшої розробки актуальних проблем боротьби з рейдерством та забезпечення правопорядку під час вирішення корпоративних конфліктів, визначення шляхів адаптації вітчизняної нормативної бази з питань врегулювання корпоративної діяльності до вимог Європейського Союзу;

- у правотворчості – для вдосконалення нормативно-правового регулювання правовідносин у сфері діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством;

- у правозастосовній діяльності – для поліпшення практичної діяльності підрозділів органів внутрішніх справ та налагодження ефективної взаємодії з органами Служби безпеки України у сфері профілактики та боротьби з рейдерством;

- у навчальному процесі – матеріали дисертаційної роботи використовують під час проведення занять із навчальних дисциплін «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ», «Основи управління в органах внутрішніх справ» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 17 жовтня 2011 р.);

- у системі службової підготовки співробітників органів внутрішніх справ з питань практичної діяльності – для забезпечення правопорядку під час вирішення корпоративних конфліктів у межах компетенції органів внутрішніх справ (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 25 жовтня 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані в дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі

власних авторських досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертації. Підсумки роботи, розробки і розв'язання досліджуваної проблеми оприлюднено на Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми протидії злочинам у сфері економіки» (м. Львів, 26 березня 2010 р.); Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 24 вересня 2010 р.); Всеукраїнській курсантсько-студентській науковій конференції «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства» (м. Львів, 5 листопада 2010 р.); Міжнародній науково-практичній викладацькій конференції «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кіровоград, 1 грудня 2010 р.); звітній науковій конференції «Економічна безпека і право: проблеми та шляхи вирішення» (м. Львів, 25 лютого 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення охорони громадського порядку і безпеки під час проведення матчів чемпіонату Європи 2012 року з футболу» (м. Донецьк, 7 вересня 2011 р.); Всеукраїнській науковій конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів «Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні» (м. Львів, 30 вересня 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економіко-правові виклики 2012 року» (м. Львів, 4 листопада 2011 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації викладено в чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових юридичних виданнях і збірниках тез доповідей на вісьмох науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 223 сторінки, з яких 181 – основний текст, 26 – список використаних джерел (275 найменувань), 16 – додатки.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

1.1 Стан наукової розробки проблеми, характеристика наукових джерел

Проголошення Україною незалежності та перехід від командно-адміністративного управління до організації держави з ринковою економікою зумовило необхідність впровадження нових економічних засад діяльності суб'єктів господарювання. При цьому існуюча нормативно-правова система виявилася непристосованою до нових реалій.

Практично з моменту набуття Україною незалежності не припиняється процес пошуку оптимального законодавства у сфері підприємницької та господарської діяльності. Розробляються, впроваджуються і вдосконалюються нові форми та методи підвищення ефективності економіки, формується законодавчий масив фінансового та господарського права, всередині якого розробляється механізм різнопланового контролю за дотриманням прав суб'єктів економічної діяльності.

В умовах державного становлення України, впровадження ринкових відносин за відсутності підготовлених до роботи в нових умовах управлінських та економічних кадрів набули розвитку негативні явища. Серед них – спад суспільного виробництва, зниження якості продукції, робіт і послуг та інше. Як наслідок, багато підприємств не витримали конкурентної боротьби, не забезпечили рентабельності господарювання і, зрештою результати, збанкрутіли. Інші ж стали предметом різноманітних майнових спекуляцій та незаконного поглинання – рейдерства.

Серед усіх негативних явищ за роки самостійного економічного розвитку держави особливе місце необхідно відвести рейдерству, яке стало лихом періоду формування не лише ринкових, а й майнових відносин.

Рейдерство як явище в Україні є результатом не лише слабкої державної

влади, недосконалості законодавчої та нормативної баз. Це – інструмент наживи і навіть міжнародної політики.

Для того, щоб з'ясувати сутність рейдерства, звернімось до історичної ретроспективи.

Спочатку термін «рейдерство» вживали військові історики на позначення сукупності самостійних бойових дій одиночних або декількох кораблів, підводних човнів і літаків з метою знищення (по змозі захоплення) суден з вантажами, бойових кораблів супротивника, що особливо проявилось у війнах минулого століття [1, с. 83].

Рейдерство виникло з піратства, корсарства, каперства (напади на торгові морські судна). Ще з часів боротьби Британії за світове панування так називали військові кораблі, які поодиноці знищували торгові судна супротивників. Вони були надзвичайно віроломними. Фактично це були «пірати в законі», «флібустьєри на службі її Величності».

Зауважимо, що піратство в світовому океані й досі дає про себе знати. Захоплення піратами ХХІ ст. у 2008 р. судна «Фаїна» з українським екіпажем на борту, завантаженого військовою технікою, й викуп за більш ніж 3 млн доларів свідчать про глибокі коріння цього явища. Але рейдерство відрізняється від піратства та звичайного пограбування [2, с. 12].

На відміну від піратів рейдери перебували на службі в уряді (або у високопоставлених осіб) певної країни і, як правило, не брали участі в розподілі прибутків, що отримували в результаті захоплення судна. При цьому у рейдерів не було мети безпосередньо захопити вантаж на судні. Вони діяли на морських кораблях, що належать до категорії військових, і займалися знищенням торгових суден недружніх країн, керуючись тезою, що нанесений супротивникові збиток послужить на благо другій стороні. Наприклад, португальці, діючи в Індійському океані, починаючи з подорожі Васко да Гамми, поводитись саме як рейдери, знищуючи всі мусульманські судна, що траплялися їм, при цьому не завжди вдаючись до грабежу. У цьому випадку головними цілями португальців були залякування та ліквідація конкурентів.

Занепад рейдерства припадає на кінець наполеонівських війн, коли державам стало не вигідно ділитися прибутками з приватними підприємцями. Крім того, в цей час проти організованого морського розбою активно виступала ліберальна громадськість. У XIX ст. настав час розквіту буржуазії, повсюдного затвердження принципів недоторканності приватної власності й розвитку міжнародної торгівлі.

До перших непримиренних супротивників рейдерів відносять Бенджаміна Франкліна, що запропонував відразу після закінчення війни за незалежність включити в мирний договір США та Англії спеціальний пункт про заборону рейдерства (каперства). І хоча саме такий пункт у цей договір включений не був, Франклін надалі домогся безпосереднього включення запису про заборону рейдерства при укладенні договору з Пруссією. Незважаючи на те, що для країн, які уклали договір, подібна заборона не мала особливого значення внаслідок відсутності власних військових флотів, у міжнародному праві був створений прецедент. Фахівці з морського права впродовж першої половини XIX ст. сперечалися щодо того, чи входить власність, яку перевозять морем, у поняття власності, недоторканної під час військових дій, а чи вона є винятком і може бути знищена (оскільки підприємець під час війни має можливість не виходити в море, а залишатися в захищеній місцевості до вирішення конфлікту). Спори досягли свого апогею на Паризькому конгресі 1856 р., що відбувся після закінчення Кримської війни. У результаті була прийнята декларація про заборону рейдерства (каперства) на морі. Цікаво, що Сполучені Штати, які спочатку різко виступали за введення заборони, голосували проти прийняття цієї декларації.

Проблеми крейсерської війни активно обговорювали і в минулому столітті, зокрема на Гаазькій конференції 1907 р. Через два роки вони отримали остаточне закріплення в Лондонській декларації про право морської війни. У цьому документі передбачалися процедури огляду, захоплення і приводу суден з вантажем у свій порт, хоча там же зазначалось і про можливість у виняткових випадках знищувати і вантаж, і судно.

Мабуть, найвідоміше полювання на рейди здійснювалося в період Другої світової війни (у цей період до рейдерів відносили озброєні торгові судна). У цей період торгові судна, як правило, не виходили в море без конвою і чекали в портах формування колони. Необхідно зазначити, що полювання на рейди в період Другої світової війни здійснювали всі країни-учасники [3].

Сьогодні термін «рейдерство», перемістившись на сушу, по суті, набув іншого забарвлення, але зберіг у своєму змісті основний сенс – насильницьке (проти волі власника) захоплення власності (майна), зокрема, юридичної особи. У нинішній час держава звичайно ж не утримує на службі рейдерів, але і не встановлює ефективного механізму щодо забезпечення захисту власності (бізнесу) і тим самим опосередковано сприяє здійсненню захоплення з боку осіб, що користуються прогалинами законодавства.

На думку А. Писанець, недружні способи захоплення з використанням арсеналу сучасного рейдерства відомі з XVII ст. Автор стверджує, що початки рейдерства пов'язані з виникненням перших буржуазних держав, класичної буржуазної приватної власності, коли з'явилися спроби більш-менш законно або незаконно привласнити чужий бізнес, майно. Зокрема, у феодально-бюрократичній Російській імперії також траплялися випадки рейдерства [4, с. 131].

Російська дослідниця А. Прожеріна вважає, що «рейдерство» в сучасному розумінні як різновид «недружнього поглинання» компаній і перерозподілу власності та корпоративних прав з'явилося в США у 1920–1930 рр. Адже вже тоді його розуміли як успішне скуповування контрольного пакету акцій, часто за протидії менеджменту та акціонерів компанії, реорганізації підприємства та продажу його з прибутком [5, с. 11].

Стосовно цього питання З. Живко стверджує, що історія рейдерства нараховує не одне сторіччя, хоча сам термін було введено в обіг на рубежі XIX–XX ст. Рейдерство з'явилося на світ разом з акціями, коли виникла можливість поглинання компанії всупереч волі її власника [2, с. 12].

О. Беліков у вітчизняній історії виділяє чотири масові, революційні

перерозподіли власності, ініційовані владою. Перший перерозподіл власності відбувся ще в епоху Івана Грозного. Другий улаштував Петро Перший. Третій – більшовики, після революції 1917 р. Четвертий – починаючи з 1990-го, ми переживаємо сьогодні.

Усі масові захоплення, поглинання та перерозподіли власності в будь-якій країні завжди ініціювалися державою. Досить пригадати Солон в Древній Греції, Кромвеля в Англії, «релігійні» війни в Німеччині, Велику французьку революцію. Те саме відбувалося і на теренах нашої держави: від шабашів опричників до «експропріації» експропріаторів. Тобто досвіду розвитку, становлення та процвітання рейдерства як масового явища в нас більше, ніж достатньо.

Під час перших трьох перерозподілів власності всі процеси відбувались вертикально, відповідно до бюрократичної логіки. А от у 90-х роках минулого століття влада лише дала мовчазну згоду, проявивши свою ініціативу в процесі захоплення або перерозподілу власності. Надалі ж вертикаль влади відсторонилась від керівництва цим процесом, а сам перерозподіл пішов у горизонтальній площині [6, с. 105].

На теренах колишнього СРСР недружні поглинання практикувалися ще в 1980-х роках із появою перших комерційних структур – підпільних цехів, потім легальних кооперативів тощо.

Авторський колектив В. Журавель, О. Тимошенко, О. Дічек, аналізуючи становлення та розвиток рейдерства в Росії та Україні, визначають декілька етапів.

На першому етапі, на початку 90-х років минулого століття, у цих країнах відбувалися процеси акціонування низки державних підприємств і часткова або повна їх передача приватним власникам під час розпочатої приватизації. При цьому допускались численні порушення законодавства про приватизацію. Ваучери скуповувалися, змінювалися, викрадалися, збиралися, відбиралися, вкладалися. Як наслідок, одні стали ще багатшими, а інші – ще біднішими. Використовувалися різні схеми, які передбачають придбання державної

власності за значно заниженою вартістю, у підсумку – інтересам держави було завдано значних збитків [7, с. 40].

На другому етапі, приблизно з 1993 р., почався перерозподіл приватної власності між суб'єктами господарювання. Цей етап характеризувався переважанням насильницьких методів придбання майна та майнових прав, зокрема, в результаті вчинення таких злочинів, як вбивства на замовлення, погрози застосуванням насильства чи вбивством, вимагання та ін. Кримінал займав основне місце у захопленні чужого підприємства. Це був бандитський спосіб відбирання власності, коли просто приходили молоді неголені люди в спортивних штанах з бейсбольними бітами і забирали підприємство. Це були нальоти, напади на власників та їхню власність.

У цей період зароджувався процес створення формальних і неформальних фінансово-промислових груп, які в майбутньому відіграють провідну роль у рейдерському захопленні підприємств. Здійснювалось посилення монополізації в окремих галузях. Відбувалась інтеграція в галузях, де не потрібні значні фінансові ресурси, в деяких випадках здійснювалась зміна власника, особливо в міру виконання формальних і неформальних зобов'язань бізнесу перед владою [7, с. 41].

Третій (сучасний) етап в Україні розпочався у 2003–2004 рр. і триває по сьогодні. На зміну насильницьким злочинам прийшли (або зайняли значне місце) ненасильницькі розкрадання, вимагання, інші посягання на власність, злочинні дії, пов'язані з банкрутством, а також злочини, що полягають у фальсифікації різних документів. Великі компанії-рейдери практично виключили примітивний кримінал зі своєї діяльності; єдине, що ще досить широко використовується, – це залучення на кінцевому етапі захоплення підприємства «масок-шоу» для фізичного захоплення приміщень придбаної бізнес-структури. У практиці рейдерства починають переважати інтелектуальні способи придбання комерційної власності до яких, насамперед, відносять процеси злиття і поглинання підприємств.

Специфікою рейдерських діянь проти власності на сучасному етапі слід

визнати те, що вони часто стали відбуватися щодо цінних паперів. Форми розкрадань, які використовуються при заволодінні ними (наприклад, акціями), найрізноманітніші (привласнення, розтрати, шахрайство і т. д.) [7, с. 41–42].

На цьому етапі переважало масове банкрутство підприємств. Бізнес забирали через процедуру банкрутства. Наприклад, процедура банкрутства ініціювалася через невелику заборгованість. Після цього боржникові не давали можливості розплатитися, хоча це був часто формальний боржник – ніякого боргу насправді не було. У межах судової процедури перехоплювали контроль. Далі – конкурсне виробництво і продаж майнового комплексу задешево якомусь афілійованому покупцеві. Так виглядала одна з найулюбленіших рейдерських схем [7, с. 42].

Створилася така ситуація, коли дешевше відібрати бізнес, ніж придбати його. Значна частина компаній – об'єктів поглинань, – викликаючи інтерес у атакуючої сторони, втягувалися в корпоративний конфлікт, у результаті чого значно послаблювали не тільки своє конкурентне становище, а й викликали ризик остаточно зникнути з ринку. Відбувалося короткострокове, а в деяких випадках і довгострокове падіння ефективності діяльності та/або загального рівня конкурентоспроможності компанії-мети. У результаті була знижена вартість компанії-мети не тільки в очах учасників, теперішніх власників і зовнішніх інвесторів, а й інших учасників корпоративної боротьби, що обов'язково позначалося на перегляді ціни угоди. Власник розлучався зі своїм бізнесом на дискримінаційних умовах [7, с. 43–44].

Як правило, загарбники вибирали акціонерне товариство з низькою корпоративною культурою, зазвичай це було підприємство середнього чи малого бізнесу. Фальсифікувалися документи про обрання органів управління товариства, надавалися відомості про зміну керівництва в податкову інспекцію, а вона перевіряла тільки формальну наявність усіх документів, перелічених у законі, і не проводила ніякої правової експертизи наданих документів. Потім новий генеральний директор товариства укладав договір купівлі-продажу нерухомості з третьою особою і подавав у реєструючі органи відповідні

документи. Надалі імітувався неодноразовий перепродаж нерухомості для створення видимості сумлінного покупця. Останній набувач захоплював власність і виганяв існуюче керівництво. Усі документи з ведення реєстру товариства загарбником на території підприємства вилучалися і фальсифікувалися із зазначенням нових акціонерів, пов'язаних із загарбником. Одночасно з перерахованими вище діями загарбник нерідко здійснював силовий тиск на генерального директора товариства та основних акціонерів, примушуючи їх підписати договори про продаж належних їм акцій загарбникові, при цьому договори, як правило, підписувалися заднім числом [7, с. 44–45].

На цьому етапі відбувається зростання формальної прозорості компанії в міру консолідації власності та полегшення переходу до міжнародних норм і правил корпоративного управління, посилюються позиції держави в деяких галузях, що традиційно належать до стратегічних.

С. Москаленко історію українського рейдерства поділяє на два періоди. Перший період охоплює час від початку 90-х років до початку 2000-х. У цей час Україна стає незалежною, відбувається перехід країни на ринкові відносини, визначаються політичні центри, створюються злочинні угруповання. Важкий економічний стан країни супроводжувався зростанням корумпованості органів державної влади, наявністю великої кількості прогалин чинного законодавства, зростанням криміногенної ситуації в країні. Така сама ситуація склалася в більшості пострадянських країн. Захоплення підприємств здійснювалось відкрито кримінальним шляхом, досить часто – із застосуванням фізичного насильства. Правовий нігілізм супроводжувався нехтуванням правами людини, правопорядку країни. З часом ситуація стала змінюватись: було прийнято низку нормативних актів, економічна обстановка поліпшувалась, у країні відбувались – хоча й не належному рівні – боротьба з корупцією, знижувалась криміногенна обстановка. Особливістю цього періоду стала відсутність вибору.

Другий період триває понині з початку 2000-х років. Цей період

характеризується напівзаконним захопленням підприємств, більш легальними методами боротьби, активним протистоянням рейдерству [8, с. 117].

Отже, ґрунтуючись на наявному матеріалі, ми вважаємо допустимим виділення в історії українського рейдерства трьох основних стадій:

- стадія зародження (1991–2001);
- стадія «розквіту» (2002–2004);
- стадія пошуку нових напрямів і форм (з 2005 р. і досі).

Стадія зародження рейдерства (1991–2001).

Цьому періоду властиве те, що наша держава стає незалежною і переходить на ринкові відносини із цілою низкою прогалин у законодавстві. Зокрема, набувши чинності 1992 р., Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [9], а також сильно розпорошена структура власності українських компаній забезпечили стрімке поширення рейдерства у формі ворожих поглинань і шляхом ініціації справи про банкрутство.

Вищевказаний Закон надав широкі можливості для швидкого отримання під свій контроль активів інших суб'єктів економічної діяльності без великих фінансових вкладень. По країні нестримно почали утворюватися неформальні союзи арбітражних керівників і осіб, зацікавлених у дешевому відбиранні активів компаній.

Альтернативним варіантом отримання контролю над активами інших суб'єктів економіки стало вороже поглинання. Рейдерів цікавили компанії з низькою концентрацією акціонерного капіталу. Слабкі позиції топ-менеджменту компаній-мети в умовах сильно розпорошеної структури власності не дозволяли адміністрації підприємств чинити агресорам серйозний опір.

Інші форми рейдерських акцій (шахрайство, примус до укладення угоди, вступ у змову з посадовцями компанії-мети) не набули значного поширення на початковій стадії внаслідок того, що рейдер вважав за краще йти шляхом найбільшої прибутковості і найменшого ризику. Допустимі, з точки зору законодавства, банкрутство і недружнє поглинання відсунули на другий план усі альтернативні форми рейдерських проектів.

Стадія «розквіту» рейдерства (2002–2004).

Суттєві зміни законодавчих норм, що регулюють особливості процесу визнання боржника банкрутом, зумовили значне зниження кількості рейдерських атак. Проте загальноекономічний ріст і відносна політична стабільність значно підвищили ліквідність корпоративних активів, і замість припинення своєї діяльності рейдери стали шукати альтернативні способи реалізації проектів.

До кінця періоду «розквіту» в українському рейдерстві виділились дві тенденції. З одного боку, легких проектів, що забезпечують високу прибутковість у межах прийнятної рівня ризику, для загарбників не залишилося. З іншого боку, до цього часу рейдери значно зміцнили свої позиції в економіці, збільшивши свій добробут, вони стали учасниками корупційних мереж.

Стадія пошуку нових напрямів і форм (з 2005 р. і по сьогодні).

Уже 2005 р. більшість рейдерських компаній задумались над питанням про те, що робити далі і який їм бізнес заводити. Рейдерські проекти у формі ворожих поглинань стали менш прибутковими та більше ризикованими через ріст концентрації акціонерної власності. Підвищення міри концентрації акціонерного капіталу відбулося, з одного боку, внаслідок інтеграційних процесів в економіці та діяльності рейдерів, з іншого – в результаті усвідомлення домінуючими акціонерами необхідності консолідації акцій під своїм контролем. У таких умовах прибутковість і вірогідність успіху для проектів, що припускають отримання активів через поглинання, знизилась. Почався період пошуку нових напрямів та форм інвестування.

Деякі компанії припинили реалізовувати рейдерські акції, визнавши для себе неприйнятним зниження прибутковості і зростання ризиків. Одні компанії цієї групи зосередились на управлінні і розвитку раніше придбаних активів. Інші стали розвивати партнерські стосунки з бізнесом внаслідок чого з'явилися нові форми взаємодії компаній та рейдерів. Партнерські стосунки між бізнесом і рейдерами, як правило, стали складатися у межах захисту підприємств від зовнішніх агресорів.

Про рівень рейдерства в Україні та його масштаби свідчать такі факти:

- 1) в Україні діє щонайменше 40-50 спеціалізованих рейдерських груп, які складаються з досвідчених юристів та економістів;
- 2) рейдерство набуло в Україні системного характеру: кількість захоплень сягає 3000 на рік;
- 3) результативність рейдерських атак – понад 90%;
- 4) за експертною оцінкою, щорічний обсяг сегмента поглинань і злиттів (без приватизації) становить понад 3 млрд дол. США;
- 5) середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні, за експертними оцінками, становить близько 1000%;
- б) українське рейдерство має відчутну кримінальну складову: протиправні дії чиняться із залученням збройних формувань, а подекуди – навіть співробітників правоохоронної системи тощо [10].

Серед потерпілих – «Телерадіокомпанія «Студія 1+1», де на підставі усної угоди відчужується пакет акцій розміром 70%; Дніпропетровський олійноекстракційний завод «Олейна»; Вінницький завод тракторних агрегатів; Крюковський вагоноремонтний завод; Броварський завод «Стріла»; норвезька компанія «Теленір», що володіє акціями «Київстар» [11, с. 287–288], а також Кременчуцький сталеливарний завод, Дніпропетровський ринок «Озерка», готельний комплекс «Бригантіна» (м. Херсон), ЗАТ «Агрофірма «Пролісок» (м. Львів), і це далеко не весь перелік об'єктів, що піддалися рейдерським посяганням.

Саме в цей період питання протидії рейдерству займають значне місце у діяльності державної влади.

У середині грудня 2006 р. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» [12].

12 лютого 2007 р. Президент указом № 103 «Про заходи щодо посилення захисту прав власності» [13] доручив Кабінету Міністрів проаналізувати факти рейдерства і внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що

стосуються діяльності акціонерних товариств, вдосконалення регулювання депозитарної діяльності, інформування акціонерів про участь суспільства в корпоративному конфлікті, а також встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство. На думку деяких експертів, лише після цього указу в Україні почала розгортатися боротьба з рейдерством [7, с. 47–48].

У 2007 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою від 21 лютого 2007 р. № 257 створив Міжвідомчу комісію з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Постановою було затверджено її склад, а також Положення про комісію [14]. Вже на першому засіданні 23 лютого 2007 р. була розглянута поточна ситуація щодо протиправного поглинання та захоплення підприємств в Україні, а також конфлікти, які склалися навколо окремих підприємств. Засідання комісії, як правило, проводяться, кожні два тижні [7, с. 48–49].

У січні 2007 р. було створено «Антирейдерський союз підприємців України», який об'єднав більше 50-ти представників українських підприємств. Союз заявив про свою готовність стати майданчиком для досудового врегулювання корпоративних спорів та виступати арбітром. 20 вересня 2007 р. союз спільно з міжнародною громадською організацією «Асоціація економічної безпеки» провели мітинг, на якому було прийнято звернення до Президента України 2005–2010 рр. У ньому зазначалось: «...Загарбники власності – рейдери знищують і великі, і малі, і середні підприємства, де працюють переважна більшість наших співвітчизників» [7, с. 55]. У своєму зверненні учасники мітингу вказали на необхідність розглянути на Раді національної безпеки і оборони питання участі державних службовців у рейдерських захопленнях підприємств і винести рішення про несумісність державної служби з рейдерством; ініціювали прийняття антирейдерського законодавства як першочергове завдання новообраної Верховної Ради. Український союз промисловців і підприємців, а також Федерація роботодавців України заявила про намір вести реєстр нечесних суддів і неправомірних рішень судів. Було розроблено низку законопроектів, які покликані допомогти в боротьбі з рейдерством.

Для боротьби з рейдерством при українському комітеті Міжнародної торгової палати створено Бюро протидії комерційним злочинам [7, с. 55–56].

Проте офіційної статистики припинення рейдерських нападів та порушення кримінальних справ в Україні немає. За даними МВС України, у 2006 р. у Києві було зафіксовано 28 рейдерських захоплень, і тільки в одному випадку міліції вдалося запобігти силовому захопленню підприємства [15, с. 151].

Щоправда з 15 січня 2009 р. Управління юридичного забезпечення МВС України зробило висновок про необхідність ведення обліку фізичних і юридичних осіб, причетних до протиправного поглинання та захоплення підприємств. З метою узагальнення відомостей про протиправні захоплення підприємств у Міністерстві розроблено та запроваджено форму і порядок отримання інформації про рейдерські прояви, яку надають регіональні підрозділи Міністерства – головні управління та управління МВС України в областях. Звіт містить два розділи. У першому – безпосередньо відомості про виявлені факти, пов'язані з порушенням прав законних власників та силовим захопленням підприємств, у другому – відомості про рух кримінальних справ за злочинами, порушеними за вказаними фактами.

За наявною інформацією, протягом січня-лютого 2009 р. зареєстровано 24 факти, пов'язані з порушенням прав законних власників та силовим захопленням підприємств. Зареєстровано сім злочинів, за якими порушено шість кримінальних справ [16, с. 430]. За аналогічний період 2011 р., відповідно, – 12 фактів та порушено 14 кримінальних справ.

Для українських реалій рейдерство здебільшого набуває форм цілеспрямованого недружнього захоплення власності шляхом ініційованого бізнес-конфлікту на підставі судових рішень, винесених або на основі фальшивих документів, або без запрошення в суд власника судами, що перебувають на інших територіях. Зокрема, відомими фактами рейдерства є: спроба рейдерського захоплення об'єктів ТзОВ «Трудовий колектив Балаклавського судноремонтного заводу «Металіст», що знаходиться у сфері управління Міністерства оборони України, заводу «Квазар», одного із лідерів української високотехнологічної промисловості [17; 18, с. 2] тощо.

Обсяги захоплень приватної власності набувають загрозливих розмірів не лише для конкретних галузей бізнесу, а й держави загалом, оскільки, як правило, призводять до погіршення інвестиційного клімату в Україні, перешкоджають та призупиняють розвиток виробництва, заважають виходу на світові ринки, сприяють розвиткові корупції у владних та бізнес-структурах. Про обсяги рейдерства в Україні свідчить той факт, що об'єктами атак вже виступають великі компанії, де держателем контрольного пакету акцій є держава («Укррічфлот», «Херсонський морський порт»), такий велетень вітчизняної промисловості, як ВАТ «Сатурн» та ін. [19; 20].

Важливою особливістю сучасної стадії розвитку рейдерства слід також визнати значно завищену роль держави. Якщо в період зародження і «розквіту» рейдерства держава була осторонь від корпоративних баталій, то тепер держава в особі окремих політичних груп стала чи не найважливішим учасником рейдерських проектів. Активні дії держави стали причиною згорання рейдерської діяльності рядом компаній.

Тож, починаючи з моменту зародження, рейдерство перебуває в безперервному розвитку. Рейдери знаходяться в постійному пошуку нових проектів, що характеризуються високою прибутковістю. Необхідність залишатися в межах допустимого ризику змушує їх підлаштовуватися під нові соціально-економічні, правові та політичні умови. При цьому досить часто рейдер не може відмовитися від свого бізнесу. Припинення загарбницької діяльності означає втрату партнерів та покровителів, послаблення позицій на ринку корпоративного контролю. Це неминуче призводить до того, що з'являються нові лідери, нові сильніші гравці, які вже можуть представляти небезпеку для самого рейдера. Саме це, на нашу думку, примушує рейдера не покидати бізнес, а постійно розробляти нові технології атаки, шукати нові проекти та ризикувати знову і знову, оскільки зупинка може призвести до втрати всіх накопичених активів.

Сьогодні перед рейдерами гостро стоїть питання про подальше ведення бізнесу – в економіці відсутні альтернативні варіанти високодохідного

інвестування при прийнятному ризику. У таких умовах суттєво зростає небезпека переходу рейдерства на принципово новий рівень: за відсутності альтернатив могутніші рейдерські групи почнуть атакувати слабші. А це призведе до ще гостріших економічних та соціальних наслідків.

Отже, аналіз дозволяє зробити висновок про те, що рейдерство в сучасній формі незабаром припинить своє існування. Вірогідність його зникнення мала через ворожий характер українського ринку корпоративного контролю. Швидше слід чекати продовження трансформації цієї практики. У які форми або види діяльності трансформується рейдерство, залежить від характеру державної політики. Бездіяльність або необдумана політика держави призведуть до нової хвилі агресивних перерозподілів від відносно слабких структур до сильніших.

Враховуючи реалії сьогодення, Кабінет Міністрів України 9 червня 2010 р. затвердив план заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. План передбачає аналіз законодавства та внесення до Верховної Ради України низки законопроектів, спрямованих на протидію рейдерству, і подання Міністерству юстиції пропозицій щодо внесення змін до них з метою унеможливлення протиправного поглинання та захоплення підприємств [21].

У науковій літературі проблеми протидії рейдерству є предметом дослідження небагатьох авторів. Цей факт пов'язаний із новизною досліджуваної тематики, дискусії навколо якої відображаються здебільшого в публіцистичній літературі та мережі Інтернет. Окремі аспекти питань протидії рейдерству висвітлено у наукових публікаціях В. Акімова [22], Б. Андрушківа [23], Ю. Берлача [24–26], П. Берназа [27], М. Белкіна [28–32], І. Богатирьової [33], В. Галуцького [34], Н. Гуторової [35], О. Дічека [36], А. Єфименка [37; 38], А. Кабилу [39], А. Каганця [40], Ю. Хатнюк-Кункевича [41], Р. Кальницького [42], Е. Кісілюка [43], М. Колесника [44], С. Коломієць-Людвіга [45], В. Компанійця [46], І. Костина [47], В. Крутова [48], В. Куца [49], Н. Лопашенко [50], М. Мельника [51], С. Москаленко [8], В. Овчинського [52], А. Орлеана [53–56],

О. Осиповського [57], Г. Паламарчук [58], О. Пашенка [59], А. Писанець [60], О. Плешакової [61], В. Потапенка [62], Є. Пустовойта [63], С. Рахуби [64], Б. Саніна [65], Л. Скалозуба [66], М. Слободчикової [67], А. Смітюха, [68–70], Є. Солодко [71], В. Тісунової [72], С. Тюріна [73], Т. Устименко [74], Т. Хакимова [75], Ю. Хомич [76], Д. Черниха [77], З. Чистякова [78], В. Шахрая [79], В. Шевчука [80], І. Юдіна [81] та інших науковців. Роботи цих авторів присвячені в основному аналізу ринку злиття та поглинання в Україні, опису потенційної загрози рейдерських захоплень підприємств, а також дослідженню окремих випадків таких захоплень. Водночас більшість із них акцентує увагу на окремих господарсько-цивілістичних проблемах протидії цьому явищу силами самих власників підприємств. Недостатньо дослідженим на сьогодні залишається боротьба з рейдерством з боку правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ.

Дослідження проблем рейдерства інтенсивно здійснюються в Америці, Японії, Європейському Союзі. У Росії учені дуже повільно й обережно осмислюють рейдерство як явище. В Україні цей процес ще більше затягнувся. Назагал тільки останніми роками почали розглядати причини виникнення і етапи розвитку рейдерства, досліджувати його види, особливості та механізми. Почали робити спроби аналізувати методи і практику протистояння рейдерським захопленням. Вказані проблеми знайшли своє відображення у працях українських та зарубіжних учених, зокрема, С. Анісімова [82], П. Астахова [83], О. Белікова [84], Ю. Борисова [85], П. Василенка [86], Д. Депаффіліса [87], І. Зайцева [88], Д. Зеркалова [89; 90], З. Живко [2], В. Журавля [7], М. Іонцева [91], Ю. Кравця [92], О. Осипенка [93], Ю. Пряникової [94], І. Туника [95], М. Фаєнсона [96], О. Шишлянникової [97].

Про рейдерство як жахливу хворобу суспільства застерігають політики, юристи, економісти, підприємці, правоохоронці, зрозуміло, що й науковці. Серед них В. Янукович (Президент України) [98], А. Сковроньська-Лучиньська (посол-радник посольства Польщі в Україні), С. Сибіряков (Президент «Російської саморегулюючої організації професійних арбітражних керівників»)

[99], Г. Греф (міністр економічного розвитку і торгівлі РФ), О. Калашников (Голова Бюро з протидії комерційним злочинам і рейдерству Українського національного комітету міжнародної торгової палати) [100], А. Могильов (міністр внутрішніх справ України) [101], С. Домашенко (начальник відділу контролю за діяльністю емітентів і саморегулятивної організації Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку) [102], Ю. Конєва (ректор Інституту правової економічної безпеки) [103] та багато інших вітчизняних і закордонних фахівців.

Цю проблему дедалі більше почали досліджувати у дисертаційних роботах як російські так і українські науковці, зокрема: Д. Андрєєв [104], М. Бєсєдін [105], Д. Брагін [106], К. Васильченко [107], В. Грачов [108], О. Громова [109], О. Кирєєв [110], В. Нєсторєнко [111], В. Рябота [112], Л. Скиданова [113], З. Тарханова [114] та ін.

Безперечний інтерес із цього питання представляють публікації в засобах масової інформації. Передусім це статті в російських федеральних виданнях, журналах «Експерт», «Профиль», «Секрет фирмы»; газетах «Ведомости», «Коммерсант», «Трибуна», «Российская газета», «Совершенно секретно», а також українських газетах «Зеркало недели», «День», «Аргументы и факты», «Урядовий кур'єр», «Голос України» тощо. Багато статей на цю тему відображено в міських, обласних і регіональних газетах, тобто на тій території, де відбуваються або робляться спроби рейдерських захоплень підприємств, об'єктів нерухомості. Здебільшого ці публікації, як показує аналіз, мають замовлений характер і друкуються на правах реклами. Прес-секретар Групи компаній «РосРазвитие» О. Костромитинова щодо цього зазначає: «Українська преса буквально забита статтями про рейдерство – щодня в українських газетах і журналах можна прочитати не менше десятка статей на цю тему. Комуś може видатися, що це звичайна увага засобів масової інформації до гострої проблеми. Але не слід надмірно спокушатися. Понад 90 відсотків статей до журналістики мають вельми непряме відношення – вони написані або пролобійовані PR-спеціалістами, задіяними в корпоративних конфліктах» [115] (переклад наш. – Ю. Х.).

Серед журналів економічного блоку слід відзначити щомісячний журнал «Злиття і поглинання», який виходить з 2003 р. Проблемі рейдерству присвячені статті постійних авторів видання, а саме: А. Земцова [116–118], М. Іонцева [119–125], А. Молотникова [126–131], М. Нобатової [132–139], О. Осипенко [140–145], В. Тутихіна [146–148] та багатьох інших.

З березня 2007 р. в Києві почав виходити журнал «Ворожі поглинання в Україні». Аналіз змісту його перших номерів говорить про те, що редколегія журналу дуже серйозно і відповідально підходить до підбору статей, їх проблематики, намагається об'єктивно розкривати негативні процеси рейдерства в країні. Журнал «Злиття і поглинання» може послужити оперативною інформацією, хорошою підмогою для керівників в організації захисту свого бізнесу від рейдерів.

Проблема рейдерства широко знаходить своє відображення в мережі Інтернет. Так, на сайті <http://www.zahvat.ru> є 20 найрізноманітніших рубрик: «М&А Консультанти», «М&А Филиалы», «М&А Рейтинги», «Новости», «Форумы», «Захват на ВИДЕО», «Захват на Карте», «Услуги», «Продажа бизнеса», «Продажа акций», «Продажа долгов», «Продажа земель», «Книжная полка», «Словарь рейдера», «Интернет Часовня», «Черный уголок», «Рейдерская Игра», «F.A.Q», «Гостевая». Найбільш змістовною є рубрика «Новости», у якій міститься понад 5 тис. повідомлень і статей про корпоративні захоплення російських і українських підприємств. Слід також сказати про сайт <http://e-terror.ru> «Економічний тероризм», у якому є розділ «Корпоративні конфлікти і ворожі поглинання». На ньому розміщуються статті про рейдерство з 2005 р. по теперішній час.

З урахуванням важливості й актуальності теми майже щомісячно з'являються веб-сайти, серед тем яких, зокрема, недружні поглинання та рейдерство.

Проблему рейдерства розкривають і у творах художньої літератури, скажімо, Ю. Латинина – «Охота на изюбра» (1999), «Стальной король» (2000), «Ничья» (2003), «Промзона» (2003); П. Астахов – «Рейдер» (2007); А. Генкін та

А. Молотников – «Захват. Корпоративные шахматы: игра на выживание» (2007) та ін.

Водночас, незважаючи на численні публікації, наукові дослідження чи інформаційні повідомлення в засобах масової інформації та мережі Інтернет щодо рейдерства або недружніх поглинань, багато проблем досі не вивчено. Фактично не розкрито таких питань, як боротьба правоохоронних органів з рейдерством, зокрема протидія цьому негативному явищу з боку органів внутрішніх справ. Немає належної системи в дослідженні й узагальненні великого практичного досвіду щодо недопущення і відбиття рейдерських атак (нападів). Недостатньо розкрита небезпека рейдерства, його особливості на сучасному етапі. Нині назріла потреба виробити рекомендації щодо діяльності міліції в боротьбі з рейдерством, зокрема щодо тактики дій працівників у протидії з недружніми поглинаннями, сил та засобів, які потрібно для цього залучати, а також профілактики з недопущення рейдерських захоплень.

Дослідження історіографії, стану наукової розробки проблеми та наукових джерел щодо рейдерства в Україні дозволило зробити такі висновки:

- рейдерство в Україні, будучи за змістом і формою об'єктивною реальністю сучасного вітчизняного бізнесового світу, що набуло масштабного характеру, створює реальні загрози його функціонуванню. Основна ознака цього негативного явища у сучасному розумінні полягає в порушенні закону, застосуванні тих або інших шахрайських технологій щодо перехоплення оперативного управління підприємством, установою чи організацією й реалізації їх активів на власний розсуд;

- починаючи з моменту зародження, рейдерство безперервно розвивається та характеризується високою прибутковістю, що зумовлює пристосування до змін соціально-економічних, правових та політичних умов, стає суттєвою складовою тіньової економіки;

- теорія боротьби з рейдерством перебуває у правовій доктрині України на початкових етапах свого розвитку у зв'язку з відсутністю наукових розробок, але у сучасний період є одним з актуальних напрямів науково-дослідницької

діяльності щодо правомірної реакції на порушення прав, свобод чи інтересів особи, власності та корпоративних прав і спроби їх захисту й відновлення за посередництвом правових способів;

- дослідження рейдерства проводяться в межах вирішення питань формування елементів матеріально-правових галузей системи права, розглядаючи їх як невід'ємний компонент юрисдикційної складової діяльності апарату держави щодо комплексного підходу до вирішення питань функціонування механізму вирішення спорів у сфері корпоративного права, яке за предметною і цільовою ознаками поєднує різнорідний правовий матеріал, пов'язаний зі здійсненням органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання публічно-владних повноважень щодо захисту прав власності та підприємницької діяльності;

- використання методів історико-правового дослідження, звернення до історичного досвіду з метою вивчення рейдерства як соціального явища, для встановлення наступності у його розвитку, проведення порівняльно-правових досліджень щодо вивчення впливу рейдерства на соціальні відносини в економіці дає змогу визначити найбільш оптимальні способи та методи регулювання спорів і захисту права власності у сфері корпоративного права.

1.2 Поняття та правова характеристика рейдерства в законодавстві України

Перед розглядом поняття «рейдерство» з'ясуємо основні терміни і визначення, що стосуються цього питання.

Як відомо, щоб стати власником активу, його необхідно викупити в попереднього власника. Залежно від того, яким чином купується актив і що з ним буде після цього, прийнято розрізняти такі процеси, як злиття і поглинання підприємств (компаній). Останнє, зі свого боку, поділяється на дружнє і вороже (недружнє). Окремо виділяють також такий процес, як корпоративне захоплення.

Поняття «злиття» має чітке юридичне визначення. Злиття – це процес

об'єднання двох компаній в одну, внаслідок чого на базі двох компаній утворюється одна нова. Окремі автори вважають, що злиття слід розглядати як окремий випадок поглинання, який відрізняється від останнього тільки процедурою передачі (обміну) власності. Але на практиці сторони операції вважають за краще називати злиттям будь-який процес, при якому дотримується принцип паритетності, як мінімум, під час переговорів. Справді, на практиці, дуже часто ототожнюють поняття дружнього поглинання і злиття. Наприклад, якщо компанія-лідер ринку купила другорядну компанію в регіоні для розширення своєї дилерської мережі, це що: злиття чи поглинання? Менеджер купленої компанії заявляє, що відбулося злиття, а керівництву компанії-лідера байдуже, як буде названа подія, що відбулася, головне, що всі залишилися задоволені [149, с. 121–122].

«Недружнє поглинання», «корпоративний конфлікт», «незаконне встановлення контролю над підприємством» – ось лише небагато синонімів рейдерства, які увійшли в наш сучасний лексикон. Скуповування акцій, ініціація банкрутства, реприватизація – це рейдерство. Силowe захоплення, підроблення документів, шахрайство – це також рейдерство. Проте ці поняття потрібно розмежовувати, зокрема «рейдерство» та «недружнє поглинання».

З цього приводу виникає доречне запитання: де ж межа між цими категоріями? Як відрізнити рейдерське захоплення від недружнього поглинання? Критерій простий – законність дій сторони, зацікавленої в контролі над активами підприємства-жертви. Дотримання законодавства – ось той вододіл, що розмежовує вороже поглинання, виною якого є помилки в управлінні компанією, і рейдерство, утворене на ґрунті корупції, підкупу і використання фізичної сили. Рейдерство – це протиправний перерозподіл власності. Навіть цілком законна операція з поглинання активів стає рейдерським актом, якщо хоча б на одному з її етапів застосовуються незаконні методи.

Юридичного визначення термінів «рейдер» і «рейдерство» в Україні немає, тому визначити, що таке «рейдерство», можна виключно на підставі непрямих ознак і в аналогії з тим, що називають «рейдерством» за кордоном.

«Рейдер» (raider) – у перекладі з англійської означає компанію, що поглинає інші компанії, скуповуючи акції компанії-жертви з метою отримання її контрольного пакету. З цього випливає, що процес поглинання компанії шляхом скуповування її контрольного пакету акцій вже можна вважати рейдерством. Англійське слово «raid» означає раптовий напад, наліт. При цьому рейдерством на Заході називають як звичайне і абсолютно законне придбання компанії без згоди фактичного власника і менеджменту, так і силове захоплення з метою зміни власника.

Слов'янська інтерпретація рейдерства – це незаконне заволодіння майном і використання його у власних інтересах. Тож ми бачимо, що під одним і тим самим словом у західній і вітчизняній практиці розуміють різні події. У країнах з розвинутою економікою під «рейдерством» розуміють легітимне придбання компанії недружнім поглинанням. Цей процес має сувору законодавчу регламентацію у всіх розвинутих країнах і відбувається дуже прозоро [149, с. 126–127].

В Україні та інших країнах СНД рейдерством стали називати кримінальні схеми із захоплення активів підприємств за участю бандитів і корумпованих урядовців. При цьому вістря рейдерського атакування спрямоване проти власників підприємства.

Сьогодні під рейдерством розуміють:

- а) незаконні захоплення підприємств;
- б) недружні поглинання.

Практично терміном «рейдерство» позначають досить широкий спектр актів – від звичайного законного недружнього поглинання до абсолютно бандитського захоплення підприємства. Вітчизняне тлумачення рейдерства суттєво відрізняється від зарубіжного. Адже рейдерством, у розумінні світової спільноти, є законне скуповування підприємств з подальшим їх перепродажем. Натомість українське рейдерство асоціюється з незаконним захопленням майна.

За своєю суттю рейдерство – це добре підготовлене, організоване, сплановане, юридично «обставлене» захоплення об'єкта за наперед

відпрацьованими і попередньо продуманими схемами, в яких кожна ланка (покупець, посередник, силові структури, судді і т. п.) знає свою функцію і усвідомлює свій інтерес [149, с. 127–128].

Слід зазначити, що в сучасній політичній, юридичній та економічній літературі є багато визначень і характеристик поняття «рейдерство».

Зокрема, П. Астахов – відомий у Росії юрист – пише: «Під рейдерством прийнято розуміти особливий вид ворожого поглинання, при якому цінні активи компанії, що піддалися рейдерській атаці розпродаються, і бізнес перестає існувати» [83, с. 6] (переклад наш. – Ю. Х.).

Вітчизняний учений Д. Зеркалов розуміє під рейдерством процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [89, с. 21].

А. Киреев у своїх працях визначає рейдерство як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічних та інших видів збитків [110, с. 36].

На думку Ю. Берлача, рейдерство слід розуміти як процес захоплення фірми у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різного роду протиправних дій з боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи подальшого управління ним. Окрім того, дослідник виокремлює рейдерство і як позитивне явище за умови, якщо рейдерські напади: усувають від управління бізнесом неефективний менеджмент; запобігають зловживанням з боку великих акціонерів (мажоритаріїв); реструктурують підприємства, що неефективно працюють [26, с. 62].

У дисертаційній роботі В. Нестеренко характеризує рейдерство як діяльність, метою якої є поглинання іншої компанії за допомогою псевдолегітимних методів та технологій, що створюють враження уявної законності дій [111, с. 5]. А Д. Андреев – як цілеспрямовану зміну права власності на акції та підприємницькі активи за допомогою неправосудних

судових та адміністративних рішень і протиправної діяльності професійних учасників ринку цінних паперів, які обслуговують обіг та облік цінних паперів певного акціонерного товариства, та/або посадових осіб акціонерного товариства [104, с. 11].

Цікаве визначення українського рейдерства запропонував А. Єфименко. На його думку, рейдерство – це вилучення майна на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить злочин, зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [37, с. 118].

Тож можна констатувати, що більшість авторів схиляється до думки, що рейдерство – це встановлення контролю над юридичною особою всупереч сукупній волі її власників, що здійснюється за допомогою неправомірних дій.

На сьогодні рейдери – це фахівці із захоплення власності фірми або перехоплення оперативного керування за допомогою спеціально створеного й розіграного бізнес-конфлікту. Рейдерська діяльність – це передусім злагоджена й командна робота висококласних фахівців: юристів, економістів, аналітиків, бухгалтерів, аудиторів, силовиків, спрямованих у потрібне русло організатором, що має деякий адміністративний і фінансовий ресурс. Методи професійних рейдерів можуть бути дуже далекі від норм ділової етики, але найчастіше цілком законні. Замовні вбивства акціонерів, власників або керівників, крадіжки документів, погрози й інший явний криміналітет, серед справжніх професіоналів цього бізнесу вважається недопустимим і практично не використовується, хоча є й «фахівці» менш педантичні, які використовують такі методи [149, с. 129].

Головна мета рейдера, як і будь-якого підприємця чи бізнесмена, – отримання прибутку. Але домагається він цього не виробництвом певного виду продукції, а перепродажем підприємства, над яким він отримав контроль шляхом «недружного поглинання». Ідеться саме про поглинання, та ще й недружнє, бо це набагато дешевше, ніж шукати з власником підприємства

компроміс, і набагато простіше, ніж переконувати бізнесмена продати власну прибуткову справу. Адже українських рейдерів цікавлять виключно ліквідні підприємства, оскільки безперспективні нікому та задарма не потрібні [149, с. 130].

Певні спроби боротьби з недружніми захопленнями й поглинаннями підприємств в Україні робляться лише протягом останніх років. У засобах масової інформації корпоративні захоплення підприємств, як правило, висвітлюють крізь призму неефективної протидії рейдерам з боку правоохоронних органів. Мовляв, досить лише протиставити силовому захопленню або недружньому поглинанню ефективну державну охоронну структуру, й відсоток успішності операції силового захоплення буде зведений нанівець. До цього часу існує думка про те, що саме брак професійних охоронців дає можливість рейдерам проникнути на територію підприємства та, як наслідок, заволодіти необхідною документацією. Насправді ж ця проблема є набагато глибшою [149, с. 119–120].

Парадоксальним у цій ситуації є той факт, що сама судова система України виявилася співучасницею недружніх злиттів і поглинань. Насамперед, проблема «співробітництва» суддів з рейдерами полягає в недосконалості законодавства. Несумлінність суддів – це вже інший бік проблеми. Був би нормальний закон – жоден суддя, незважаючи на всі спокуси, не зміг би приймати таких рішень, завдяки яким і розцвіло в нашій державі рейдерство. Сьогодні же судді стали «активними учасниками» рейдерських захоплень і недружніх поглинань. У справах «недружніх злиттів і поглинань», а інакшими словами – у захопленнях чужих об'єктів господарської діяльності суддя є ключовою фігурою. Від рішення, яке ухвалить суддя, залежить доля не тільки великих, мажоритарних акціонерів, а й більш дрібних груп – міноритарних. Адже зміна власника відбувається найчастіше за рішенням суду. На сьогодні можна стверджувати, що з часом справа може дійти до появи нової, тіньової спеціалізації суддів – судді-рейдери. Адже притягнути до відповідальності суддю, який ухвалив рішення на користь рейдера досить важко: його рішення начебто прийняті відповідно до закону [149, с. 120].

Основними ознаками рейдерства в нашій країні є незаконне заволодіння майном підприємства, використання прибутку в своїх інтересах, підтримка рейдерів всілякими методами і органами місцевої влади, закріплення домінуючих позицій, упередженість при прийнятті ухвал або рішень суду в інтересах рейдера.

Основна мета рейдерів – земля, на якій розташовані підприємства, нерухомість і основні фонди, в окремих випадках – бізнес із великим наявним оборотом, що вимагає великих капітальних вкладень, ціна активів, які будуть одержані в результаті атаки на підприємство, в десятки разів менша за їх ринкову вартість. Адже основною передумовою корпоративних конфліктів і боротьби за контроль над підприємствами є той факт, що в умовах українських реалій особи, які контролюють активи підприємства, мають достатньо можливостей штучно зменшувати прибуток і привласнювати доходи та майно за поширеними і загальновідомими схемами [149, с. 130–131].

На думку В. Нестеренко, головною тенденцією рейдерства, починаючи з 2007 р., є поширення уваги до традиційно привабливих галузей, таких як фінансовий сектор, металургія, харчова промисловість і торгівля, а також нових – будівництва та нерухомості, телекомунікацій і транспорту, що підсилюється їх ослабленістю під час економічної кризи [111, с. 7].

Рушійною силою рейдерства виступає можливість отримання величезних прибутків без значного ризику покарання. Тобто внутрішньою суперечністю рейдерства є відношення між можливим прибутком рейдера і ризиком його покарання, юридичною відповідальністю. Взагалі в ринкових умовах між прибутком і ризиком простежується прямий зв'язок. Чим більшим є ризик, тим більшим має бути прибуток. І навпаки, більший прибуток вимагає більшого ризику. Тому рейдери в розвинутих країнах з сильною державою справді ризикують. В Україні вони практично не карані і майже не ризикують, бо юридична відповідальність де-факто мізерна. Тобто прибуток з ризиком не конфліктує [2, с. 30].

Рейдерство в Україні – це черговий післяприватизаційний етап побудови нової ринкової економіки. Рейдерство вважають видом корпоративного

беззаконня, пов'язаного з переділом власності та влади. Збільшення кількості корпоративних конфліктів слід чекати і надалі, оскільки у деяких фінансово-промислових груп, які мають своїх представників у новій виконавчій владі, панують незадоволені амбіції і надвеликі плани. Наявність могутніх адміністративних важелів впливу на суди і відсутність суттєвих зсувів у вдосконаленні вітчизняного законодавства лише сприяє збільшенню кількості корпоративних конфліктів в Україні [149, с. 193].

На думку Б. Андрушківа, основними причинами виникнення рейдерства в Україні є:

- 1) виникнення економічних передумов для перерозподілу власності;
- 2) недосконалість законодавства, зокрема корпоративного;
- 3) відсутність спеціалізованого закону про рейдерство;
- 4) недосконала судова система, можливість ухвалення суддями необґрунтованих рішень на користь зацікавленої сторони; вплив на суддів з боку вищих інстанцій; відсутність строгої відповідальності суддів за ухвалення неправомірних рішень; широке вживання судами забезпечувальних щодо юридичних осіб, які не є стороною у справі; не виконання закону про територіальну підсудність справ про корпоративні суперечки за місцем розташування відповідача; відсутність єдиного реєстру винесення рішень і ухвал по справах;
- 5) корупція у вищих ешелонах влади і судах;
- 6) неоднозначне трактування окремих положень законодавства;
- 7) недоліки в структурі корпоративного управління; непрозорість структури компанії; невиплата дивідендів; недотримання прав міноритарних акціонерів; відсутність закону про захист прав міноритарних акціонерів; неправильне оформлення права власності на активи; низька корпоративна культура на підприємствах; непрозора діяльність підприємств; помилки при складанні засновницьких документів підприємств; обіг акцій більшості підприємств ззовні організованого ринку;
- 8) відсутність депозитарної системи як гаранта права власності;
- 9) недоліки виконавчого виробництва і незадовільна робота виконавчої служби;

10) участь правоохоронних органів або відсутність активних дій з боку правоохоронних органів, спрямованих на залучення рейдерів до відповідної відповідальності;

11) участь реєстраторів у рейдерських схемах, зокрема ведення подвійних реєстрів акціонерів підприємства;

12) політична нестабільність, що створила умови для безкарної діяльності рейдерів;

13) висока рентабельність незаконних захоплень; можливість уникнути відповідальності за порушення законних прав інших осіб; відсутність на практиці принципу невідворотності покарання та інше.

Живильне середовище рейдерству, крім недосконалості законодавства, створюють: а) відсутність у країні нормально працюючого фондового ринку; б) непублічність більшості власників; в) непрозорість фінансових потоків підприємств; г) податкова система, що змушує приховувати прибуток за рахунок виплати зарплати у конвертах.

Як правило, наслідком захоплення підприємства є: а) розпродаж активів підприємства; б) перепродаж підприємства; в) перерозподіл прибутку з успішного підприємства; г) звільнення працівників [149, с. 193–195].

Російська дослідниця А. Прожеріна до негативних наслідків протиправного поглинання юридичних осіб (рейдерства) відносить наслідки політичного, соціального, економічного, правового та соціально-психологічного характеру.

Політичні наслідки протиправного поглинання полягають, насамперед, у дискредитації влади. Показуючи свою близькість до деяких вищих посадових осіб, агресор підриває авторитет цілого інституту влади. Це формує громадську думку про те, що владні структури прикривають незаконний бізнес і що таке покровительство є головною умовою його існування.

Соціальні наслідки протиправного поглинання нерідко полягають у повній ліквідації юридичної особи.

Економічні наслідки протиправного поглинання визначаються погіршенням інвестиційного клімату.

Правові наслідки протиправного поглинання полягають у дискредитації судової та правоохоронної системи.

Соціально-психологічні наслідки протиправного поглинання проявляються у створенні атмосфери беззаконня, подібної до тієї, що існувала в 90-ті роки ХХ ст. [5, с. 17–18].

Наукова література виділяє декілька видів рейдерства у діапазоні від законної (легальної) діяльності (рейдерство, як бізнес, що нічим не відрізняється від інших видів бізнесу) до незаконної діяльності (кримінального діяння), що, як правило, супроводжується цілим комплексом злочинів: від корупції до фізичного насильства:

1. «Біле» рейдерство, під час якого рейдер діє виключно відповідно до закону, використовуючи як законодавство, так і деякі прогалини у ньому; організовує скуповування акцій або боргів підприємства, намагається тимчасово погіршити його економічний та фінансовий стан, здешевити його акції, шукає «дірки» в статуті і т. п.

Фактично на сьогодні в цивілізованому світі поширений лише цей тип рейдерства, оскільки він є дозволеним, регулюється та контролюється законом. В Україні порядок отримання дозволу на недружнє придбання акцій компанії регулюється нормативними актами Антимонопольного комітету. При цьому під недружнім поглинанням розуміють придбання, що здійснюється за фактичної протидії з боку суб'єкта господарювання, акції якого скуповуються [149, с. 131–132].

Як зауважує О. Відяпін, таке рейдерство інколи навіть дає позитивні результати, коли скуповується невіддале, слабе підприємство і робиться з нього щось пристойне [150].

2. «Сіре» рейдерство, при якому рейдер діє на межі закону. Для цього виду характерне використання фальсифікованих документів, подвійного реєстру, незаконних зборів акціонерів, є простір і для корупції суддів [149, с. 132].

3. «Чорне» рейдерство, при якому рейдер використовує фальсифіковані документи та інші методи «сірого» рейдерства, значно більше уваги приділяє корупції урядовців різного роду адміністрацій, міністерств, представників правоохоронних органів, суддів. Фактично, корупція і бандитизм – живильне середовище і основа «чорного» рейдерства. Крім незаконних і неправомірних ухвал, «чорне» рейдерство характеризується обов'язковим застосуванням фізичного насильства для реального втілення цих рішень у життя [149, с. 132–133].

Слід зазначити, що в Україні грань між «білими», «сірими» і «чорними» рейдерами достатньо розмита. До найбільш поширених прийомів і методів, які використовують у своїй діяльності «чорні» рейдери, доцільно віднести:

1) скуповування пакетів акцій на фондовому ринку або безпосередньо у міноритарних акціонерів з метою створення контрольного пакету;

2) купівля боргів підприємства, його штучне банкрутство або початок процедури санації;

3) використання міноритарного пакету і неправосудних рішень та ухвал, які визначають, що добросовісний акціонер взагалі не є акціонером й не може брати участь у зборах і т.п., з метою «розмивання» контрольного пакету;

4) маніпуляції з реєстрами власників [149, с. 133].

Проте реалізація вищезазначених методів і прийомів вимагає організації силового захоплення, яке забезпечується не тільки і не стільки власне грубою силою, скільки відповідними технічними, юридичними і політичними заходами. Звичайно, захопленню передують: а) публікації в пресі та сюжети по телебаченню зі звинуваченнями власників та керівників в усіх смертних гріхах; б) депутатський запит; в) підключення силових відомств для вилучення документів, а іноді й арешт власників, що особливо активно чинять опір; г) отримання розпорядження або відповідного нормативного документу, виданого органами виконавчої влади, що санкціонує зміну менеджменту.

4. Грінмейл або грінмейлерство – вжиття міноритарним акціонером засобів корпоративного шантажу власника з метою продажу власних акцій за

завищеними цінами. Цей вид українського рейдерства на Заході взагалі рейдерством не вважається, оскільки його метою є не отримання прибутку від перепродажу акцій, а встановлення повного контролю над бізнесом. Проте в нашій країні дуже часто неможливо розрізнити мету, що ставлять перед собою рейдери, та і вона може змінюватися. Скуповуючи міноритарний пакет, рейдери, як правило, зазіхають на весь бізнес, але якщо атака з будь-яких причин зривається, вони можуть задовольнитися отриманням прибутку від перепродажу мажоритарним акціонерам придбаного пакету акцій [149, с. 135].

На думку А. Смітюха, грінмейл (фінансовий шантаж) – це форма зловживання своїми правами у процесі спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію (стратегічного плану) з метою через спричинення шкоди спонукати особу, щодо якої спрямовані недружні дії, до сплати винагороди за припинення недружніх дій з боку грінмейлера у формі купівлі певних прав за завищеною ціною або виплати винагороди за відмову від претензій, або надання таких переваг, які не можуть бути законно отримані за існуючих умов господарського обороту [69, с. 21].

Щодо розмежування «грінмейлу» та «рейдерства», то метою грінмейлу є спрямовані дії до сплати винагороди за припинення недружніх дій, а метою рейдерства є набуття прав на майно або контролю над суб'єктом господарювання без згоди власника або особи, яка здійснює такий контроль.

Нині з'являється новий вид «бізнесу» на ринку недружніх поглинань – продаж так званого «створеного скандалу» чи «вигаданих проблем» обраному об'єктові захоплення. Наприклад, володіючи невеликим пакетом акцій і не маючи можливості (чи бажання) здійснювати реальне захоплення підприємства, але маючи можливість породити різні проблеми (судові розгляди, компрометацію керівників, негативні публікації у ЗМІ тощо), «загарбники» можуть запропонувати акціонерам чи менеджерам «викупити свій спокій». «Найплодовитішим» такий тип шантажу є щодо банків та інших структур, для яких надзвичайно важливими є репутація, довіра клієнтів та спокійна впевнена діяльність [2, с. 51].

Необхідно відзначити, що, на думку науковців, рейдерство має й інші ознаки. В. Фатєєва поділяє рейдерство: а) у сфері малого бізнесу; б) професійні рейдерські організації, якими можуть бути фінансові установи, інвестиційні компанії; в) «олігархічне рейдерство», за яким стоїть держава [151, с. 46].

Доцільно погодитися з думкою В. Фатєєвої, що перший вид рейдерства, за низкою об'єктивних причин, у науковій літературі практично не висвітлюється.

Другий вид рейдерства потребує організації цілеспрямованих дій не одного, а багатьох суб'єктів і структур, оскільки ця діяльність багатопланова і передбачає збір та аналіз інформації, юридичний супровід рейдерства як виду діяльності працею безпосередніх виконавців, служби безпеки тощо. Ця діяльність пов'язана з інформаційним забезпеченням і послугами, структурами/операторами фондового ринку, зокрема реєстраторами, депозитарієм, торговцями цінними паперами, а в окремих випадках судом, державною виконавчою і податковою службами, державними реєстраторами, міліцією тощо. Очевидно, такий комплекс послуг можуть надати компанії – адвокатські, фінансові.

Щодо третього виду рейдерства, то видається, що він полягає у тому, що держава, використовуючи свої владні повноваження і механізми, може примусити компанію або певних осіб до перерозподілу активів (власності) [151, с. 47].

За словами С. Москаленко, ринок рейдерських послуг в Україні складається приблизно зі сотні середніх та дрібних фірм, здебільшого юридичних. Структура фірми-рейдера має багато спільного з PR-компанією. У складі фірми-рейдера є юрист, економіст, особа, яка відповідає за зв'язки з органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, з криміналітетом. В команді можуть бути також психолог, журналіст, іноді колишні працівники спецслужб. На чолі організації стоїть лідер-стратег. Кожен член організації має конкретні завдання. Що цікаво: середній вік рейдерів – лише 25 років. Очолює компанію, як правило, людина з певним життєвим досвідом. Зазвичай рейдер отримує від 20% до 50% вартості проекту. Діє рейдерська організація на основі

проектного менеджменту: команда та варіанти рейдерської атаки підбираються під кожний конкретний проект [8, с. 118].

Проведений аналіз О. Дічека та Ю. Нікітіна понад двох тисяч рейдерських атак на підприємства, установи, організації і корпорації, що є членами Українського союзу промисловців і підприємців (з 2000 р. по 2008 р. у рамках Концепції корпоративної безпеки), та судової практики дозволив визначити основні схеми та етапи дій рейдерів на шляху захоплення владних повноважень у керівництві підприємством чи компанією.

1. Замовлення. На цьому етапі здійснює вибір об'єкта. Головною метою вибору є ліквідність підприємства, його основні фонди, нерухомість, земля, на якій знаходиться цей об'єкт (об'єкти). У підготовку до другого етапу захоплення об'єкта залучається реєстратор цінних паперів, податкова служба, правоохоронні органи; створюється висококваліфікована команда; залучається вільний фінансовий капітал; шукається підтримка у судових і місцевих органах влади.

2. Атака. На цьому етапі виявляється скупка акцій у акціонерів щодо нарощування загального права на управління.

3. Дії, що не порушують законодавства, але виходять за межі моралі («сіре» рейдерство) передбачають:

- здійснення цілеспрямованої кампанії у засобах масової інформації з дискримінації менеджменту підприємства;

- дестабілізацію роботи підприємства шляхом різного роду запитів монітарного акціонера про господарську і організаційну діяльність, депутатів, громадських організацій до органів прокуратури, міліції, податкової служби (через позачергові перевірки);

- спроби порушення кримінальних справ правоохоронними органами щодо осіб, які здійснюють управлінські функції;

- скуповування даних реєстру підприємства у реєстратора.

4. Дії, пов'язані з порушенням законодавства – «чорне рейдерство». В основі таких дій лежить неправове рішення суду [152, с. 99].

Як стверджують більшість науковців, рейдерство – це загальна назва ланцюжка операцій, коли за допомогою певних неточностей і прогалин у законодавстві деякі особи прагнуть одержати власність над капіталом (зазвичай підприємством). При цьому здійснюється виведення активів з володіння його законних власників. Рейдерство – складний, високоінтелектуальний та високоприбутковий бізнес. Це захоплення підприємств міноритарним акціонером часто з використанням спірних рішень судів, правоохоронних органів та фіктивних документів. Рейдер може заблокувати дії акціонерів, що володіють навіть контрольним пакетом акцій, домогтися повного контролю над підприємством і призначення вигідного йому керівництва [149, с. 187].

Незважаючи на вищевказані погляди різних науковців стосовно рейдерства, слід ще раз наголосити, що в Україні на сьогодні не існує єдиного нормативного підходу щодо визначення поняття рейдерства та розуміння його суті. Окрім того, на державному рівні не вироблено єдиних підходів до протидії такому явищу. Тому для ефективної протидії рейдерству насамперед необхідно зрозуміти природу походження явища, його сутність і визначити поняття.

Аналізуючи матеріали комітетських слухань Верховної Ради України, проведених 17 вересня 2008 р. з питань подолання рейдерства, можна зробити висновки щодо основних причин, які існували на момент слухань:

- 1) чинне корпоративне законодавство держави не мало вимог щодо наявності спеціального захисту установчих документів;
- 2) відсутність зобов'язання державних органів реєстрації щодо повідомлення законних власників підприємства про планові реєстраційні дії;
- 3) Цивільний процесуальний кодекс України дозволяв суддям з метою забезпечення позову одноособово ухвалювати рішення про арешт майна (зокрема, акцій), зобов'язання окремих осіб вчинити певні дії, заборону особам вчиняти певні дії;
- 4) законодавство не встановлювало чітких підстав для вжиття заходів забезпечення позову, не передбачало персональної відповідальності суддів за завдання шкоди, спричиненої ухвалою про забезпечення позову;

5) не було чітко визначених строків розгляду судової справи та відповідальності за їх порушення;

6) відсутність вимоги щодо надсилання сторонам судової документації з описом;

7) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та корпоративних спорів» від 15 грудня 2006 р. надав господарським судам право розглядати справи, що виникають з корпоративних відносин, без належного розподілу компетенції з одного і того ж корпоративного конфлікту між господарським та загальним судом;

8) існувала законодавча прогалина у визначенні особливостей вирішення господарських спорів щодо майна державного підприємства або підприємства з державною часткою власності;

9) залучення третейських судів у рейдерських схемах;

10) відсутність права прокурора порушувати перед кваліфікаційною комісією питання про дисциплінарну відповідальність суддів та законодавчого забезпечення можливості прокурора ефективно реагувати на випадки рейдерства;

11) розбіжності між Цивільним, Господарським кодексами та законами України «Про акціонерні товариства», «Про виконавче провадження», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та іншими законними й підзаконними нормативно-правовими актами;

12) відсутність правового визначення терміна «рейдерство», його складових, кримінальної відповідальності за замовлення, організацію та вчинення неправомірних дій, що мали ознаки рейдерства [153, с. 18–21].

Відсутність сьогодні правового визначення рейдерства дає змогу правоохоронним органам під час вирішення одних і тих самих конфліктів навколо підприємства надавати різні юридичні оцінки та приймати різні процесуальні рішення. Ті чи інші дії за ознаками рейдерства можуть бути кваліфіковані за окремими статтями Кримінального кодексу України (ст. 186

«Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 190 «Шахрайство», ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», ст. 356 «Самоправство», ст. 358 «Підробка документів, печаток, штампів, їх використання», ст. 375 «Постановлення неправосудного рішення», ст. 382 «Невиконання судового рішення» та ін.) [154]. Проте приведення зазначених дій до єдиного знаменника – рейдерство – ускладнюється відсутністю окремої норми, яка б акумулювала у собі всі складові цього злочину та встановлювала покарання відповідно до ступеня його тяжкості.

Однак, на думку інших спеціалістів, криміналізація рейдерства як окремого суспільно небезпечного діяння шляхом встановлення відповідальності за його вчинення у спеціальній кримінально-правовій нормі є недоцільною, оскільки, з одного боку, призведе до надмірної криміналізації, а з іншого – створить зайві труднощі при притягненні винних до кримінальної відповідальності, оскільки потребуватиме доведення суб'єктивних ознак системи рейдерських дій загалом. Закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створення сприятливих юридичних умов для ефективної боротьби і водночас визначає конкретні форми і механізми їхньої реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, наданих Конституцією і законодавством.

За час, що минув від моменту парламентських слухань, було усунуто низку негативних чинників.

Закон України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 р. [155] суттєво змінює «правила гри» на акціонерному полі. Одне із завдань прийняття цього Закону – захист акціонерів та акціонерних товариств від рейдерських захоплень. Цей нормативний документ кардинально змінив майже всі існуючі наразі правила створення та діяльності акціонерних товариств.

Серед найбільших змін: поділ акціонерних товариств на публічні та приватні; обмеження кількості акціонерів у приватних та вимога обов'язкового лістингу публічних акціонерних товариств; заборона документарної форми

випуску акцій; новий порядок визначення розміру та порядку виплати дивідендів; нові правила скликання та проведення загальних зборів акціонерів; запровадження кумулятивного голосування під час обрання наглядової ради; запровадження правил вчинення значних правочинів та правочинів із заінтересованістю; особливий порядок придбання значного та контрольного пакетів акцій; суттєво оновлений механізм здійснення реорганізаційних процедур та багато інших.

Доречно звернути увагу на те, що Закон України «Про акціонерні товариства» не узгоджено з Цивільним кодексом України [156] у низці важливих питань, зокрема обрання виконавчого органу товариства.

Отже, Закон України «Про акціонерні товариства», зробивши певні кроки у напрямі захисту акціонерних товариств від рейдерських захоплень, залишив все ж таки невирішеною низку проблем та не виключив у майбутньому гострих корпоративних спорів.

Говорячи про шляхи вдосконалення чинного законодавства, варто звернути увагу на Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення захоплення підприємств, установ, організацій» [157], норми якого обмежують певні повноваження приватних охоронних структур у резонансних випадках, коли вони ставали чи не найголовнішими учасниками рейдерських нападів. Відтепер для виконання судових рішень чи ухвал про зміну органів управління та посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності можуть залучатися виключно працівники органів внутрішніх справ. Залучення інших осіб у процесі виконання таких рішень Закон не допускає.

Це положення не лише позитивно вплине на запобігання проявам рейдерства, а й суттєво підвищить рівень правомірності виконання судових рішень, зловживання при реалізації яких є одним із головних етапів у процесі захоплення управління підприємством з подальшим неправомірним використанням його активів [46, с. 126–131].

Протидіяти рейдерським захопленням покликаний також Закон України

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» від 17 листопада 2009 р. [158]. Цей документ вніс зміни до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, законів України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців» та інших нормативно-правових актів [159].

Закон України від 4 листопада 2010 р. «Про внесення змін до Закону України Про виконавче провадження та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» передбачив, що при виконанні рішень судів та ухвал щодо реорганізації системи управління установами, підприємствами, організаціями, зокрема зміни персонального складу органу управління, забезпечення охорони правопорядку покладається виключно на органи внутрішніх справ. Залучення інших юридичних та фізичних осіб у процесі виконання таких рішень не допускається. На законодавчому рівні удосконалено діяльність важливого державного інституту у сфері боротьби з рейдерством [160].

Однак у трактуванні журналістами поняття «корпоративне захоплення», «рейдер» сьогодні часто вживаються і не сприймаються як неологізми. Але їх значення, м'яко кажучи, не є загальнозрозумілим. Запеклі корпоративні війни в реальному житті в засобах масової інформації дуже часто зображають неприпустимо спрощено та однобічно [149, с. 188]. При цьому увага засобів масової інформації до проблематики незаконних поглинань та силових захоплень бізнесу в Україні показує на надзвичайну актуальність питання, адже стосується інтересів як вітчизняних, так і іноземних суб'єктів господарювання та інвесторів. Ці явища є реальною загрозою економіці загалом, руйнують вітчизняний бізнес, підприємництво та виробництво, посилюють напругу в економічному просторі країни, розхитують правову основу держави, яка проголосила приватну власність непорушною, множать прояви корупції у

правоохоронних органах та судах, посилюють правовий нігілізм серед населення, підривають авторитет усіх гілок влади, створюють реальну небезпеку для конституційного ладу держави у цілому.

Досліджуючи поняття та правову характеристику рейдерства в законодавстві України, доцільно зробити такі висновки:

- рейдерство у сфері корпоративних конфліктів – це зумовлений процесом поглинання чи захоплення власності (активів), корпоративних прав або зміна оперативного управління власністю, комплекс заходів, що здійснюється шляхом реалізації різного роду протиправних дій на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів, що створюють враження уявної законності дій;

- основною передумовою корпоративних конфліктів і боротьби за контроль над підприємствами є активи підприємств, земля, на якій розташовані підприємства, нерухомість і основними фондами, в окремих випадках – бізнес з оборотом, що вимагає великих капітальних вкладень, можливість штучно зменшувати прибуток і привласнювати доходи та майно;

- рейдерство руйнує вітчизняний бізнес, посилює напругу в економіці країни, розхитує правову основу держави, яка проголосила приватну власність непорушною, сприяє корупції у правоохоронних органах та судах, посилює правовий нігілізм серед населення, підриває авторитет усіх гілок влади;

- відсутність правового визначення рейдерства зумовлює можливість при вирішенні одних і тих же конфліктів надання правоохоронними органами різних юридичних оцінок та процесуальних рішень. Ті чи інші дії за ознаками рейдерства можуть бути кваліфіковані за окремими статтями Кримінального кодексу України (ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 190 «Шахрайство», ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», ст. 356 «Самоправство», ст. 358 «Підробка документів, печаток, штампів, їх використання», ст. 375 «Постановлення неправосудного рішення», ст. 382 «Невиконання судового рішення» та ін.). Проте приведення зазначених дій до єдиного знаменника – рейдерство – ускладнюється

відсутністю окремої норми, яка б акумулювала у собі всі складові цього злочину та встановлювала покарання відповідно до ступеня його тяжкості;

- закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створення сприятливих юридичних умов для ефективної боротьби, водночас визначає конкретні форми і механізми їх реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, наданих Конституцією і законодавством України.

1.3 Державні органи як суб'єкти боротьби з рейдерством в Україні

Зважаючи на євроінтеграційні прагнення України, жорсткі вимоги Європейського Союзу щодо приведення законодавства України до певних європейських норм і стандартів, спроби України вийти на світовий економічний ринок, особливої значущості набуває першочергова розробка ефективної державної політики щодо протидії рейдерським атакам, зокрема шляхом регулювання на законодавчому рівні діяльності органів державної влади України у сфері боротьби з рейдерством.

У контексті реформування у державі системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів і адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу першочерговими визнаються проблеми визначення компетенції та особливостей діяльності суб'єктів боротьби із рейдерством [161]. Постановка таких завдань у межах дослідження адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні, на нашу думку, дозволить створити базу не тільки для поглибленого вивчення й класифікації відповідних суб'єктів, а й адекватно сучасним умовам визначити шляхи оптимізації взаємодії підрозділів внутрішніх справ з органами, які здійснюють діяльність у вказаній сфері.

З метою адекватного сприйняття та використання поняття «суб'єкт боротьби з рейдерством» доцільно визначити його зміст і походження. Словник

української мови містить такі визначення поняття «суб'єкт»: у філософському розумінні – істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності та цілеспрямованої діяльності; у літературному – особа, група осіб, організація, яким належить активна роль у певному процесі [162, с. 442].

Аналіз сучасної юридичної літератури показує, що під поняттям «суб'єкт» В. Ортинський, З. Кісіль, М. Ковалів розуміють структурно окреслені спільноти людей з органами управління, що формуються ними, та керівним складом (на персональному рівні), наділеним управлінськими функціями [163, с. 14]. В. Колпаков під суб'єктом розуміє джерело впливу, того, хто виконує функції управління, впливає на об'єкт з метою переведення його у новий стан [164, с. 9].

На нашу думку, розмежування категорії «суб'єкт управління» та «орган виконавчої влади» виникає із конституційного закріплення поділу влади. У межах нашого дослідження потреба розмежування цих понять є особливо актуальною у контексті боротьби із рейдерством, виходячи зі статусу органів внутрішніх справ.

Також ми поділяємо погляди тих науковців, які вважають, що державне управління як владно-організаційна діяльність певних органів (посадових осіб) здійснюється і за межами системи органів виконавчої влади методами адміністративно-правового регулювання:

а) всередині апаратів будь-яких органів державної влади – з боку керівних посадових осіб стосовно інших службовців органу;

б) всередині державних установ і організацій – з боку їх адміністрацій щодо іншого персоналу [165, с. 10–11].

При цьому функції виконавчої влади здійснюють не тільки суб'єкти державної влади, вони можуть бути делеговані державою органам місцевого самоврядування, окремим громадським організаціям (до прикладу, професійними спілками) [166]. У цих випадках управлінські відносини, що виникають у процесі діяльності недержавних суб'єктів виконавчої влади, за змістовними ознаками, однорідні з відносинами державного управління.

Тож частина функцій державного управління, як зазначає В. Погорілко, може

реалізуватися поза виконавчою владою [167, с. 251], тому поняття «адміністративно-правове регулювання», як зазначають Н. Нижник та О. Машков, є ширшим від поняття «виконавча влада» [168, с. 8].

На нашу думку, «суб'єктом боротьби із рейдерством» слід вважати особу (людину), групу людей, які здійснюють послідовну діяльність у формі цілеспрямованого організаційного впливу на боротьбу із рейдерством. Виходячи з цього, суб'єкт адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством у загальному вигляді може бути представлений як певна установа, в якій основним носієм прав і обов'язків є держава як система органів влади. Звідси суб'єкта боротьби з рейдерством можна означити як окремий державний орган, який у визначеній законодавством послідовності виконує функції, застосовує методи адміністративно-правового регулювання з метою організації забезпечення збереження життя та здоров'я, охорони честі і гідності, прав, свобод і законних інтересів у сфері підприємницької та господарської діяльності.

Водночас, виступаючи суб'єктом адміністративно-правового регулювання, людині властиво бути й об'єктом адміністративно-правового регулювання, бо вона відіграє головну, визначальну роль, через неї здійснюється персоніфікація державно-управлінських відносин [169, с. 43–44].

Аналіз законодавства, що регулює адміністративно-правові заходи боротьби з рейдерством дозволяє визначити такі суб'єкти: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Верховний Суд України; Міністерство юстиції України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Державна фінансова інспекція України, Фонд державного майна України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна виконавча служба України, місцеві органи виконавчої влади, громадські організації. Окрім того, до суб'єктів боротьби із рейдерством доцільно віднести всі інші державні органи, представлені у складі Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств.

Незважаючи на значну кількість суб'єктів боротьби із рейдерством і

відмінність їхнього правового статусу, всі вони мають характерні ознаки, що проявляються через їх суть. До таких ознак можна віднести: прояв інтересів певної соціальної групи; системну організованість у структурі, функціях, діяльності; наявність у суб'єктів властивих лише їм функцій, але у межах діяльності з виконання загальних управлінських функцій (прогнозування, планування, організації, регулювання, контролю); власну організацію, зокрема організаційно-структурні компоненти; певне місце у структурі державного апарату, приймання чітко визначених видів рішень; врахування при виборі методів, форм, засобів впливу на об'єкт тих змін, що відбуваються у середовищі, в межах якого функціонує і розвивається судова система [163, с. 21].

Визначальним для класифікації суб'єктів адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством є конституційне розмежування органів державної влади. О. Ярмиш та В. Серьогін визначають систему так:

- орган законодавчої влади – Верховна Рада України;

- глава держави – Президент України;

- система органів виконавчої влади:

- а) Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади;

- б) міністерства, державні комітети, центральні органи зі спеціальним статусом – центральні органи виконавчої влади;

- в) місцеві державні адміністрації – місцеві органи виконавчої влади;

- система державних органів судової влади [170, с. 44–45].

Деякі із зазначених органів можна віднести до суб'єктів боротьби із рейдерством умовно, оскільки окремі з них (наприклад, Верховна Рада України) регулюють адміністративно-правові заходи не безпосередньо, а через виконання функцій держави загалом.

У цьому випадку суб'єкти боротьби з рейдерством доцільно класифікувати на: державні органи (органи виконавчої влади); недержавні органи (органи місцевого самоврядування); об'єднання громадян.

Крім того, за основу систематизації органів виконавчої влади можна взяти й інші критерії: обсяг, зміст і характер компетенції органів [171, с. 92];

територіальний масштаб їхньої діяльності [172, с. 67–71]; порядок вирішення підвідомчих питань; становище та місце в системі органів (підпорядкованість органів між собою); порядок утворення тощо [164, с. 112–139].

Залежно від того, яким обсягом компетенції наділені суб'єкти адміністративно-правового регулювання боротьби з рейдерством, вони поділяються на: органи загальної компетенції; органи галузевої компетенції; органи спеціальної (функціональної або міжгалузевої) компетенції; органи предметної компетенції [172, с. 68–69].

Органи загальної компетенції – це органи, які в межах підвідомчої їм території здійснюють державне управління та координацію усіх або більшості підпорядкованих чи підконтрольних їм органів галузевої чи функціональної компетенції. Вони несуть відповідальність за стан справ на відповідній території (на всій території України, території Автономної Республіки Крим, області, району, міста). Поряд із загальними повноваженнями щодо вжиття заходів для забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і гармонійного розвитку особистості та забезпечення інтересів українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України та виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої Верховною Радою України, вирішення питань державного управління у сфері економіки та фінансів, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, протидії корупції, інших завдань внутрішньої і зовнішньої політики, цивільного захисту, національної безпеки та обороноздатності, визначених у ст.ст. 2, 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» [173], органи загальної компетентності здійснюють повноваження у сфері адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством.

Наведений у ст. 116 Конституції України перелік функціональних напрямів діяльності Кабінету Міністрів України підтверджує, що за характером і обсягом повноважень він належить до органів загальної компетенції [174, с. 263].

Окрім Кабінету Міністрів України, до цих органів належать Президент

України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Реалізація державної політики у відповідному секторі покладається на органи галузевої компетенції. Критерієм ефективності виступають міра адаптації керівної системи до змін зовнішнього середовища, що дає їй можливість забезпечити самоорганізацію і досягнення мети, причому органи галузевої компетенції вирізняються рівнем складності структурної організації, функціональними можливостями.

Відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» [175] органами галузевої компетенції вважаються міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні спеціальні підрозділи, на які покладені обов'язки забезпечувати боротьбу із рейдерством, інші структури, і, відповідно, керують певною галуззю (Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України тощо), а також місцеві органи цих міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Особливістю цих органів є те, що організаційна діяльність суб'єктів адміністративно-правового регулювання не виходить за межі їх компетенції, їхнє головне завдання полягає у безпосередньому забезпеченні потреб суспільства [176, с. 27].

Органи спеціальної (функціональної або міжгалузевої) компетенції реалізують виконавчу, контрольну-наглядову, регулятивну, реєстраційно-дозвільну функції державного управління. Органи спеціальної компетенції здійснюють галузеве та міжгалузеве функціональне державне управління [175].

Такі органи забезпечують реалізацію державної політики в певній сфері, здійснюють керівництво з питань, що мають загальний характер для всіх чи багатьох галузей господарства, соціально-культурного будівництва. Для функціональних відомств головне – зовнішня організаційна діяльність, управлінський вплив на інші відомства та об'єкти, що не перебувають у лінійному підпорядкуванні, адже міжгалузеве управління як діяльність з координації та контролю здійснюється щодо самостійних, структурно не підпорядкованих органів.

До суб'єктів адміністративно-правового регулювання боротьби із

рейдерством, які наділені спеціальною (функціональною або міжгалузеву) компетенцією, слід віднести дві групи органів: по-перше, групу державних органів, що регулюють організацію боротьби із рейдерством; по-друге, групу державних органів, діяльність яких впливає на формування оперативнотактичних, матеріально-технічних заходів.

У цьому випадку ознакою, що зумовлює коло прав і повноважень цієї групи суб'єктів, на думку А. Коваленко, є певна функція, що має виняткове державне і суспільне значення [177, с. 242]. При цьому органом предметної компетенції є суд, який приймає рішення або виносить постанову щодо проведення заходів боротьби із рейдерством.

За масштабом діяльності органи виконавчої влади поділяють на вищі, центральні, міжрегіональні, місцеві.

Вищим органом у системі органів виконавчої влади в Україні є Кабінет Міністрів України. Він – найважливіша складова і центральна ланка всього державного механізму, очолює систему органів виконавчої влади. У юридичній літературі зазначається, що уряд виступає як основний державний орган, що забезпечує проведення внутрішньої і зовнішньої політики держави, під його керівництвом перебуває державний апарат, фінанси країни, іноземні справи, він очолює систему органів виконавчої влади [170, с. 305].

Основні функції, повноваження та завдання Кабінету Міністрів України зводяться до забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, проведення державної політики у сферах економіки та фінансів, державної служби, кадрової і соціальної політики, охорони здоров'я, освіти, науки, культури, спорту, туризму, охорони довкілля, правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зовнішньої політики, національної безпеки та обороноздатності. Кабінет Міністрів України здійснює й інші функції та повноваження, що визначаються Конституцією і законами України, а також актами Президента України [173].

Центральними є ті органи виконавчої влади, діяльність яких поширюється на всю територію України і охоплює всі або більшість сфер соціального та

політичного життя держави. Вказані органи реалізують державну політику, здійснюють загальне або галузеве управління, спеціальний вплив на об'єкти незалежно від їх місцезнаходження на території України. Відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» до центральних органів виконавчої влади, крім міністерств, належать державні служби, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [178]. Водночас у державі передбачена модель управління, яка складається із трьох рівнів, що відображені в Основному законі України:

- 1) рівень вищого органу;
- 2) рівень центральних органів;
- 3) рівень місцевих органів [165, с. 15].

Міжрегіональні органи охоплюють територію декількох адміністративно-територіальних одиниць або територію, межі якої взагалі не залежать від адміністративно-територіального поділу України, що характерно для спеціальних служб.

Місцевими органами виконавчої влади загальної компетенції, що наділені правом представляти інтереси держави і приймати від її імені владні рішення на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, є державні адміністрації.

Систему місцевих органів виконавчої влади утворюють обласні, районні, районні в м. Києві та Севастополі, а також Київська і Севастопольська міські державні адміністрації. Їх сукупна діяльність охоплює всю територію України, стосується практично всіх аспектів суспільно-політичного, соціально-економічного, культурного життя, так чи інакше стосується інтересів кожної людини. Фактично через них реалізуються положення Конституції і законів України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, рішення інших центральних органів виконавчої влади. Про роль і значущість у державному житті місцевих органів виконавчої влади свідчить і той факт, що відповідно до Конституції України (ст. 118) голови не тільки обласних, а й районних державних адміністрацій призначає на посаду і звільняє з посади

глава держави – Президент України. При виконанні своїх повноважень вони відповідають перед Президентом України і Кабінетом Міністрів України [179].

Місцеві органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі із рейдерством відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 9 червня 2010 р. № 1199-р «Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» [21].

Серед органів державної влади України, відповідно до чинного національного законодавства, у розробці та впровадженні низки заходів щодо протидії рейдерству в Україні особливе місце посідають органи прокуратури. Так, до їхніх функцій у сфері протидії рейдерству можна віднести: представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; підтримання державного обвинувачення в суді тощо [180].

Серед основних напрямів діяльності органів прокуратури слід звернути увагу на нагляд за додержанням та застосуванням законів, що стосуються економічних питань і зовнішньоекономічної діяльності (п. 3 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» [180]). Зазначений напрям діяльності органів прокуратури безпосередньо стосується забезпечення належної та безперервної діяльності підприємств, установ та організацій усіх форм власності шляхом перевірки органами прокуратури виконання законів за заявами та іншими повідомленнями про порушення законності, що вимагають прокурорського реагування, а за наявності приводів – також із власної ініціативи прокурора. Але необхідно обов'язково враховувати, що органи прокуратури у таких випадках у жодному разі не підміняють собою органи відомчого управління та контролю і не мають права втручатися у господарську діяльність, якщо вона не суперечить чинному законодавству. Отже, органи прокуратури можуть

втручатися у діяльність підприємств, установ та організацій усіх форм власності виключно у випадках порушення їх діяльності внаслідок незаконних спроб силового захоплення приміщень підприємств, незаконних змін керівництва цих підприємств тощо [44, с. 99–100].

Слід підкреслити, що до повноважень органів прокуратури належить, також координація діяльності всіх правоохоронних органів України у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема з рейдерськими атаками. Саме з метою належного забезпечення координації діяльності правоохоронних органів щодо протидії рейдерським атакам уповноважені прокурори можуть скликати координаційні наради, організувати робочі групи, витребувати статистичну та іншу необхідну інформацію, а також брати участь в організації нарад Координаційного комітету по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією при Президентіві України [44, с. 100].

Органи прокуратури мають також значні можливості щодо взаємодії з іншими органами державної влади у сфері протидії рейдерським атакам і недопущення здійснення силових захоплень підприємств, установ та організацій усіх форм власності. Зважаючи на значущість ефективного підтримання законності та правопорядку в державі шляхом встановлення взаємодії з усіма правоохоронними органами, М. Колесник зазначає, що органи прокуратури мають розробляти нові та вдосконалювати вже існуючі форми взаємодії, зокрема, організувати роботу спільних слідчо-оперативних груп для розкриття та розслідування резонансних справ (особливо тих, що стосуються силових захоплень приміщень підприємств) [44, с. 100].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [181] закріплює загальний механізм адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством відповідно до адміністративно-територіального поділу України, при цьому за основу беруться принципи забезпечення максимальної безпеки та ефективного використання фінансових ресурсів, передбачених відповідними статтями кошторисів Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України. Єдиним винятком є проведення спеціальних охоронних заходів відповідно до

Закону України «Про боротьбу з організованою злочинністю» [182], коли залучаються підрозділи Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України, функції та повноваження яких визначаються Конституцією і законами України, а також актами Президента України.

Суб'єкти адміністративно-правового регулювання боротьби із рейдерством галузевої компетенції, що діють на місцях, представлені головними управліннями або управліннями Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим, в областях, м. Києві та Севастополі, які відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України [183] та Закону України «Про Службу безпеки України» підпорядковуються територіальним органам, належать до сфери їх управління, беруть участь у забезпеченні реалізації державної правової політики, відповідно, на території областей, м. Києва та Севастополя.

Підрозділи Служби безпеки наділені компетенцією у сфері протидії рейдерству. Відповідно до чинного законодавства, Служба безпеки України має статус державного правоохоронного органу спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку. Серед її завдань у сфері протидії рейдерству можна виділити: захист економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу країни, законних інтересів держави та прав громадян від посягань з боку окремих організацій, груп і осіб; забезпечення охорони державної таємниці; попередження, виявлення, припинення та розкриття випадків корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу інтересам України [184].

Ці завдання реалізуються завдяки здійсненню інформаційно-аналітичної роботи в інтересах ефективного проведення органами державної влади внутрішньої та зовнішньої діяльності, вирішення проблем соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу; виявлення, припинення та розкриття злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України; сприяння у порядку,

передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоду життєво важливим (зокрема, економічним) інтересам України; надання наявними силами і засобами, зокрема технічними, допомоги органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю, зокрема з рейдерством [184].

З метою якісного виконання покладених на органи Служби безпеки України обов'язків їм надано право скеровувати працівників для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю (зокрема з рейдерством); в окремих випадках допускається скерування на роботу таких працівників в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників [184].

Варто підкреслити, що Служба безпеки також активно налагоджує взаємодію з громадськістю, зокрема, шляхом постійного інформування через засоби масової інформації та в інших формах про власну діяльність, про заходи, що розроблюються і впроваджуються з метою боротьби зі злочинністю, зокрема зі збільшенням кількості рейдерських захоплень підприємств, установ та організацій усіх форм власності [44, с. 102–103].

Іншим суб'єктом, який має широку компетенцію у сфері протидії рейдерству, є органи внутрішніх справ. Слід підкреслити, що Міністерство внутрішніх справ України є тим органом державної влади, який було створено саме з метою забезпечення належної реалізації правоохоронної функції задля злагодженого функціонування соціально-правового механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема з метою забезпечення непорушності права приватної власності та недопущення протиправного позбавлення права власності, надання правових гарантій для існування належної можливості здійснення права на підприємницьку діяльність. Підтвердженням зазначеної точки зору є той факт, що МВС України відповідно до чинного національного законодавства визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з питань

формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, захисту об'єктів права власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань тощо.

Враховуючи визначення компетенції Міністерства внутрішніх справ України, можна зробити висновок, що одним із його пріоритетних завдань є недопущення силових захоплень приміщень підприємств, установ та організацій усіх форм власності, недопущення виникнення конфліктних ситуацій під час таких захоплень, тобто боротьба з рейдерськими атаками на рівні світових стандартів з урахуванням світового досвіду протидії рейдерству.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про міліцію», міліція зобов'язана, зокрема, забезпечувати безпеку громадян та громадський порядок (зокрема й під час масових заходів); виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини; припиняти адміністративні правопорушення; виконувати прийняті в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції рішення прокурора та суду; охороняти на договірних засадах приватне, колективне та державне майно тощо [185].

Тож можемо висновувати, що до компетенції міліції, крім іншого, належить також діяльність щодо мінімізації виникнення конфліктних ситуацій у випадках силового захоплення підприємств, установ та організацій.

Дуже часто силові захоплення приміщень підприємств, установ та організацій супроводжуються проведенням різноманітних масових акцій та заходів, організованих різними політичними силами з метою безперешкодного проведення рейдерських атак. У таких випадках працівники міліції мають вживати низку організаційних та профілактичних заходів щодо забезпечення надійної охорони громадського порядку та громадської безпеки.

МВС України у сфері протидії рейдерству доцільно проаналізувати досвід Російської Федерації щодо функціонування спеціалізованих слідчо-оперативних груп, створених для адекватного реагування на силове захоплення підприємств [41, с. 159].

Державна фінансова інспекція України здійснює контроль за

використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби у бюджетних коштах та взяття зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності в міністерствах та інших органах виконавчої влади, в державних фондах, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектора економіки, а також на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують державне чи комунальне майно, виконанням місцевих бюджетів.

Зважаючи на те, що метою рейдерських атак є створення для підприємства максимальної кількості проблем, його фінансове виснаження, а потім захоплення у власників та директорів підприємства за значно зниженими цінами з метою продажу самого підприємства або його майна третій особі за ціною нижчою від ринкової через підставні компанії, можна дійти висновку, що органи Державної фінансової інспекції створені, серед іншого, з метою мінімізації можливості виникнення таких випадків. Звісно ж, тоді, коли було прийнято Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу» (1993) [186], в Україні рейдерство як явище ще було мало відоме, тому в зазначеному нормативно-правовому акті цілком закономірною є відсутність положень про це. Але з розвитком суспільних технологій виникають нові правовідносини, які мають своєчасно знаходити своє нормативне закріплення. Так само це стосується і поняття «рейдерство», його ознак, шляхів і методів боротьби з цим негативним явищем та переліку органів, уповноважених на це.

Тож можна вважати, що органи Державної фінансової інспекції, на наш погляд, уповноважені на провадження діяльності щодо профілактики рейдерства, розробку заходів, які б унеможлилювали протиправне поглинання тощо.

Погоджуючись з думкою М. Колесника, доцільно внести доповнення до переліку завдань органів Державної фінансової інспекції, передбачивши серед них: здійснення фінансового контролю з метою недопущення виникнення

підстав для захоплення підприємств (або незаконної зміни керівництва), унеможливлення проведення рейдерських атак на державні підприємства та підприємства, що отримують кошти з бюджетів усіх рівнів та державних фондів або використовують державне або комунальне майно [44, с. 103–104].

Відповідно до чинного законодавства України, органи Державної фінансової інспекції здійснюють фінансовий контроль шляхом проведення аудиту, перевірок державних закупівель та інспектування. З метою недопущення виникнення підстав для захоплення підприємств (або незаконної зміни керівництва), унеможливлення проведення рейдерських атак на підприємства, у статутному капіталі якого є державна частка, органи Державної фінансової інспекції України уповноважені: перевіряти у підконтрольних установах фінансові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів і матеріальних цінностей; безперешкодно заходити під час проведення ревізій на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підконтрольним установам; вимагати від керівників підконтрольних установ, що ревізуються, проведення інвентаризацій основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів та розрахунків; одержувати від банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що ревізуються, а від інших підприємств та організацій, зокрема недержавних форм власності, – довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями, що ревізуються тощо.

Слід зазначити, що у випадках виявлення зловживань і порушень чинного законодавства з боку установ, потурання яким з боку органів державної влади може стати підставою для проведення у майбутньому рейдерських атак на ці установи, ревізори зобов'язані передавати правоохоронним органам матеріали ревізій, а також повідомляти про виявлені зловживання та порушення відповідним державним органам [44, с. 104].

Розглядаючи органи, що протидіють рейдерству, варто виокремити

повноваження Міністерства юстиції України, до компетенції якого належить: підготовка пропозицій щодо проведення правової реформи, сприяння розвитку правової науки, забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина у визначеній сфері; підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавства, його систематизація, розроблення проектів нормативно-правових актів та міжнародних договорів України з правових питань; проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державна реєстрація нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру таких актів; координація нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади та контроль за провадженням такої діяльності; організація виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів України [187].

Фонд державного майна України, зі свого боку, є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що здійснює визначені законами України повноваження власника державного майна, виконує функції з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління Фонду, зокрема й у процесі приватизації, реалізує державну політику у сфері приватизації державного майна, здійснює державне регулювання оціночної діяльності в Україні, а також виступає орендодавцем цілісних майнових комплексів підприємств, їх структурних підрозділів та нерухомого майна, яке є державною власністю.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, забезпечує: проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері надання фінансових послуг; розроблення та реалізація стратегії розвитку ринків фінансових послуг; здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і додержанням законодавства у цій сфері; захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів впливу з метою запобігання порушенням законодавства на ринках фінансових послуг та їх припинення; узагальнення практики застосування законодавства України з питань функціонування ринків фінансових послуг, розроблення і внесення

пропозицій щодо його вдосконалення; запровадження правил розвитку ринків фінансових послуг, визнаних у світі [188].

Така різнобічність повноважень органів державної влади й управління, на нашу думку, зумовлена сучасним рівнем рейдерства в Україні, різноманітністю та багатоплановістю об'єктів рейдерських посягань, якими, до речі, можуть бути як стратегічні підприємства загальнонаціонального масштабу, так і збиткові, зі значними матеріальними активами. Більше того, дослідження управлінських повноважень органів державної влади та управління щодо протидії цьому явищу свідчать, що вони (повноваження) є дещо розпорошеними, що вказує на необхідність координації та взаємодії адміністративних важелів управління задля ефективної боротьби з причинами та наслідками протиправних поглинань та захоплень підприємств. Адже дослідження щодо рейдерства в Україні дають право стверджувати, що сама правотворча діяльність або ж реформування певного органу державної влади чи управління не вирішить цю проблему.

На підтвердження цього судження Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 р. № 257 було створено постійно діючий дорадчий орган – Міжвідомчу комісію з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств [14].

Міжвідомча комісія має забезпечувати необхідну взаємодію органів державної влади й управління у сфері протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Адже, маючи багатосторонній характер, рейдерство вимагає поєднання зусиль багатьох органів державної влади й управління.

Виходячи з мети створення Міжвідомчої комісії, варто зупинитися на завданнях цього органу, якими зокрема є:

1) збирання і моніторинг інформації про методи поглинання та захоплення підприємств, що призводить до погіршення інвестиційного клімату в Україні.

Зважаючи на бурхливий розвиток економічних відносин та посилення заходів протидії, рейдери змінили тактику: тепер атакам піддається найбільш вразливий бізнес-сегмент – мале та середнє підприємництво, адже у них немає

значних ресурсів для ефективного захисту, зате є досить привабливі активи.

2) забезпечення взаємодії органів державної влади з питань посилення протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств.

Зважаючи на характер рейдерства, можна стверджувати, що це повноваження є основним у діяльності Комісії, адже, лише поєднавши зусилля суб'єктів управління та скоординувавши їх на вирішення конкретної проблеми, можна сподіватися на позитивний результат.

3) напрацювання комплексу заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, а також удосконалення механізму регулювання у сфері реалізації корпоративних прав учасників господарських товариств та інвесторів.

Останнім часом розвитку підприємництва в Україні властиве зниження активності підприємницької діяльності малого та середнього бізнесу щодо відстоювання частки у своїх ринкових нішах, що зумовлено до певної міри недостатньо ефективною діяльністю державних органів у боротьбі з рейдерством у цьому сегменті національної економіки.

4) проведення оперативного обміну між органами державної влади та громадськими організаціями відповідною інформацією. Ця функція, на наш погляд, є дуже необхідною, особливо в контексті Закону України «Про соціальний діалог» [189].

Варто зауважити, що такий широкий спектр функцій дозволяє Міжвідомчій комісії плідно провадити заходи щодо протидії вітчизняному рейдерству. Особливо, врахувавши той факт, що Комісія має право на отримання в установленому порядку інформації від центральних та місцевих органів виконавчої влади, необхідної для виконання покладених на неї завдань. Також Міжвідомча комісія виносить на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції з питань, що належать до її компетенції.

Проте, аналізуючи адміністративно-правовий статус цього органу, все ж необхідно зауважити, що його рішення мають лише рекомендаційний характер. А це означає, що вони не мають загальнообов'язкового характеру, а отже, не

можуть достатньо ефективно впливати на розвиток суспільних правовідносин.

Відтак, незважаючи на те, що в Україні існує спеціальна Комісія, яка повинна узгоджувати дії всіх органів влади, на нашу думку, її діяльність не може за своєю суттю бути основним чинником протидії рейдерству в Україні, оскільки повноваження цього дорадчого органу не дозволяють реалізовувати справді необхідні функції, що могли би сприяти протидії рейдерству. Слушно з цього питання висловлюється М. Ковалів. За його словами, будь-яка діяльність тільки тоді має сенс, коли вона виступає засобом, а не метою. Мета зумовлює процес. Процес втілюється у рішення. Рішення визначають систему організаційно-правових, управлінських, науково-методичних, правоохоронних та інших засобів і інструментів впливу [190, с. 88–90]. Разом із конкретними діями та операціями суб'єктів вони становлять комплексну системну багатопрофільну діяльність із протидії рейдерству.

Незважаючи на те, що адміністративно-правове регулювання боротьби із рейдерством організовано на державному рівні, в умовах перетворень в економіці зростає активність недержавних формувань і структур, які беруть дедалі більшу участь в адміністративно-правовому регулюванні не тільки, власне, громадських, а й державних справ, у вирішенні різних політичних, господарських і соціально-культурних проблем. Усе це повністю стосується громадських об'єднань – професійних спілок щодо боротьби із рейдерством.

З огляду на сферу, що розглядається, слід констатувати, що адміністративно-правове регулювання та громадське управління у своєму здійсненні не протистоять одне одному та як різновиди публічного управління мають багато спільного. Це зумовлено єдністю публічних інтересів, мети і завдань, у досягненні і вирішенні яких обидві системи беруть участь, а також самою природою управлінської діяльності. Кожному з названих видів управлінської діяльності властиві специфічні ознаки, що виключає можливість їх ототожнення. Відмінності між ними зумовлені особливостями їх організації, характером форм і методів впливу, що використовуються.

Суб'єктами громадського управління, за позицією В. Колпакова та О. Кузьменко, є недержавні утворення, до яких належать різні самоврядні структури та їх органи. Вони виступають як суб'єкти публічного управління виключно від свого імені тільки для вирішення питань, що визначені їх установчими документами [191, с. 12–13].

Загалом участь громадськості щодо боротьби із рейдерством можна оцінити позитивно, оскільки за умови вдосконалення відповідної нормативно-правової бази громадські об'єднання є одним із впливових важелів вдосконалення адміністративно-правових засад боротьби із рейдерством.

Дослідивши державні органи як суб'єкти боротьби з рейдерством в Україні, можемо зробити такі висновки:

- суб'єкти боротьби із рейдерством в Україні об'єднані єдиним предметом правового регулювання – суспільними відносинами, що виникають у процесі діяльності державних органів та громадських організацій у сфері боротьби з протиправним поглинанням підприємств, спрямованої на реалізацію положень статті 41 Конституції України, в якій вказано на те, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності»;

- наявність значної кількості суб'єктів, які провадять діяльність, спрямовану на боротьбу з рейдерством, визначає необхідність закріплення порядку комплексного застосування організаційно-правових, технологічних та економічних заходів з метою використання інноваційних, креативних підходів для вирішення конкретних завдань і проблем як похідної економічної безпеки;

- громадські об'єднання є одним із чинників, які безпосередньо впливають на стан боротьби із рейдерством. Практика діяльності громадських організацій у зазначеній сфері свідчить про неодноразове ініціювання адекватних заходів впливу щодо конкретних правопорушень, які передбачені Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Висновки до Розділу 1

Дослідження правового регулювання боротьби з рейдерством в Україні дозволило зробити такі висновки:

- рейдерство в Україні, будучи за змістом і формою об'єктивною реальністю сучасного вітчизняного бізнесового світу, що набуло масштабного характеру, створює реальні загрози його функціонуванню. Основна ознака цього негативного явища у сучасному сенсі слова полягає в порушенні закону, застосуванні тих або інших шахрайських технологій щодо перехоплення оперативного управління підприємством, установою чи організацією й реалізації їхніх активів на власний розсуд;

- теорія боротьби з рейдерством у правовій доктрині України перебуває на початкових етапах свого розвитку через відсутність наукових розробок, але водночас є одним з актуальних напрямів науково-дослідницької діяльності щодо правомірної реакції на порушення прав, свобод чи інтересів особи, власності та корпоративних прав і спроби їх захисту й відновлення за посередництвом правових способів;

- дослідження рейдерства проводяться в контексті вирішення питань формування елементів матеріально-правових галузей системи права як невід'ємного компонента юрисдикційної складової діяльності апарату держави щодо комплексного підходу до вирішення питань функціонування механізму вирішення спорів у сфері корпоративного права, яке за предметною і цільовою ознаками поєднує різнорідний правовий матеріал, пов'язаний зі здійсненням органами виконавчої влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання публічно-владних повноважень щодо захисту прав власності та підприємницької діяльності;

- рейдерство – це корпоративний конфлікт, зумовлений процесом поглинання чи захоплення власності (активів), корпоративних прав або зміна оперативного управління власністю що здійснюється шляхом реалізації різного роду протиправних дій на формально законних підставах, в основі виникнення

яких лежить зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів, що створюють враження уявної законності дій;

- відсутність правового визначення рейдерства зумовлює можливість при вирішенні одних і тих же конфліктів надання правоохоронними органами різних юридичних оцінок та процесуальних рішень. Ті чи інші дії за ознаками рейдерства можуть бути кваліфіковані за різними статтями Кримінального кодексу України (ст. 186 «Грабіж», ст. 187 «Розбій», ст. 190 «Шахрайство», ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності» та ін.). Проте приведення зазначених дій до єдиного знаменника – рейдерства – ускладнюється відсутністю окремої норми, яка б акумулювала у собі всі складові цього злочину та встановлювала покарання відповідно до ступеня його тяжкості;

- закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створення сприятливих юридичних умов для ефективної боротьби і водночас визначає конкретні форми та механізми їхньої реалізації з метою забезпечення захисту прав і свобод людини, права власності, інтересів держави й суспільства та створення умов для ефективної діяльності суб'єктів господарювання, наданих Конституцією і законодавством України;

- суб'єкти боротьби із рейдерством в Україні об'єднані єдиним предметом правового регулювання – суспільними відносинами, що виникають у процесі діяльності державних органів та громадських організацій у сфері боротьби з протиправним поглинанням підприємств, спрямованої на реалізацію положень статті 41 Конституції України, в якій вказано на те, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності»;

- наявність значної кількості суб'єктів, які провадять діяльність, спрямовану на боротьбу з рейдерством, визначає необхідність закріплення порядку комплексного застосування організаційно-правових, технологічних та економічних заходів з метою використання інноваційних, креативних підходів для вирішення конкретних завдань і проблем як похідної економічної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ

ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У БОРОТБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

2.1 Сили та засоби органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

Роль правових важелів у контексті запровадження українських економічних реформ надзвичайно важлива. І водночас правове регулювання зумовлює нагальну потребу посилення державного контролю за додержанням законодавства у корпоративній сфері [147, с. 50].

Для повного і всебічного аналізу такого правового явища, як рейдерство, важливе, а можливо, навіть ключове значення має дослідження адміністративно-правових засад діяльності основних суб'єктів боротьби з рейдерством. Ця проблема значуща як у теоретичному, так і практичному аспекті. Насамперед, це стосується чіткого окреслення кола державних органів, які беруть участь у протидії незаконному поглинанню, а також з'ясування специфічних особливостей їхньої діяльності.

Діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством у контексті забезпечення прав, свобод, законних інтересів громадян, захисту життя, здоров'я, майна від злочинних посягань потребує постійного вивчення та вдосконалення. МВС України, визначаючи основні завдання службової діяльності, ставить за мету забезпечення пріоритетних напрямів наукових досліджень проблем удосконалення діяльності міліції щодо зміцнення правопорядку на основі комплексного використання сил і засобів міліції, зокрема у боротьбі з економічною злочинністю [192].

Як впливає із контексту нашого дослідження, складові такого явища, як незаконне поглинання власності та активів, тобто рейдерства (корпоративні права, підприємницька та господарська діяльність, інститут оперативно-розшукової діяльності тощо), співвідносяться з боротьбою з рейдерством взагалі як частина з цілим.

У політико-правовому аспекті урівноваження організації та самоорганізації суспільства проявляється в питаннях оптимального збалансування повноважень держави та громадянського суспільства. У країнах розвинутої демократії при цьому керуються принципом: держава повинна виконувати лише те, чого не можуть або не хочуть робити недержавні структури (принцип залишковості) [93, с. 49]. Громадянське суспільство формує право, розробляючи норму права в межах фактичних відносин; держава формулює право, доводячи визнані фактичні відносини до статусу «юридичних», гарантуючи й захищаючи його від порушень з боку будь-кого [94, с. 55]. Усі потреби громадянського суспільства реалізуються за допомогою волі держави, вираженої у формі правового акта, що реалізується через адміністративно-правовий механізм, який є складовою частиною механізму правового регулювання боротьби з рейдерством.

У цьому контексті вбачається актуальним визначення основних засад організації діяльності органів внутрішніх справ (залучення сил та засобів) у боротьбі з рейдерством.

Засади визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин щодо діяльності органів внутрішніх справ та включають загальнолюдські, типологічні, конкретно-історичні, міжгалузеві, галузеві ознаки.

Загальнолюдські ознаки зумовлені певним рівнем розвитку цивілізації, втілюють прогресивні здобутки адміністративного права, історії людства і широко визнані у міжнародних документах. До цих ознак, зокрема, належать: захист прав і свобод людини; юридична рівність громадян перед законом; верховенство закону; верховенство закону як акту волевиявлення вищого представницького органу державної влади; єдність юридичних прав і обов'язків людей; закріплення в нормах права процесуальних механізмів захисту прав людей; застосування юридичної відповідальності тільки у разі вчинення особою винного протиправного діяння; право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [179].

До типологічних ознак засад діяльності органів внутрішніх справ щодо боротьби із рейдерством належать: гуманізація діяльності, збільшення питомої ваги відомчих нормативних актів, які гарантують соціальну захищеність кожної людини; закріплення охорони різних форм власності; розширення застосування сучасних технічних засобів; посилення громадського контролю як гарантії законності у діяльності підрозділів [193, с. 4].

Конкретно-історичні ознаки відображають специфіку діяльності органів внутрішніх справ у реальних соціальних умовах; тактичних прийомів оперативно-службової діяльності; зміни організаційно-штатної структури; інтенсифікації нормотворчої діяльності насамперед з питань протидії рейдерству, соціального захисту громадян; різноманіття форм і методів застосування сил та засобів.

Міжгалузеві ознаки засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством характеризують, передусім, організацію взаємодії з іншими правоохоронними органами, громадськістю.

Галузеві ознаки охоплюють лише організаційну побудову, визначають завдання і функції, оперативні та організаційно-правові форми, методи і засоби їх реалізації. За своїм правовим і практичним становищем галузева служба є основним видом діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Організаційну структуру підрозділів органів внутрішніх справ визначають завдання, які вона виконує. Загалом вони окреслені у Законі України «Про міліцію».

Основні завдання органів внутрішніх справ знаходять конкретизацію у функціях її підрозділів. При цьому необхідно враховувати їх специфічний зв'язок: якщо завдання характеризують мету, якої необхідно досягти, то функції визначають зміст діяльності для досягнення цієї мети.

Аналіз рішень колегій, інших документів МВС України свідчить про те, що в діяльності підрозділів органів внутрішніх справ виникають проблеми, пов'язані з необхідністю вдосконалення правового регулювання, організації і тактики боротьби з рейдерством, налагодження взаємодії з іншими суб'єктами

протидії незаконному поглинанню підприємств, підвищення професійної підготовки тощо [194].

Органам внутрішніх справ для ефективного виконання свого основного завдання, що полягає у боротьбі зі злочинністю, зокрема рейдерством, вкрай необхідні відповідні кадрові, достатні матеріальні та технічні ресурси, під якими прийнято розуміти вживаний в адміністративній та оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ термін «сили і засоби». Від правильного розташування сил і засобів, а також умілого їх використання значною мірою залежить успішне виконання завдань органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством [194].

Сили і засоби виступають основними елементами організаційної структури органів внутрішніх справ, що призначені для боротьби з рейдерством. Сили – це підрозділи органів внутрішніх справ, які здійснюють профілактику та попередження правопорушень у сфері економіки, ведуть боротьбу з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством доцільно віднести оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовуються відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістична техніка, що є на озброєнні органів внутрішніх справ. Правильна розстановка та вміле використання сил і засобів належать до організаційної діяльності органів внутрішніх справ [181; 195, с. 53–55].

Боротьбу з рейдерством як різновид діяльності провадить система підрозділів з відповідними апаратами управління. Вони мають певну організаційну побудову, згідно з якою за нею та її складовими закріплено весь комплекс завдань і функцій, спрямованих на забезпечення боротьби з рейдерством [196, с. 4–5].

Об'єкт організації визначає суб'єкт управління, його функції, склад та

структуру. Ці положення стосуються як системи апаратів та підрозділів органів внутрішніх справ загалом, так і внутрішньої організації кожної з її окремих ланок.

Організаційна структура органів внутрішніх справ становить цілісну систему, засновану на поділі функцій між посадами та підрозділами, що взаємодіють між собою. Їй притаманні такі властивості, як централізація і децентралізація, інтегрування і диференціація, структуризація і проектування, адаптація і саморегулювання, регулювання тощо. Вона є засобом, за допомогою якого забезпечується максимальна ефективність виконання завдань у боротьбі з рейдерством.

Наявність у структурі органів внутрішніх справ організаційних зв'язків не тільки забезпечує цілісність організації, а й впорядковує розташування усіх його елементів. Ці зв'язки можуть по-різному поєднувати між собою посади та структурні підрозділи.

Під організаційною структурою підрозділів органів внутрішніх справ слід розуміти сукупність підрозділів, наділених функціями та повноваженнями для виконання завдань щодо боротьби з рейдерством, систему взаємовідносин цих підрозділів.

Практичну реалізацію функцій та завдань забезпечують керівники органів внутрішніх справ, начальники та командири апаратів і підрозділів органів внутрішніх справ за двома взаємопов'язаними напрямками: внутрішньо- та зовнішньоорганізаційним [197].

Об'єктами управлінського впливу насамперед є: а) адміністративно-виконавча діяльність апаратів управління і підрозділів органів внутрішніх справ; б) забезпечення виконання функціональних обов'язків особового складу; в) управління службовою діяльністю співробітників; г) підбір, розстановка, навчання і виховання кадрів; г) планування роботи; підготовка та прийняття рішень щодо розстановки сил і засобів; д) оперативне управління підрозділами; е) контроль та перевірка виконання поставлених завдань; є) узагальнення та поширення передового досвіду тощо [198, с. 60–62].

Другий напрям полягає у лінійній координації діяльності підрозділів з іншими державними органами, галузевими службами відділів, органів внутрішніх справ, громадськими об'єднаннями, а також іншими суб'єктами боротьби із рейдерством.

Органічний зв'язок між апаратами управління та підрозділами органів внутрішніх справ полягає в тому, що зазначені апарати (згідно з галузевим розподілом функцій в органах внутрішніх справ) здійснюють керівництво підрозділами, які знаходяться в їх оперативному підпорядкуванні, контролюють їх службову діяльність, надають їм практичну допомогу в організації роботи на місцях тощо [199; 200, с. 23–24].

Підрозділи органів внутрішніх справ – це структурні ланки, які безпосередньо входять до складу відповідних органів внутрішніх справ і виконують функції з організації боротьби з рейдерством та мають закріплені у відомчих нормативних актах владні повноваження щодо їх здійснення [103]. У такому розумінні організація означає складову змісту діяльності щодо впорядкування певних суспільних відносин, спрямованих на ефективну протидію рейдерським атакам підприємств на території оперативного обслуговування, стабілізацію оперативної обстановки, раціональну побудову служб апарату (суб'єктів організації) за напрямками діяльності органів внутрішніх справ), а також системи загалом як сукупності відповідних елементів, що взаємодіють між собою і утворюють органічну єдність.

Так МВС України намагається якомога ефективніше забезпечити нормативно-правове закріплення структури, функцій та компетенції підрозділів, а також своєчасно проводити організаційно-структурну перебудову системи організації підрозділів у випадку її невідповідності меті та завданням щодо стабілізації оперативної обстановки, підвищення ефективності боротьби із рейдерством, а також змісту правоохоронної діяльності.

У контексті досліджуваної теми доцільно зауважити, що підрозділи органів внутрішніх справ – це підрозділи міліції, які безпосередньо здійснюють боротьбу зі злочинністю, зокрема у сфері корпоративного законодавства та

охорону громадського порядку й виконують інші адміністративно-виконавчі функції.

Ефективність практичної діяльності підрозділів органів внутрішніх справ багато в чому залежить від організації роботи відповідних апаратів управління. Зі свого боку критерієм оцінки роботи апаратів органів внутрішніх справ є кінцевий результат практичної діяльності її підрозділів у боротьбі з рейдерством, запобіганні злочинам, їх припиненні та розкритті, забезпеченні захисту власності від протиправних посягань.

Підрозділи органів внутрішніх справ, що здійснюють боротьбу з рейдерством, мають свою систему, а саме:

- на відомчому рівні – організаційно-методичне керівництво здійснює Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України;

- на регіональному рівні – у складі головних управлінь МВС України в областях та управлінь на залізницях функціонують управління або відділи державної служби боротьби з економічною злочинністю, що здійснюють оперативне управління відповідними підрозділами органів внутрішніх справ;

- на місцевому рівні – у міських, районних та лінійних відділах діють відділення, групи державної служби боротьби з економічною злочинністю, на які покладено боротьбу з рейдерством, якими керує начальник органу внутрішніх справ [201; 202].

Безперечно, спільною ознакою всіх підрозділів органів внутрішніх справ (посадових осіб) є те, що кожен із них діє в межах власної компетенції, здійснюючи при цьому заходи щодо боротьби із рейдерством.

Тут слід вести мову про три підгрупи повноважень працівників органів внутрішніх справ. Причому один підрозділ може бути наділений повноваженнями як однієї з груп, так і всіх трьох разом. Однак для послідовності розглянемо кожен з елементів запропонованої класифікації:

- 1) підрозділи державної служби по боротьбі з економічними злочинами, які безпосередньо зобов'язані виявляти порушення законодавства у сфері

економіки, зокрема щодо корпоративних прав суб'єктів господарської діяльності;

2) підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, які відповідно до чинного законодавства зобов'язані реагувати на порушення корпоративних прав, вчинених організованими злочинними групами;

3) підрозділи міліції громадської безпеки, зокрема служби дільничних інспекторів міліції, державної служби охорони (щодо охорони власності);

4) підрозділи оперативних служб, у повноваження яких керівником органу внутрішніх справ включено питання боротьби з рейдерством.

Між вказаними підрозділами існують відповідні зв'язки, які можна розділити на вертикальні й горизонтальні. Причому вертикальні характерні насамперед для галузевих органів, які наявні у структурі, що відрізняється чіткою підпорядкованістю.

Підрозділи державної служби по боротьбі з економічними злочинами є провідними у боротьбі із рейдерством, метою їхньої діяльності є своєчасне припинення злочинів у сфері економіки та запобігання їм, аналіз і прогнозування криміногенних процесів в економіці та своєчасне інформування органів виконавчої влади, виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень у сфері корпоративних прав, вжиття заходів щодо їх усунення.

Цілком закономірно, що працівники підрозділів, які постійно й безпосередньо здійснюють оперативне обслуговування об'єктів господарювання різних форм власності, аналізують стан злочинності, проводять у встановленому законом порядку перевірку матеріалів про корисливі зловживання, забезпечують захист фінансованих програм уряду щодо розвитку галузей економіки України або окремих регіонів та сфери захисту населення від злочинних посягань у державному, колективному і приватному секторах економіки, в яких досить часто трапляються порушення корпоративного законодавства взагалі. Розуміючи це, законодавець надав їм певні права щодо застосування заходів оперативно-розшукового та адміністративного характеру під час проведення контрольних заходів. Однак ці

повноваження досить обмежені – працівники державної служби боротьби з економічною злочинністю мають право лише реагувати на факти злочинної діяльності, які передбачені Кримінальним кодексом України або Кодексом України про адміністративні правопорушення, тобто їхня участь у корпоративному конфлікті обмежується.

Існуюча структура підрозділів органів внутрішніх справ забезпечує організацію боротьби з рейдерством з використанням сил і засобів усіх підрозділів міліції.

Основою правового регулювання документування діяльності міліції у боротьбі з рейдерством є Конституція України, Закони України «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про інформацію», Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, чинні підзаконні нормативно-правові акти та відомчі інструкції [154; 181; 182; 185; 203]. Таке нормативно-правове забезпечення прямо вказує на необхідність об'єднання зусиль усіх служб органів внутрішніх справ в організації боротьби з незаконним поглинанням підприємств.

Притягнення учасників рейдерських захоплень до встановленої законом відповідальності здійснюється із залученням усіх галузевих служб у процесі щоденної оперативно-службової діяльності: за справами оперативного обліку, що перебувають у провадженні підрозділів боротьби з організованою злочинністю, карного розшуку, державної служби боротьби з економічними злочинами при проведенні оперативно-профілактичних і цільових операцій по лінії органів внутрішніх справ; під час розкриття тяжких та резонансних злочинів; у місцях позбавлення волі (у взаємодії з Державною пенітенціарною службою); за кордоном (у взаємодії з правоохоронцями інших держав).

Підрозділи державної служби боротьби з економічними злочинами: виявляють злочини у сфері економіки, пов'язані з незаконним поглинанням підприємств, вчинені громадянами та особами без громадянства на території України; здійснюють оперативний контроль за суб'єктами господарської

діяльності всіх форм власності, спрямовують у ході перевірок зусилля на отримання інформації щодо корумпованих зв'язків лідерів і учасників рейдерських угруповань, забезпечують перевірку наявної інформації, матеріалів про відмову у порушенні кримінальних справ щодо зловживань і хабарництва посадових та інших осіб, відпрацьовують спільно з працівниками державної податкової служби порядок реєстрації суб'єктів господарської діяльності, надання ними податкової звітності тощо.

Під час проведення оперативно-розшукових, оперативно-профілактичних заходів та цільових операцій, спрямованих на боротьбу з рейдерством, підрозділи боротьби з організованою злочинністю у взаємодії з органами СБУ України вживають заходів щодо запобігання та припинення протиправної діяльності осіб і організацій, які порушують корпоративне законодавство; узагальнюють та відпрацьовують матеріали, зокрема й інших служб, для притягнення до кримінальної відповідальності організаторів рейдерських захоплень; забезпечують недопущення проникнення та перебування в Україні бойовиків чи членів екстремістських організацій; виявляють і знешкоджують злочинні угруповання, що займаються незаконним захопленням власності, відчуженням активів унаслідок порушення корпоративного законодавства, що здійснюють структури, зокрема з міжрегіональними та міждержавними зв'язками.

Підрозділи карного розшуку: виявляють і розкривають злочини, віднесені відомчими нормативними актами до їх компетенції, пов'язані з незаконним перерозподілом власності на території України; узагальнюють і відпрацьовують матеріали, зокрема й інших служб, для притягнення до кримінальної відповідальності організаторів, керівників, пособників незаконного перерозподілу власності, а також розшукуваних осіб для своєчасної організації роботи з розкриття злочинів та викриття осіб, які їх вчинили; вживають оперативно-розшукових заходів щодо осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, вчинених внаслідок рейдерських дій.

Підрозділи оперативної служби: виконують завдання інших оперативних

служб щодо конкретних осіб і злочинних угруповань, причетних до організації рейдерських захоплень; організовують з власної ініціативи проведення комплексу оперативно-розшукових заходів (візуальне спостереження, оперативні установки, розвідувально-розшукові заходи) серед визначеної категорії осіб для виявлення тенденцій криміногенного характеру, встановлення організаторів порушень норм чинного корпоративного законодавства, осіб, які сприяють рейдерам порадами, вказівками, наданням засобів або усуненням перешкод, обліковують, систематизують та узагальнюють у межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України інформацію стосовно осіб, причетних до рейдерських захоплень, які проходили за матеріалами підрозділів оперативної служби.

Підрозділи боротьби з незаконним обігом наркотиків у процесі проведення оперативно-розшукових заходів, згідно з основним напрямом оперативно-службової діяльності, здійснюють обмін оперативної інформації щодо осіб, причетних до рейдерської діяльності.

Національне центральне бюро Інтерполу в Україні та відповідні підрозділи на місцях: організовують спільно з правоохоронними органами зарубіжних країн інформаційне забезпечення структурних підрозділів через канали Інтерполу щодо організаторів рейдерських захоплень та їх пособників; організовують розшук іноземних громадян у випадках, передбачених міжнародними договорами України; провадять перевірки іноземців, затриманих за порушення національного законодавства України, які мають відношення до рейдерської діяльності за кримінальними обліками Генерального секретаріату Міжнародної організації кримінальної поліції (МОКП Інтерполу) та Національного центрального бюро Інтерполу; супроводжують кримінальні, оперативно-розшукові справи стосовно транснаціональних структур та іноземців щодо спроб незаконного заволодіння власністю, активами внаслідок порушення корпоративних прав на території України.

Підрозділи Державної міграційної служби України: забезпечують обліково-реєстраційну дисципліну, пов'язану з перебуванням в Україні

іноземних громадян; вживають заходів із недопущення легалізації іноземців, в'їзд і перебування яких в Україні не дозволяється відповідно до вимог ст. 25 Закону України «Про правовий статус іноземців»; організують роботу з виявлення осіб, які не мають підстав для подальшого перебування в Україні, і скорочення наданого їм терміну перебування у випадку участі у рейдерських захопленнях.

До підрозділів міліції громадської безпеки у нашому контексті відносять: підрозділи патрульної служби – забезпечують у межах своєї компетенції охорону громадського порядку та забезпечують громадську безпеку під час корпоративних конфліктів із захопленням основних фондів, територій підприємств; підрозділи державної служби охорони – здійснюють охорону об'єктів власності згідно з укладеними угодами; підрозділи державної автомобільної інспекції – забезпечують безпеку дорожнього руху в межах транспортної інфраструктури території корпоративного конфлікту, в межах наявних автоматизованих інформаційних банків даних здійснюють систематизацію та облік масиву інформації щодо автотранспортних засобів і водіїв, причетних до порушень правопорядку у зв'язку з незаконним перерозподілом власності.

Слідчі підрозділи: організують методичне забезпечення документування порушників і збирання матеріалів для порушення кримінальних справ у сфері рейдерської діяльності; забезпечують взаємодію зі слідчими підрозділами інших правоохоронних органів, а також оперативне супроводження розслідуваних кримінальних справ; з'ясовують при розслідуванні кримінальних справ, порушених стосовно власності та активів, корпоративних прав, які підслідні слідчим підрозділам органів внутрішніх справ, організують проведення відповідних оперативно-розшукових заходів тощо.

Криміналістичні підрозділи: здійснюють аналіз підроблених документів на право перебування в Україні; забезпечують розроблення експрес-засобів для їх виявлення.

Підрозділи оперативно-технічних заходів: вживають за завданням

оперативних підрозділів оперативно-розшукових заходів із негласним застосуванням спеціальних технічних засобів щодо осіб, які обґрунтовано підозрюються в підготовці чи вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів, пов'язаних із рейдерством.

Підрозділи внутрішньої безпеки: виявляють працівників міліції, які сприяють діяльності рейдерів і схильні до корумпованих дій; здійснюють оперативно-профілактичні заходи з оперативного супроводження виконання вказівок МВС України щодо боротьби з рейдерством.

Підрозділи інформаційних технологій: організовують у межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України програмно-технічне забезпечення ведення інформаційного банку даних на окремі категорії осіб; формують базу дактилоскопічних карт затриманих за злочини, пов'язані із рейдерською діяльністю; забезпечують накопичення інформації, що надходить від оперативних підрозділів та інших джерел; провадять облік осіб, причетних до організації незаконного захоплення власності та інших дій кримінального спрямування тощо [204].

Підрозділи транспортної міліції, до компетенції яких належить боротьба із рейдерськими захопленнями об'єктів транспортної інфраструктури.

Підрозділи зв'язків із громадськістю забезпечують надання засобам масової інформації об'єктивної інформації про діяльність міліції щодо боротьби з рейдерством шляхом активізації співпраці з редакціями засобів масової інформації, сприяння журналістам у висвітленні щоденної праці та конкретних здобутків працівників органів внутрішніх справ, окремих органів та підрозділів під час виконання ними своїх службових обов'язків.

Водночас, на нашу думку, боротьба з рейдерством значно ширша від поняття «боротьба зі злочинністю» за рахунок віднесення правозастосовної, контрольної та деяких інших видів діяльності, пов'язаних зі зміцненням правового режиму у сфері підприємницької та господарської діяльності в країні. Органи внутрішніх справ ведуть боротьбу з порушеннями законів у сфері корпоративного права (злочинами і правопорушеннями

адміністративного характеру, виключаючи фінансові та адміністративно-господарські санкції), що передбачає притягнення винних до юридичної відповідальності у сфері публічного права тільки засобами кримінально-процесуального та адміністративно-процесуального характеру.

Водночас для переважної більшості державних органів – суб'єктів боротьби з рейдерством – виконання деяких правоохоронних дій, пов'язаних з охороною корпоративного права, здійснюється паралельно з їхніми основними (не правоохоронними) завданнями. Їх діяльність не обмежується вирішенням цих, хоча й дуже важливих, але, безумовно, вузьких завдань щодо безпосереднього захисту законності та правопорядку. Для вказаних органів першочерговими є інші завдання – вирішення поточних і перспективних економічних проблем.

Конституційні приписи (ст. 3 п. 1, ст. 14 ч. 1, ст. 92 , п. 1, 2 ч. 1 ст. 116 [179]) вимагають, щоб усі державні органи, без винятку, захищали права та свободи людини і громадянина, охороняли права і законні інтереси державних і недержавних організацій, брали участь у боротьбі з правопорушеннями. На нашу думку, це пов'язано з тим, що в чинному українському законодавстві згадка про рейдерство зустрічається досить часто, проте загальне поняття рейдерської діяльності або рейдерства все ще відсутнє. Аналіз діючого законодавства може внести певне порозуміння у питання, яке розглядається.

Проте ми вважаємо за доцільне розглядати сили та засоби органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством у контексті взаємодії з державними органами і недержавними структурами. Поряд із традиційними громадськими об'єднаннями, які беруть участь у правоохоронній діяльності (громадські формування з охорони громадського порядку та державного кордону), виникають нові, наприклад, спеціалізовані комерційні структури правоохоронного напрямку (недержавні охоронні та детективні агентства, власні служби безпеки тощо). На відміну від громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, громадських організацій, які у статутах декларують участь у протидії рейдерству, вони охороняють приватні, групові інтереси. Саме цим визначається їх компетенція.

Тому, безперечно, у структурі органів внутрішніх справ має бути підрозділ, який би відповідав за організацію взаємодії з державними органами і недержавними (громадські або приватні) структурами у питаннях боротьби зі злочинністю, зокрема щодо рейдерства, оскільки різна юридична природа недержавних організацій зумовлює виключно профілактичний напрям співпраці. Наявність у складі органів внутрішніх справ підрозділів щодо зв'язків з громадськістю та взаємодії з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку та державного кордону у складі служби дільничних інспекторів міліції не охоплюють весь спектр економічних правопорушень, відповідно, відсутня співпраця органів внутрішніх справ з недержавними приватними структурами щодо боротьби з рейдерством.

Теоретична розробка проблем застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має міждисциплінарний характер, що дозволяє виявити політичні, соціально-економічні, правові чинники, які найбільш суттєво впливають на ситуацію у царині дотримання корпоративних прав, дати об'єктивну оцінку її стану, виявити аспекти, що вимагають удосконалення у сфері правового регулювання застосування сил та засобів у зазначеній сфері діяльності.

Розроблені впродовж останніх десятиліть теоретичні концепції, методологічні принципи та методичні підходи, що становлять арсенал необхідних наукових знань щодо управління в органах внутрішніх справ, сприяють переосмисленню багатоманітної теоретичної спадщини та створення на її основі нових конструктивних і дієвих методів залучення сил та засобів органів внутрішніх справ.

Саме вони дозволяють розглянути усі складові сил, дослідити виникнення та розвиток взаємодії, проаналізувати та оцінити внутрішні і зовнішні зв'язки, закономірності та суперечності, що дає змогу сформулювати комплексний підхід до залучення сил та засобів у боротьбі з рейдерством, спрямований на реалізацію повноважень між учасниками цих відносин, у випадку порушення яких застосовуються заходи управлінського впливу.

Основними складовими комплексного підходу застосування сил та засобів органів внутрішніх справ виступають: правовідносини у сфері боротьби з рейдерством як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами корпоративних суперечок; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів корпоративних правовідносин; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони організації та діяльності суб'єктів господарювання і корпоративне законодавство; державні органи, що покликані регулювати корпоративні правовідносини, які виникають у процесі підприємницької та господарської діяльності, створюючи належні умови для реалізації права власності; кримінальна та адміністративна відповідальність як складова державного примусу, що застосовується до суб'єктів корпоративних суперечок за умови порушення ними чинного законодавства України.

Розкриваючи зміст комплексного використання сил і засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, необхідно згадати і про організацію та проведення інформаційно-аналітичної роботи, що дозволяє керівникам підрозділів міліції вживати необхідних, достатньо повних та своєчасних організаційних заходів.

Під організаційними заходами в науці адміністративного права розуміють свідомий акт керівника апарату, командира стройового підрозділу, пов'язаний із вибором мети дій, шляхів та засобів її досягнення [205, с. 219–220].

З огляду на правову характеристику та зміст відомчих нормативних актів, на підставі яких залучаються сили та засоби органів внутрішніх справ у сфері боротьби з рейдерством, їх можна умовно поділити на три основні групи.

До першої групи належать установчі акти, що визначають найбільш загальні положення діяльності органів внутрішніх справ з боротьби з рейдерством. Такими є закони, постанови Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, положення, статuti та інші нормативно-правові акти, які приймаються на рівні МВС України. Наприклад, Закон України «Про міліцію» [185], Постанова Ради Міністрів Української РСР від 27 лютого 1991 р. № 49

«Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку», наказ МВС України від 28 липня 1994 р. № 404 «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України» [197].

Зазначені відомчі нормативно-правові акти посідають важливе місце серед усієї сукупності законодавства, що стосується сил та засобів органів внутрішніх справ, регламентуючи основні складові їхньої діяльності, і передбачають заходи, спрямовані на підвищення ефективності функціонування. Вони також слугують підґрунтям для розробки конкретних заходів, наприклад, проведення відповідних операцій із залученням додаткових сил або організації діяльності органів внутрішніх справ під час проведення масових заходів унаслідок переростання корпоративного конфлікту в соціальний, що зумовлено двосторонньою чи багатосторонньою взаємодією між суб'єктами та об'єктами процесу перерозподілу власності або активів, зокрема у тих соціокультурних умовах, в які потрапляють працівники підприємств, акціонери та члени їх сімей.

Доречно буде відзначити, що окремі рішення приймаються на підставі протоколів та рішень спільних нарад і робочих зустрічей Міністерств внутрішніх справ України, Російської Федерації, Білорусі, Молдови, Литви відповідно до угоди щодо співпраці у боротьбі зі злочинністю, а також Словаччиною, Чехією, Польщею, Румунією, Угорщиною на підставі угод і договорів.

Другу групу становлять заплановані заходи організаційного характеру, передбачені різними планами, що розробляються в МВС України, головних управліннях та управліннях МВС України та органах внутрішніх справ. Нормативна цінність їх полягає в тому, що ці плани містять найважливіші питання щодо сил та засобів органів внутрішніх справ, реалізація яких вимагає додаткових зусиль.

Насамперед це плани роботи МВС України, головних управлінь та управлінь МВС України. Для територіальних та лінійних підрозділів органів внутрішніх справ структурних одиниць передбачено складання квартальних планів роботи. Крім загальних планів роботи, існують і спеціальні:

- плани забезпечення громадського порядку під час проведення масових заходів, зокрема щодо корпоративних конфліктів;
- типові плани діяльності органів внутрішніх справ під час заходів з боротьби з рейдерством в окремих галузях економіки;
- плани основних заходів щодо попередження злочинів проти власності [206].

Планування дає можливість правильно вирішити найскладніші завдання, поставлені перед працівниками міліції, зосередити увагу на основному, забезпечити комплексне використання сил та засобів, покликаних охороняти порядок та боротися зі злочинністю, досягти високої ефективності роботи.

Третя група організаційних документів містить розроблені на основі всебічного аналізу та оцінки оперативної обстановки щодо комплексного використання у боротьбі з рейдерством сил міліції, громадських формувань у масштабах міських, районних та лінійних органів внутрішніх справ.

Використання принципу комплексного підходу визначається потребою, врахуванням чинників, які впливають на стан боротьби з рейдерством; обов'язкової координації зусиль різних органів держави, а також громадських організацій, різноманітних служб та підрозділів органів внутрішніх справ у вирішенні завдань з боротьби з рейдерством; необхідністю узгодженого, гармонійного впливу на громадські відносини, що становлять громадський порядок, та сукупність причин, які їм сприяють [207]. Комплексність використання сил та засобів міліції як один із принципів боротьби з рейдерством одночасно виступає як організаційною, так і тактичною складовою. Організаційне значення полягає у необхідності комплексної розстановки сил з урахуванням можливостей служб та засобів оперативно-розшукової діяльності. Тактичний аспект принципу проявляється у процесі патрулювання, коли особовий склад поряд зі специфічними функціями, що передбачені функціональними обов'язками, виконує загальний комплекс завдань, спрямованих на попередження порушень чинного законодавства та розкриття злочинів, які були вчинені під час незаконного перерозподілу

основних фондів, активів тощо. При цьому надзвичайно важливо, як апарат обласного управління – організатор та координатор боротьби з рейдерством – зможе надати конкретну допомогу міським, районним, лінійним відділам у питаннях організації оперативної роботи.

Комплексний підхід до боротьби з рейдерством в діяльності міліції як територіальної, так і транспортної, об'єктивно впливає з її функцій щодо профілактики правопорушень, покладення цих обов'язків на інші державні органи та громадські формування. Слід зазначити, що підвищення ефективності діяльності сил та засобів у боротьбі з рейдерством забезпечує своєчасна практична допомога підлеглим підрозділам з питань зміцнення виконавчої дисципліни; підбору та комплектування кадрів, поліпшення роботи з ними, професійної підготовки особового складу; наполегливого вдосконалення форм і методів організації та управління силами міліції на основі впровадження передового досвіду і сучасних технічних засобів.

Удосконалення боротьби з рейдерством зумовлює необхідність «проектування» високоефективної організації залучення сил та засобів:

- відповідно до поставленої мети добирається необхідна сукупність складових елементів (засобів) та визначається їх структурно-функціональний зміст;

- здійснюється вибір найбільш раціональних форм і методів (способів) об'єднання елементів у єдину систему;

- регламентуються їх взаємозв'язки та взаємодія при переході від одного рівня організованості до іншого.

Аналіз наукових праць, які стосуються організації боротьби з рейдерством, дає змогу в комплексі розглядати проблеми співвідношення питань організації боротьби з рейдерством та залучення сил і засобів органів внутрішніх справ. Процес удосконалення організаційної будови органів внутрішніх справ щодо сил та засобів вимагає приведення її у відповідність до вимог сьогодення. Але і в цьому випадку застосування наукових методів проектування структур надає можливість ще до впровадження тих чи інших пропозицій у практику оцінити

їх, побачити недоліки і обрати найбільш оптимальний варіант [208]. Якщо ж такі зміни здійснювати часто, то це може призвести до небажаних наслідків, що полягатимуть у неякісному виконанні завдань, які стоять перед органами внутрішніх справ.

Важливість такого підходу, на нашу думку, полягає у низці чинників. По-перше, треба мати на увазі, що відповідні напрацювання існують в роботах М. Мельника [11], О. Кальмана, М. Погорецького [15], Л. Скалозуба [16] та ін. Наукова цінність цих праць очевидна.

По-друге, існує відповідна диференціація між періодами, які визначають специфіку кожного етапу розвитку та функціонування економіки країни, а відтак, і пріоритетів у діяльності органів внутрішніх справ. Достатньо повно розроблені лише питання залучення оперативних сил та оперативно-технічних засобів. Однак вказані відомості віднесені наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» до інформації з обмеженим доступом і у цьому дослідженні не розглядаються [209]. Фактично не опрацьованими залишаються проблеми забезпечення громадського порядку силами та засобами органів внутрішніх справ в умовах корпоративних конфліктів.

По-третє, кожне головне управління, управління, міський, районний та лінійний орган має свої особливості функціонування, які зумовлені соціально-економічними умовами регіону обслуговування, що впливає на діяльність підрозділів міліції. Тому одним із завдань дослідження було співвіднести всі особливості і визначити оптимальний варіант організації, завдяки якому можна було б ефективно впливати на окремо обраний напрям службової діяльності органів внутрішніх справ.

Враховуючи складність цієї проблеми, пов'язаної з існуванням окремих напрямів господарської діяльності в економіці держави, нашим завданням було сформулювати основні аспекти організації органів внутрішніх справ. Допомогою в цьому стали праці Д. Андрєєва [104], К. Васильченка [107], М. Коваліва, І. Паньонка, Я. Скиби [196] та ін. З такою позицією узгоджується побудова майже всіх посібників щодо управління в органах внутрішніх справ країни.

Резюмуючи викладене в цьому підрозділі, можна констатувати, що теоретична розробка проблем застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має міждисциплінарний характер, що дозволяє виявити політичні, соціально-економічні, правові чинники, що найбільш суттєво впливають на ситуацію у сфері дотримання корпоративних прав, дати об'єктивну оцінку її стану, виявити аспекти, які вимагають удосконалення у сфері правового регулювання застосування сил та засобів у зазначеній сфері діяльності.

Сили і засоби виступають основними елементами організаційної структури органів внутрішніх справ, що призначені для боротьби з рейдерством.

Сили – це підрозділи органів внутрішніх справ, які здійснюють профілактику та попередження правопорушень у сфері економіки, ведуть боротьбу з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством доцільно віднести оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовуються відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістична техніка, що є на озброєнні органів внутрішніх справ.

Основними складовими комплексного підходу застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством виступають: правовідносини у сфері боротьби з незаконним перерозподілом власності як різновид суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами корпоративних суперечок; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів корпоративних правовідносин; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони організації та діяльності суб'єктів господарювання і корпоративне законодавство; державні органи, що покликані регулювати корпоративні правовідносини, які виникають у процесі підприємницької та господарської

діяльності, створюючи належні умови для реалізації права власності; кримінальна та адміністративна відповідальність як складова державного примусу, що застосовується до суб'єктів корпоративних суперечок за умови порушення ними чинного законодавства України.

У структурі органів внутрішніх справ має бути підрозділ, який би відповідав за організацію взаємодії з державними органами і недержавними (громадські або приватні) структурами у питаннях боротьби зі злочинністю у сфері економіки з метою підвищення ефективності профілактичної роботи щодо корпоративних прав та права власності.

Слід зазначити, що підвищення ефективності діяльності сил та засобів у боротьбі з рейдерством забезпечує своєчасна практична допомога підлеглим підрозділам з питань зміцнення виконавчої дисципліни; підбору та комплектування кадрів, поліпшення роботи з ними, професійної підготовки особового складу; наполегливого вдосконалення форм і методів організації та управління силами міліції на основі впровадження передового досвіду і сучасних технічних засобів.

2.2 Тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

Враховуючи практичне спрямування наукового дослідження, обрано конкретну сферу суспільних відносин – тактику дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Такий підхід пояснюється декількома моментами. По-перше, обсяг дисертаційного дослідження не дасть змоги розкрити повну схему правовідносин щодо боротьби з рейдерством усіх суб'єктів, які залучаються до попередження незаконного поглинання підприємств, перерозподілу активів та власності. По-друге, при визначенні проблем боротьби з рейдерством фокусування на загальних положеннях стосунків призведе до невизначеності багатьох питань, зокрема й аспектів тактики дій кожного конкретного суб'єкта.

Очевидно, що наукові розробки такого рівня вкрай необхідні, але їх потрібно поширювати на всі сфери правовідносин щодо боротьби з рейдерством, що ми і намагались зробити для органів внутрішніх справ. І, по-третє, тактика дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством на сьогодні залишається в «тіні» наукової думки вчених. Є певні напрацювання, однак наукові розробки, які не охоплено положеннями Переліку інформації, що в системі МВС України віднесена до категорії конфіденційної і є власністю держави, з'являються на шпальтах видань досить рідко [207]. Однак їх питома вага залишається незначною як для окремих галузевих служб міліції, так і для всіх органів внутрішніх справ. У своїй сукупності ці дослідження конкретизують лише окремі проблеми на правовій картині боротьби з порушеннями права власності. Саме тому, що правове поле боротьби з рейдерством залишається не достатньо вивченим, інтерес до цього напряму ще тривалий час залишатиметься в будь-якій галузі права, зокрема в кримінальному, цивільному, адміністративному праві тощо.

Проаналізуємо літературу, яка стосується діяльності органів внутрішніх справ у сфері боротьби з рейдерством. З'ясовано, що в цій сфері існує проблема щодо співвідношення норм кримінального та адміністративного права з нормами, які регулюють правовідносини у сфері боротьби з незаконними поглинаннями у конкретній галузі економіки. У такому напрямі досліджені праці В. Акімова [22], А. Єфименка [37], І. Костіна [47], В. Потапенка [61], Б. Саніна [64], М. Іонцева [125] та багатьох інших авторів. Аналіз зазначених праць дає змогу в комплексі розглядати проблеми співвідношення норм публічного права та його складової частини, що регулює корпоративні права суб'єктів підприємницької та господарської діяльності.

Саме тому ми прагнули дослідити насамперед адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні як специфічним суспільним явищем.

Важливість такого підходу, на нашу думку, полягає в низці фактів. По-перше, треба мати на увазі, що відповідні напрацювання існують, наприклад, у

роботах В. Василичука, Л. Скалозуб [16], Ю. Берлача [25], Н. Гуторової [35], Е. Кісілюка [43], В. Крутова [48], М. Мельника [51], В. Тутихіна [148], Б. Андрушківа, Ю. Вовка [149] та ін.

По-друге, існує відповідна диференціація між періодами, які визначають специфіку кожного етапу розвитку та функціонування корпоративних правовідносин – відповідно і тактики боротьби з рейдерством органами внутрішніх справ. Щодо цього можна зазначити, що окремі дослідження охоплюють тільки визначену ділянку правовідносин, які виникають при корпоративних конфліктах. Прикладом можуть бути праці: О. Белікова [32], В. Галуцька [32], Є. Коломієць-Людвіг [45], А. Орлеана, Н. Якимчук [53; 56], О. Пащенко [59], О. Плешакової [60], О. Осипенка [93] та ін. Наукова цінність цих праць очевидна.

Саме тому, що в юридичній науці існує конкуренція між окремими дослідницькими напрямками, відсутній єдиний підхід до проблеми дослідження правовідносин, що виникають у сфері боротьби з рейдерством, сьогодні залишається чимало питань, які не знайшли поки що свого вирішення. Відносно в достатній мірі розроблений лише оперативно-розшуковий напрям діяльності органів внутрішніх справ і, фактично, не опрацьованою залишається діяльність міліції громадської безпеки та її галузевих служб щодо боротьби з рейдерством і підготовка керівних кадрів системи МВС України із зазначених питань [211, с. 3–4].

Тому одним із завдань нашого дослідження було співвіднести всі особливості і визначити оптимальний варіант тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, завдяки якому можна було б ефективно впливати як на окремо обраний напрям правового регулювання корпоративних правовідносин щодо профілактики та попередження незаконного захоплення власності внаслідок рейдерських атак, так і щодо діяльності у цьому напрямі конкретної галузевої служби органів внутрішніх справ.

Під іншим ракурсом спостерігає боротьбу з рейдерством М. Колесник у

науковому дослідженні «Компетенція правоохоронних органів України у сфері протидії рейдерству» [44]. Метою дослідження було визначення межі (умовно), яка поділяє правовідносини між суб'єктами боротьби з рейдерством, юридичною та фізичною особами. Однак, по-перше, з роботи видно, що межа між ними достатньо умовна, а, по-друге, ця робота підтверджує, що природа, яка породжує ці правовідносини, єдина. Саме такий підхід було використано в дослідженні. Проте, враховуючи складність цієї проблеми, пов'язаної з існуванням окремих напрямів діяльності органів внутрішніх справ щодо боротьби зі злочинністю, охороною громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, що здійснюється різними галузевими службами, нашим завданням було сформулювати чітку позицію саме щодо тактики дій.

Огляд праць дає змогу визначити низку важливих моментів. По-перше, що наукова думка розглядає боротьбу з рейдерством як єдину систему з усіма складовими, яка сприяє підйому економіки і є специфічною сферою суспільних відносин [8, с. 9]. По-друге, ми вважаємо цікавим підхід щодо виділення тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. З такої позиції цю проблему розглядають у межах подібних економічних систем [72; 76; 82; 95; 97]. Однак, ми вважаємо, що ця точка зору звужена і повинна розглядатись у більш широкому контексті. Концепція розвитку держави висловлена Президентом України з нагоди 20 річниці Декларації про державний суверенітет визначає боротьбу з рейдерством як окрему проблему, яка в широкому розумінні слова, впливає на функціонування відповідних суспільних відносин [212]. Така поправка, на наш погляд, новітня, необхідна і актуальна.

Крім того, слід зважити на те, що побудова схеми дослідження в такому контексті, дає змогу визначитись із самим змістом тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством.

Апелювання ж до боротьби з рейдерством на основі адміністративно-правового ракурсу можливе саме тому, що, в принципі, на організаційному рівні вона впроваджується органами (посадовими особами), наділеними

розпорядчими повноваженнями за допомогою адміністративних методів і засобів. Наведене означає, що до тактики дій підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством також можна повністю застосувати зазначені категорії. Тож новизна нашого дослідження полягає саме в тому, щоб визначити значущість адміністративних категорій для формулювання найдоцільніших напрямів підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з незаконним поглинанням підприємств, що призводить до порушення права власності на майно та фінансові активи.

Варто відзначити, що під тактикою дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством розуміють систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних знань щодо правильної оцінки конкретної ситуації з подальшим прийняттям рішень та їх реалізацією.

Вважаємо за доцільне визначити основні аспекти тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в умовах повсякденної службової діяльності, так і в умовах активізації рейдерської діяльності, які можуть бути пов'язані із політичною нестабільністю в суспільстві, недосконалістю корпоративного законодавства, кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного законодавства, відомчого регулювання діяльності окремих служб та підрозділів органів внутрішніх справ.

Назагал тактику дій органів внутрішніх справ визначатиме організація:

1) інформаційно-аналітичної діяльності як системи організаційних заходів і методологічних прийомів глибокого та всебічного вивчення й оцінки інформації про структуру, рівень та динаміку злочинності, пов'язаної з рейдерською діяльністю та дотриманням громадського порядку на території, яка прилягає до об'єкта корпоративного спору; узагальнені результати діяльності органів внутрішніх справ щодо виконання поставлених перед ними завдань та ін. [213, с. 3];

2) дій оперативних служб органів внутрішніх справ (застосування сил та засобів оперативного та оперативно-технічного характеру у зв'язку з

законодавчим обмеженням доступу до інформації не розглядаємо [209; 210]);

3) дій підрозділів міліції громадської безпеки:

а) щодо взаємодії з підрозділами оперативних служб за напрямками їхньої оперативно-службової діяльності, спрямованої на боротьбу з рейдерством;

б) щодо забезпечення охорони громадського порядку на території, прилеглий до зони корпоративного конфлікту, та майна підприємств, установ та організацій, яке виступає об'єктом рейдерського захоплення;

в) забезпечення громадської безпеки, запобігання загрози життю здоров'ю та майну громадян з боку джерел підвищеної небезпеки у зоні корпоративного конфлікту [214, с. 220];

4) дій внутрішніх військ МВС України, спрямованих на стабілізацію оперативної обстановки щодо впливу на зовнішні чинники середовища, що виникли внаслідок корпоративного конфлікту, в якому здійснюють свої функції конкретні міські, районні, лінійні органи внутрішніх справ.

Вирішення цих проблем у теоретичному та практичному спрямуванні дозволить відпрацювати тактику управління силами та засобами при проведенні заходів, передбачених відповідними оперативними планами у взаємодії з органами місцевого самоврядування та Служби безпеки України, головних управлінь, управлінь МВС України в областях та на залізницях, зацікавленими органами державної влади з метою виконання завдань, які стоять перед підрозділами внутрішніх справ.

Враховуючи особливість кожного окремо взятого аспекту тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, функціональне призначення галузевих служб міліції, спільні спеціальні заходи щодо координації дій, сил та засобів територіальних підрозділів (міські, районні та лінійні органи із структурними підрозділами, які входять до організаційно-штатної структури – відділення, лінійне відділення, лінійний пункт міліції, територіальне управління та відділ у складі районного управління у м. Києві, надалі – територіальні підрозділи) та апарату головного управління, управління МВС України в області, на залізниці повинні проводитися за певними напрямками, зокрема:

1. Забезпечення правопорядку при виникненні локальних конфліктних ситуацій, що вимагають розробки спеціального плану дій територіальних органів та управлінь МВС України (головне управління, управління в Автономній республіці Крим, містах Києві та Севастополі, областях та залізницях – далі управління МВС України) із залученням усіх галузевих служб за напрямками оперативно-службової діяльності (для оперативних служб – щодо отримання відповідної інформації, розкриття злочинів, пов'язаних із рейдерським захопленням; міліції громадської безпеки – щодо охорони громадського порядку; штабам – щодо організації взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, засобами масової інформації відповідно до рекомендацій щодо проведення органами виконавчої влади системної роз'яснювальної роботи з пріоритетних питань державної політики).

2. Забезпечення правопорядку за умови активізації рейдерської діяльності, згідно з указаними вище чинниками при виникненні корпоративного конфлікту регіонального або галузевого (у межах конкретної галузі економіки держави) значення; при незаконному перерозподілі фінансових активів та основних фондів виробництва з іноземними інвестиціями та монополій на внутрішньому ринку; у зв'язку зі змінами в структурі управління економікою України, що вимагають розробки спеціального плану дій стосовно проведення комплексу заходів апаратом МВС України, управліннями МВС України та територіальними органами.

Необхідність розробки відповідних планів проілюстрували прикладами Є. Пустовойт [62], С. Рахуба [63], З. Чистяков [78], Ю. Борисов [85], П. Василенко [86], причому це характерно не тільки для української, а й для російської та інших перехідних економік.

Складність завдань, які вирішують органи внутрішніх справ, визначають їх організаційно-штатну структуру. Повсякденна оперативно-службова організація лише частково відповідає завданням територіальних органів внутрішніх справ, які вирішуються за умов активізації рейдерської діяльності. Проблема полягає в тому, що економічно недоцільно мати в штаті управлінь

МВС України структуру, призначену тільки для вирішення завдань у ситуаціях посилення рейдерської активності, а у повсякденній діяльності зайняту лише спеціальною, бойовою, морально-психологічною і тактичною підготовкою особового складу, що відповідає організаційній побудові сил оперативного реагування (підрозділи спеціального призначення міліції громадської безпеки «Беркут» та підрозділи спеціального призначення управлінь (відділів) боротьби з організованою злочинністю «Сокіл» управлінь МВС України в областях¹). Однак сучасне життя вимагає пристосування структури органів внутрішніх справ до діяльності в умовах можливого загострення корпоративних конфліктів.

Враховуючи той факт, що завдання боротьби з незаконним поглинанням підприємств за умов активізації рейдерської діяльності за окремими напрямками оперативно-службової діяльності галузевих служб органів внутрішніх справ значною мірою відповідає діям міліції за звичайних умов, тому доцільно використати накопичений досвід для прогнозування можливих форм і методів застосування підрозділів, тобто тактики дій.

Від 1992 р. в органах внутрішніх справ формувалися спеціальні підрозділи по боротьбі з економічною злочинністю, до функціональних обов'язків яких належала боротьба з незаконним перерозподілом власності.

Зі створенням вказаних підрозділів керівництво управлінь МВС України та територіальних органів отримало інструмент впливу на оперативну обстановку, створюючи та маневруючи ними у найважливіших оперативних напрямках. Сформувалася нова структурна побудова підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю територіальних органів, яка відповідала аналогічним моделям організації територіальних органів внутрішніх справ країн з ринковою економікою [179, с. 5]. Це передбачало заходи організаційно-штатного, кадрового та професійного узгодження та розробки тактики дій органів

¹ В організаційно-штатній структурі управлінь МВС України на залізницях підрозділи спеціального призначення відсутні.

внутрішніх справ щодо захисту власності оскільки відсутність тактики ускладнювала організацію взаємодії як між структурними ланками підрозділу по боротьбі з економічною злочинністю, так і в цілому органі внутрішніх справ.

Це пояснюється тим, що діяльність працівника міліції, який працює на території обслуговування міського, районного, лінійного відділу, відрізнялася за змістом. Працівники незначних за чисельністю підрозділів виконували весь спектр завдань, передбачених нормативними документами МВС України, тоді як інспектори (надалі оперативно уповноважені підрозділу по боротьбі з економічною злочинністю) обласних та міських управлінь (обласних центрів, міст Києва та Севастополя) спеціалізуються на окремих напрямках діяльності.

За роки реформування економіки країни методи захисту власності органами внутрішніх справ зазнали докорінних змін. Змінювалась тактика дій органів внутрішніх справ у визначеному напрямі оперативно-службової діяльності.

В нинішніх умовах тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством повинна забезпечити дотримання принципу єдності управління, взаємодію між структурними одиницями. Організація підготовки керівного складу в органах внутрішніх справ повинна здійснюватися на підставі тематичних планів щодо кримінального, адміністративного, цивільного законодавства, корпоративного права, де основний акцент має бути спрямований на запобіжну та профілактичну діяльність. Надзвичайно важливим у цьому контексті є питання проведення заходів матеріально-технічного забезпечення, підготовки працівників оперативних служб, міліції громадської безпеки, які виконують функції щодо захисту власності у межах та під час виконання безпосередніх посадових обов'язків.

Такий підхід щодо тактики органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством зумовлений необхідністю досягнення максимального результату при виконанні надзвичайно складних завдань, які покладаються на міліцію. При конфліктній ситуації, що викликані рейдерською атакою, підрозділи міліції повинні своєчасно, динамічно та раціонально реагувати на зміни в оперативній обстановці щодо діяльності суб'єктів корпоративного конфлікту.

Основним завданням тактики як системи заходів є забезпечення належного використання потенціалу підрозділу у процесі проведення відповідних операцій, спрямованих на попередження під час незаконного перерозподілу майна та активів кримінально та адміністративно карних дій. Досягнення цієї мети пов'язане з вирішенням цілого спектру завдань, насамперед, здійснення у повному обсязі організаційного циклу, що має сприяти ефективній локалізації та ліквідації небезпечних чинників. Саме керівники покликані забезпечувати оперативність дій відповідних підрозділів, розглядаючи процес підготовки як складну систему, що включає мету, завдання, вплив, засоби, суб'єкти та об'єкти, зовнішнє і внутрішнє середовище функціонування підприємства, яке є предметом рейдерської атаки.

Система підготовки повинна забезпечити ефективну діяльність підрозділів у певних економічних умовах, маючи конкретно визначені мету, завдання і механізми їх реалізації [189]. Цього можна досягти впровадженням у практичну діяльність підрозділів органів внутрішніх справ пріоритету дотримання законності, оскільки дії у ситуаціях забезпечення охорони громадського порядку під час корпоративних конфліктів здебільшого набувають форм застосування сили, примусових заходів, що супроводжуються функціонуванням у посиленому режимі, а це, зі свого боку, зумовлює особливий підхід до розгляду змісту діяльності.

Необхідно зазначити, що оперативність реагування на інформацію щодо рейдерської атаки виступає одним із основних об'єктів, на який має бути спрямована увага керівника, насамперед, територіального органу внутрішніх справ, а далі, у порядку службового інформування, – керівника відповідної служби управління МВС України з метою проведення запобіжних заходів щодо недопущення переростання корпоративного конфлікту в соціальний. Кожний з них діє засобами, що відповідають повноваженням, і досягають мети властивими для них методами.

Відпрацювання тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має бути спрямоване на забезпечення: постійної готовності

особового складу і технічних засобів до дій в умовах переростання корпоративного конфлікту в соціальний; достатньої кількості особового складу та засобів для підтримки функціональної спроможності виконати завдання, передбачені спеціальними планами; планування за обсягом та часом відповідно до прийнятих схем; організації органу оперативного управління на рівні управління МВС або територіального відділу, а також штабних підрозділів; реагування на швидкі та приховані зміни в оперативній обстановці; приведення підрозділу у стан такої готовності, яка дасть змогу досягти позитивного результату, насамперед, забезпечити належну охорону громадського порядку з найменшим негативним впливом на особовий склад, залучений до забезпечення правопорядку.

Окрім цього, підготовка керівного складу підрозділів має містити чіткий алгоритм процесу навчання, який максимально наблизить його до умов, подібних при виникненні корпоративних конфліктів [175, с. 21]. Це сприятиме засвоєнню оптимальних форм, визначення ролей, проходження стадій процесу ліквідації порушень громадського порядку, встановлення контролю за власністю, яка є предметом суперечки, ще до початку проведення таких заходів, як: виявлення, усвідомлення та формулювання проблеми; постановка мети; висування гіпотез; оперування інформацією (збирання, опрацювання, аналіз, оцінка негативних чинників); підготовка (розробка) варіантів вирішення; оцінка варіантів вирішення, вибір оптимального варіанту; оформлення обраного варіанту у вигляді проекту рішення; погодження проекту рішення із зацікавленими службами; прийняття рішення (надання рішенню юридичної сили); доведення рішення до виконавців (організаторів виконання). За таких обставин від керівника підрозділу вимагатиметься не лише знання окремої галузі економіки, й природи закономірностей перебігу соціальних процесів, значної гуманітарної ерудиції, що в сукупності дозволить відпрацьовувати тактику вирішення завдань щодо захисту особового складу та охорони громадського порядку в умовах, обмежених технологічними особливостями виробничої діяльності підприємства.

Під час навчання значна увага повинна концентруватися на питаннях формалізованого розподілу функцій між підрозділами, зокрема при взаємодії з іншими органами виконавчої влади, процедурах застосування засобів адміністративно-господарських санкцій, особливостей застосування силових заходів та спеціальних засобів охорони тощо [190, с. 94].

Надання змістові функціональної підготовки спрощеного вигляду, скороченої схеми підготовки, тобто обмеження її етапами планування, організації (організаційне проектування; організаційно-штатна робота тощо), контролю, призводить до неповного дотримання положень організації діяльності підрозділів (не охоплюються всі аспекти щодо умов у яких проходить корпоративний конфлікт).

Суттєвою особливістю підготовки особового складу всіх галузевих служб, що залучаються до боротьби з рейдерством, в організаційно-функціональному аспекті виступають умови перебігу комплексу заходів, спрямованих на переведення корпоративного конфлікту в законне русло та недопущення порушень чинного кримінального та адміністративного законодавства загалом. Така підготовка якнайліпше здійснюється шляхом навчання керівного складу підрозділів міліції у відомчих навчальних закладах.

Провідні навчальні заклади, які здійснюють підготовку фахівців юридичних спеціальностей, за наявності значних напрацювань із методики підготовки, висококваліфікованих науково-педагогічних працівників, широких можливостей для проведення педагогічного експерименту, залучення суспільно та професійно значущих баз практики, демонструють водночас практичну відсутність психолого-педагогічних досліджень і відповідного системного наукового доробку в галузі теорії протидії злочинності, зокрема економічної та її окремих різновидів – наприклад боротьби з рейдерством.

Природно, у зв'язку зі змінами суспільних умов розвитку економіки програми навчання мають постійно контролюватись і корегуватись шляхом розроблення нових концепцій, визначення перспективних напрямів спеціалізації, надавши необхідне наукове обґрунтування цим змінам, для уникнення суб'єктивізму, інтуїтивних підходів і, відповідно, непрофесіоналізму в організації

діяльності підрозділів міліції.

Важливою особливістю навчання також є те, що нормативні документи, які регламентують цю сферу, здебільшого містять інформацію з обмеженим грифом допуску, що виступає доволі вагомим аргументом на користь підготовки винятково у навчальних закладах МВС України.

У контексті нашого дослідження доцільно також нагадати, що галузеві служби управлінь МВС України в областях у програмах зі службової підготовки не мають тем, присвячених боротьбі з рейдерством [190, с. 86; 191].

Доцільно погодитися із М. Ануфрієвим та С. П'ятковим, що на ефективність навчання у школі підвищення оперативної майстерності позитивно впливатиме план підготовки керівного складу галузевих служб міліції щодо тактики дій у боротьбі з рейдерством, який повинен ґрунтуватися на впровадженні наукових концепцій, моделей, форм і методів професійної підготовки, які підтвердили свою ефективність [192, с. 36].

До основних завдань, які обов'язково мають бути висвітлені у такому плані, належать: розробка та реалізація конкретних заходів, спрямованих на нейтралізацію й усунення обставин, що сприяють ускладненню оперативної обстановки внаслідок корпоративного конфлікту; забезпечення єдності загальних і спеціальних заходів попередження злочинів та правопорушень щодо перерозподілу власності та фінансових активів; координація та узгодженість дій органів внутрішніх справ з органами державної влади, адміністрацією підприємств, громадськими правоохоронними формуваннями та громадськими організаціями, які функціонують на підприємстві, щодо якого виникла корпоративна суперечка та застосовуються рейдерські прийоми та методи, з урахуванням завдань, компетенції та можливостей кожного з них у попередженні правопорушень; концентрація та раціональне використання сил і засобів, спрямованих на попереджувальну діяльність, що сприятиме недопущенню переростання корпоративного конфлікту в соціальний.

Безперечно, логічно було би надати у дослідженні проект плану, однак нормативні акти, що обмежують доступ до інформації, віднесеної до таємної та конфіденційної, унеможливають наші зусилля, а пропозиції щодо проекту

документу у скороченому вигляді втратять свою логіку.

С. Петков, звертаємо увагу, вказує, що заплановані заходи мають бути спрямовані на підготовку до дій [175], найбільш властивих цій галузі національної економіки, регіону розташування, населеного пункту, зокрема щодо характеру та особливостей дій, що вчинюються в умовах корпоративних конфліктів.

Необхідність виділення основних напрямів зумовлена ще й тією обставиною, що можливості територіальних органів внутрішніх справ одночасно і кваліфіковано впливати на всю сукупність причин і умов ускладнення оперативної обстановки внаслідок корпоративного конфлікту дещо обмежені. Саме тому з усього комплексу питань необхідно виокремити першочергові завдання, від вирішення яких залежатиме успіх подальшої роботи.

Вивчення та узагальнення практичного досвіду боротьби з рейдерством (на підставі документів МВС України, які не мають грифу обмеженого доступу до інформації) цілком аргументовано доводить доцільність використання вищенаведеної структури організації навчання у системі службової підготовки з метою вивчення особливостей тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Водночас, на нашу думку, не менш важливо враховувати й особливості конкретного підприємства. Так, за наявності у структурі основних фондів житлового сектора, необхідно передбачити заходи щодо забезпечення прав мешканців, а при переростанні корпоративного конфлікту в соціальний – заходи щодо попередження блокування міських або приміських транспортних комунікацій.

Окрім того, досягненню ефективного та якісного виконання плану підготовки сприятиме чітко організована система контролю за його виконанням. Практичну сторону щодо забезпечення контролю за ходом реалізації планів підготовки підрозділів, на нашу думку, доцільно передати тим же органам, що його розробляли.

Безперечно, вказаний аспект має дискусійний характер з огляду на наукові позиції представників Львівського державного університету внутрішніх справ

України (базового навчального закладу в системі МВС України щодо підготовки спеціалістів для державної служби боротьби з економічними злочинами) та Академії управління МВС України [163; 190; 215]. Однак у визначенні пріоритетного підходу до вказаного питання слушною є позиція науковця Академії управління МВС України П. Педюкова, висловлена у праці «Роль органів внутрішніх справ України у забезпеченні національної безпеки держави, реалізації вимог Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення прав і свобод громадянина, громадського порядку та посилення боротьби зі злочинністю» [215, с. 6–13]. Учений вказує, що «для посилення боротьби з економічною злочинністю на сучасному етапі важливою є розробка та здійснення заходів, спрямованих на запобігання «рейдерству» стосовно підприємств, організацій та установ, захоплення землі та спекуляція нею, виявлення розкрадачів державного майна та запобігання таким злочинам», що, на нашу думку, має здійснювати насамперед Департамент державної служби боротьби з економічними злочинами МВС України. У такому випадку стратегія боротьби з рейдерством виходить з наявності усталених стабільних чинників суспільного розвитку, властивих певному періодові розвитку національної економіки. Відповідно – тактика, підпорядкована стратегії, спрямована на вирішення поточних завдань порівняно короткого періоду, що визначається конкретним етапом реформування економіки загалом та конкретної галузі зокрема.

Враховуючи наведене, можна усунути суперечності, які трапляються в юридичній літературі, і на основі чинного українського законодавства сформулювати цілісну позицію щодо регулювання правовідносин у сфері боротьби з рейдерством, що визначатиме тактику дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Цей момент є принциповим і актуальним.

Проаналізувавши роботи М. Нобатова [137; 139], В. Фатєєва [151], О. Дічека [152], можна побачити, що автори поділяють підходи до боротьби з рейдерством, тобто тактику в її теоретичному аспекті, за двома рівнями: загальногалузевим та спеціальним. Аналогічний підхід є і в інших роботах учених-юристів. Погоджуючись із цим, не можна не помітити, що, фактично, в

такому вигляді тактика боротьби з рейдерством є нагромадженням певних напрямів, які не узгоджені між собою і ускладнюють можливість чіткої диференціації, говорячи військовою термінологією, «механізму підготовки до ведення бою підрозділами». Саме тому, на нашу думку, доцільно запропонувати якісно нове бачення тактики боротьби з рейдерством на основі потреб сучасного українського суспільства щодо інтеграції до Європейського Союзу, міжнародних організацій за напрямками економічної інтеграції. Однак у межах нашого дослідження це складно зробити у зв'язку з відсутністю можливості викласти основні напрями діяльності керівників, командирів, штабів щодо підготовки до проведення заходів силами та засобами органів внутрішніх справ, уточнення даних обстановки, прийняття рішень і доведення завдань до підлеглих, планування і підготовки спеціальних операцій, передбачених типовими планами в системі МВС України, проведення оперативно-розшукових, слідчих дій, заходів з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки і керування підрозділами, матеріально-технічне та інформаційне (щодо Закону «Про доступ до публічної інформації» [216]) забезпечення дій, застосовуючи тільки відкриті наукові джерела.

Наступним кроком дослідження щодо тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством є вирішення питань, пов'язаних із переростанням корпоративних конфліктів у соціальний та, відповідно, набуттям особливого місця щодо тактики органів внутрішніх справ України.

Однак, у цьому контексті, ми вважаємо необхідним зауважити, що в наведених роботах [22–88; 116–162] проблемні питання висвітлюються однобічно і неповно. Це, зі свого боку, призводить до відсутності чіткого відокремлення одного виду діяльності органів внутрішніх справ від іншого і розмиває їхню функціональну самостійність. Щодо діяльності у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки під час корпоративного конфлікту наукова думка, фактично, відходить від положень Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Якщо диференціювати ракурси тактики за окремими суб'єктами, то стає

очевидним, що відповідного дослідження в цій галузі проведено ще не було.

На нашу думку, завдання науковців, які працюють у системі МВС України в контексті Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр., полягає у розробці тактики з тих відносин, що існують в нашому сьогоденні [217]. Ми повністю згодні з таким підходом, бо ефективно впливати на соціально-економічні процеси, пов'язані з рейдерством, органи внутрішніх справ можуть лише при усвідомленні і передбаченні ходу існування реальних відносин у сфері корпоративного конфлікту зараз і надалі. В подальшому тактика має бути спрямована на з'ясування тих моментів, які стосуються групових або масових заходів відповідно до Інструкції про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони громадського порядку [218]. Причому основним питанням, яке необхідно виокремити, є взаємозв'язок тактики дій з алгоритмом дій та порядком дій. Звернення до вказаних визначень можна знайти в багатьох відомчих нормативних документах, зокрема, у Методичних рекомендаціях щодо порядку дій працівників міліції в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аваріями, техногенними катастрофами, повеннями, землетрусами тощо; Порядку взаємодії підрозділів відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті та лінійних підрозділів транспортної міліції; Методичних рекомендаціях щодо компетенції міліції України в охороні прав громадян та громадського порядку під час виборчого процесу та багатьох інших [219–221].

Але аналіз цих документів свідчить про те, що у визначенні існує певний парадокс. Він зумовлюється тим, що при широкому застосуванні категорії «тактика», фактично, не існує її загальновизнаного тлумачення і визначення щодо діяльності органів внутрішніх справ. Не вказана також особливість її юридичної природи і специфічність, що призводить до ототожнення тактики з порядком дій та алгоритмом дій і розмиває її в цій діяльності. Навіть у такому фундаментальному виданні, як Юридична енциклопедія (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004 р.), немає визначення тактики, яке би стосувалося саме правопорушень. Більше того, юридичні словники та

енциклопедії не дають вичерпного тлумачення цьому терміну або й узагалі не згадують його. Невизначеність, яка існує у формулюванні термінів, призводить до значних погрішностей не тільки у вирішенні проблеми застосування сил та засобів, а й у забезпеченні ефективності всієї правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, зокрема в напрямі боротьби з рейдерством.

Отож, орієнтуючись на методологію адміністративно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ України тактика охоплюватиме алгоритм дій та порядок дій (хоча, на нашу думку, різниця між ними полягає в організації управління), питання впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій (Інтегрована інформаційно-пошукова система органів внутрішніх справ України), технічних засобів контролю та керування нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб, супроводження приміських та пасажирських поїздів; досвід взаємодії із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань [222]; сучасні форми та методи організаційної та управлінської діяльності у підрозділах, засоби та методи виконання різних оперативно-службових завдань; організацію взаємодії керівників структурних підрозділів з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Тактика також охоплює методику визначення та доведення до особового складу керівниками підрозділів оперативно-службових завдань порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

Підготовка до забезпечення правопорядку під час корпоративних конфліктів вимагає використання тренінгових технологій психологічного спрямування. За родом своєї діяльності працівники міліції зустрічаються з різними категоріями громадян, поведінку яких не завжди легко передбачити. Від уміння співробітників міліції спілкуватися з різними людьми нерідко залежить ефективність виконання ними своїх обов'язків. Зважаючи на всю

різноманітність ситуацій спілкування, основними завданнями, з психологічного погляду, є: встановлення контакту і пошук оптимальних способів спілкування з різноманітними категоріями громадян; вміння розпізнавати обман і викривати брехню у спілкуванні; прогнозування можливості агресивних дій з боку індивідів, груп, великих скупчень людей з метою запобігання їм.

У сучасних умовах органи внутрішніх справ України володіють достатнім потенціалом для вирішення питань ефективного забезпечення охорони й захисту законних прав та інтересів громадян під час корпоративних конфліктів, заснованих на єдиних принципах, формах і методах організації та тактики боротьби з рейдерством. До того ж, це стосується контролю над діяльністю суб'єктів підприємницької та господарської діяльності не через адміністративно-правові механізми, а саме завдяки результатам діяльності недержавних суб'єктів, зокрема професійних спілок України та інших громадських формувань, оскільки ефективна діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством можлива лише за умови демократичної системи влади в державі. Але, з іншого боку, широке застосування економічних, опосередкованих методів впливу вимагає наявності значних матеріальних і фінансових ресурсів у державі, що, з огляду на складні процеси в українській економіці, накладає значні обмеження на можливості їх використання, що стимулює керівництво МВС України удосконалювати тактику дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, в основі якої лежить баланс конституційних прав і свобод людини й необхідності державного втручання у цивільно-правові, приватноправові та господарські відносини із застосуванням кримінального та адміністративного законодавства. Проблема цього балансу є першочерговою, враховуючи відсутність в Україні сталих демократичних традицій, існування соціально небезпечної системи «нелегальна економіка – корупція – організована злочинність» [223, с. 14]. Можливо, часткове її вирішення лежить у площині реформування законодавства, яке регулює діяльність органів внутрішніх справ та впровадження механізмів вирішення корпоративних суперечок, що існують у країнах Європейського Союзу.

Водночас незастосування або застосування новітньої тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством лише у виняткових випадках призводять до виникнення труднощів у практичному застосуванні чинних положень законодавства щодо корпоративних конфліктів. Це зумовлено не лише об'єктивними причинами (наприклад, неналежне фінансування правоохоронних органів і заходів протидії рейдерству, малочисельність оперативних підрозділів міліції тощо), а й суб'єктивними – незнанням або недостатньою обізнаністю працівників органів внутрішніх справ із положеннями законодавства, що регулюють корпоративні права, відсутністю взаємодії органів, які приймають рішення у корпоративній сфері, та органів, які здійснюють правоохоронні заходи.

Як підсумок можна зазначити:

Під тактикою дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством розуміють систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних знань щодо правильної оцінки конкретної ситуації з подальшим прийняттям рішень та їх реалізацією.

Основним завданням тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством як системи заходів є забезпечення належного використання потенціалу підрозділу органів внутрішніх справ у процесі проведення операцій, спрямованих на попередження під час незаконного перерозподілу майна та активів кримінально та адміністративно карних дій.

Тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством охоплює алгоритм та порядок дій, впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій, технічних засобів контролю та керування нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб, супроводження поїздів; взаємодію із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань; сучасні форми та методи організаційної та управлінської діяльності у підрозділах, засоби та методи виконання оперативно-службових завдань; організацію взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, методикау визначення

та доведення до особового складу оперативно-службових завдань, порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

Тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має бути спрямована на забезпечення: постійної готовності особового складу і технічних засобів до дій в умовах корпоративного конфлікту та переростання його у соціальний; достатньої кількості особового складу та засобів для підтримки функціональної спроможності виконати завдання, передбачені спеціальними планами; планування за обсягом та часом відповідно до прийнятих схем; організації оперативного управління на рівні головного управління, управління МВС в області, на залізниці або міського, районного, лінійного відділу; реагування на швидкі та приховані зміни в оперативній обстановці; приведення підрозділу у стан, такої готовності, яка дасть змогу досягти позитивного результату, забезпечити належну охорону громадського порядку з найменшим негативним впливом на особовий склад, залучений до забезпечення правопорядку, організацію контролю за додержанням законності у діяльності особового складу.

В основі удосконалення тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством лежить баланс конституційних прав і свобод людини й необхідності державного втручання із застосуванням кримінального та адміністративного законодавства у цивільно-правові, приватноправові та господарські відносини, які зумовлюють виникнення, розвиток та вирішення корпоративного конфлікту методом рейдерського захоплення.

Незастосування або застосування новітньої тактики дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством лише у виняткових випадках призводять до виникнення труднощів у практичному застосуванні чинного законодавства щодо корпоративних конфліктів. Це зумовлено не лише об'єктивними причинами, а й суб'єктивними – незнанням або недостатньою обізнаністю із нормативними актами, що регулюють корпоративні права, відсутністю взаємодії органів, які приймають рішення у корпоративній сфері, та органів, які

здійснюють правоохоронні заходи.

2.3 Профілактична діяльність органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством

У сучасний період розвитку незалежної, правової та соціальної держави в Україні дуже гостро постала проблема профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Ця проблема цікавить не тільки керівників держави, а й обговорюється серед учених, кримінологів, філософів, практичних співробітників правоохоронних органів, насамперед працівників органів внутрішніх справ, на яких покладається основна робота в цьому напрямі.

Саме демократія дозволяє ставити питання боротьби з рейдерством на рівень соціальних завдань, які вирішуються єдиними зусиллями держави, її інститутами, громадськими організаціями, колективами підприємств та окремими громадянами. Головним напрямом у діяльності держави щодо боротьби з рейдерством є профілактика дій, пов'язаних із незаконним поглинанням підприємств, що кваліфікуються як злочини та адміністративні правопорушення.

У теоретичному аспекті профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, ґрунтується на засадах кримінології й адміністративної деліктології. Упродовж останнього десятиріччя розвиток вказаних наук підготував теоретичний фундамент досліджень за конкретними напрямками профілактичної діяльності. Тому в нашій роботі посилаємося на досягнення та розробки видатних учених-кримінологів та адміністративістів: О. Алексєєва, С. Алімова, А. Бандурки, С. Бородіна, В. Голіна, М. Голоднюка, Є. Додіна, Л. Давиденка, В. Кудрявцева, В. Лобзякова, В. Лихолоба, О. Остапенка, В. Сальникова, В. Філонова та ін. Їхні роботи стали теоретичним підґрунтям для наукових розвідок проблеми профілактики дій, пов'язаних із рейдерством.

При дослідженні категорії «профілактика дій, пов'язаних із рейдерством» будемо відштовхуватися від робіт кримінологів у сфері попередження злочинності з урахуванням розвитку адміністративної деліктології у сучасний

період.

У працях, які стосуються цієї проблеми, ми можемо знайти декілька визначень категорій «профілактика» та «попередження». «Попередження злочинності є кримінологічною категорією, яка визначає систему об'єктивних та суб'єктивних передумов локалізації та скорочення злочинності, а також комплекс державних та суспільних заходів, спрямованих на викорінення цього соціального явища, причин та умов, які його породжують» [224, с. 274].

На думку А. Бандурки та Л. Давиденка, попередження злочинності – це специфічний вид діяльності (держави та суспільства), спрямований на визначення шляхів та засобів, а також інших можливостей ефективного впливу на злочинність, як соціально правове явище з метою його викорінювання з життя суспільства. Профілактика злочинності – це перший стан попереджувальної діяльності, який пов'язаний з виявленням та нейтралізацією причин злочинів та умов, які сприяють їх вчиненню [225, с. 8].

О. Джужа та Ю. Іванов під профілактикою розуміють систему державних і громадських заходів, спрямованих на виявлення, усунення і нейтралізацію причин та умов злочинності [226, с. 184].

У юридичній літературі поряд із терміном «профілактика злочинності» використовують терміни «запобігання злочинності», «попередження злочинності» та деякі інші [227, с. 409]. Заслуговує на увагу точка зору Л. Шестопалової щодо термінологічних колізій норм законів стосовно попередження правопорушень, яка зазначає, що різниця між термінами «попередження» та «профілактика» в тому, що перше відображає діяльність із недопущення яких-небудь явищ, а друге – діяльність із недопущення негативних змін у явищах. Тому про профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, можна говорити відповідно до всієї їх сукупності [228].

Що ж до терміна «попередження», то про нього доцільно говорити як про окремі дії, пов'язані з рейдерством. Попереджати можна злочини та адміністративні проступки, які ще не вчинені, але можуть бути вчинені, або ті проступки, які ще не виникли, але спостерігається тенденція до їх виникнення.

З цього приводу треба зазначити, що профілактична робота ведеться не тільки тоді, коли рейдерство вже вчинено, вона необхідна і при корпоративних конфліктах в акціонерних товариствах, де є суттєві розбіжності між акціонерами, а також між акціонерами і самим товариством в особі його органів управління та посадових осіб щодо питань корпоративного управління товариством і його фінансово-господарської діяльності, викликані різним розумінням акціонерами і посадовими особами окремих положень корпоративного законодавства України, з урахуванням економічних, психологічних, галузевих та інших особливостей і мотивів учасників таких конфліктів. За своєю природою корпоративні конфлікти є економічними, тому що їх кінцева мета – присвоєння учасниками конфлікту матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством (дивіденди, дохід від продажу цінних паперів товариства, використання майна і коштів акціонерного товариства у силу контролю над ним тощо). За способом вирішення корпоративні конфлікти є правовими. Учасники конфліктів обґрунтовують свої права та обов'язки, юридичні і фактичні дії нормами права. У випадку неможливості самотійно вирішити конфлікт шляхом доказу одним із учасників конфлікту наявності або пріоритетності свого права, відсутності або неістотності свого обов'язку, такий конфлікт вирішується судом шляхом розгляду господарської, цивільної або, нерідко, кримінальної справи.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, виражає особливу соціально керовану діяльність. І якщо дотримуватися положення Конституції України про те, що Україна є правовою та соціальною державою, а людина, її безпека, життя, здоров'я є найвищою соціальною цінністю, то доцільно зупинитися саме на термінові «профілактика дій, пов'язаних із рейдерством» та дати йому таке визначення:

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-

господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників, які сприяють формуванню корпоративного конфлікту, недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством, та забезпечення у процесі такої діяльності захисту прав та свобод громадян.

Теоретичні дослідження дій, пов'язаних із рейдерством, на рівні системної розробки організаційних та управлінських засад діяльності щодо попередження окремих видів або груп злочинів з боку різних державних органів, а також вжиття заходів впливу на причини та умови злочинів з метою поступової їх нейтралізації та блокування традиційно становлять коло інтересів кримінології. Але, як зазначав І. Карпець, вона розробляє лише загальні рекомендації, виконує роль «сигналізуючої науки», визначаючи основні напрями та заходи профілактики злочинів, і не розробляє конкретних профілактичних засобів і прийомів, оскільки вони належать до компетенції інших галузей знання [229, с. 164].

Утім профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, аж ніяк не обмежується організаційно-функціональними засадами відповідної діяльності; вона є комплексним утворенням, яке складають змінювані сполуки прямих та зворотних зв'язків між елементами системи на основі інтеграції різних рівнів впливу на криміногенні чинники. Диференціація останніх, зі свого боку, зумовлює необхідність виділення рівнів профілактики з урахуванням усталених та низки нових підходів.

У юридичній літературі здебільшого розглядають адміністративно-територіальні та соціальні рівні відповідної діяльності [230, с. 65]. На нашу думку, така класифікація не є повною, оскільки рівні можна визначати і за іншими критеріями, наприклад: суб'єктно-функціональним, предметно-об'єктним, цільовим призначенням, правовим, організаційним тощо. Розглядаючи діяльність щодо дій, пов'язаних із рейдерством, як систему певного рівня узагальнення, ми обов'язково стикаємося з її підрівнями, тісно пов'язаними з певними видами соціальної та економічної діяльності. Проблема

дослідження системи на різних рівнях має важливе значення і не лише теоретичне, а й практичне, оскільки кожному рівню притаманні свої завдання, суб'єкти діяльності та об'єкти впливу і, відповідно, форми і засоби діяльності органів внутрішніх справ [230, с. 66].

Виникає питання про правомірність застосування методів пізнання інших галузевих наук у дослідженнях. Відзначимо, що кримінологія розглядає профілактику злочинності як специфічний вид соціального управління діяльністю різних суб'єктів, який має як об'єктивні (соціальні), так і суб'єктивні (психологічні) чинники. Тому дієвий підхід не тільки має, а і повинен використовуватися як один з міждисциплінарних способів організації конкретних досліджень дій, пов'язаних із рейдерством.

На підтвердження цієї тези доцільно зазначити, що у кримінологічних дослідженнях соціальна складова об'єктно-предметної сфери дій, пов'язаних із рейдерством, має домінувати. «Загальноновизнано, – відзначає О. Литвинов, – що профілактика правопорушень розглядається як діяльність, здійснювана на рівні суспільства в цілому, окремих соціальних груп і конкретної особи» [230, с. 66].

Соціальний механізм дій, пов'язаних із рейдерством, полягає у цілеспрямованому впливі різноманітних суб'єктів діяльності на відповідні об'єкти. Суттєвими ознаками цього механізму, на думку О.М. Литвинова, є різноманітні рівні виконання завдань, а також специфіка заходів і засобів реалізації профілактичних функцій кожною з ланок цього механізму [230, с. 66]. Пізнання цього механізму, особливостей його функціонування, дослідження взаємодії всередині самої системи, взаємозв'язок різноманітних рівнів профілактики можна здійснити лише за умови широкого застосування системного аналізу, що водночас передбачає окремий якісний аналіз компонентів цілого та їх системних функцій. З урахуванням наведених аргументів окреслимо структурування рівнів дій, пов'язаних із рейдерством.

По-перше, беручи за основу момент початку профілактичної діяльності та її спрямованість, можна виділити чотири рівні існування відносин: 1) усунення слабких ланок і диспропорцій корпоративного законодавства, що ускладнюють

економічні процеси розвитку виробництва та запровадження ефективного менеджменту та уможливають формування умов, за яких незаконний перерозподіл власності та фінансових активів підприємств є доцільним; 2) протидія негативним впливам в економіці та суспільстві (у широкому розумінні) та їх ліквідація; 3) припинення розпочатого формування корпоративного конфлікту з протиправної позиції (яка міститься в порушеннях корпоративного законодавства), щоб відвернути перетворення її в злочин або правопорушення (вплив на певних осіб або певні контингенти, усунення обставин, що негативно впливають на підприємницьку та господарську діяльність); 4) заходи профілактики, пов'язані зі вчиненими злочинами та правопорушеннями, для запобігання новим.

По-друге, з позиції виділення групового суб'єкта профілактичної діяльності органів внутрішніх справ дій, пов'язаних із рейдерством, можна виділити три основних рівні її здійснення. Перший – діяльність на рівні великих соціальних груп (трудових колективів підприємств, акціонерів), другий – на рівні малих (мажоритарних акціонерів, адміністрацій підприємства), третій – на рівні окремої особи щодо дій, пов'язаних із рейдерством.

По-третє, за суб'єктно-функціональним змістом у діяльності щодо дій, пов'язаних із рейдерством, можна виділити такі підструктури: на рівні суспільства загалом – діяльність усієї системи суб'єктів дій, пов'язаних із боротьбою з рейдерством; на рівні окремих груп населення – діяльність окремих суб'єктів дій, пов'язаних із боротьбою з рейдерством; на рівні окремих осіб – діяльність структурних підрозділів та служб або конкретних працівників органів внутрішніх справ.

По-четверте, з об'єктно-функціонального боку діяльність щодо дій, пов'язаних із рейдерством, характеризується також трьома рівнями диференціації кримінологічного впливу: на загальному рівні об'єктом впливу відповідної системи є злочинна діяльність як системний прояв множинності окремих злочинних актів; на рівні особливого – сукупність злочинних проявів певного виду або злочинна діяльність певної соціальної (маргінальної) групи;

на рівні окремого – злочинний акт конкретного індивіда як форма прояву девіантної поведінки.

Залишається тільки констатувати, що системно-структурний принцип як один зі спеціальних методів пізнання кримінологічної науки дозволяє адаптувати предмет нашого дослідження (рівні системи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством) до новітніх проблем організації відповідної діяльності. При цьому зміст останньої розкривається в таких її ознаках: а) системний характер діяльності як спільної соціально-корисної сукупності дій та операцій, під час якої виникають соціальні за характером зв'язки; б) усвідомлення кожним суб'єктом діяльності (індивідом, соціальною групою, суспільством загалом), необхідності об'єднання зусиль і поява на цій основі колективного суб'єкта діяльності (як антипод – групова, організована злочинність); в) за умови розуміння спільноти як колективного суб'єкта діяльності з'являється реальна можливість вивчити всі її атрибути – потреби, мотиви, цілі тощо.

Крім того, зважаючи на великий пласт досліджуваних аспектів, необхідно, на наш погляд, також співставити: по-перше, профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, з адміністративною та кримінальною юрисдикцією; і, по-друге, профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, з адміністративним наглядом та контролем у сфері корпоративних правовідносин. Таке співставлення доцільне, по-перше, тому, що існує відповідна правова політика в цьому питанні (наприклад, відповідно до указу Президента України «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [231] визначаються спільні контрольні-наглядові функції (п. 1)); а по-друге, тому, що при різниці змісту нагляду та контролю для цього дисертаційного дослідження це не є принциповим.

Очевидно, що для всіх зазначених ракурсів цього питання можна відмітити наявність певної схожості профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, з будь-яким із видів профілактичної діяльності, так і те, що профілактиці дій, пов'язаних із рейдерством, та іншим видам профілактичної діяльності притаманні свої специфічні риси. Ми вважаємо, що лише на такій основі можна

співставити і розрізнити всі основні види профілактики органами внутрішніх справ дій, пов'язаних із рейдерством.

Це до певної міри вказує на серйозну складність і соціально-правову неоднозначність предмета дослідження, на обмеженість методологічних підходів, які можуть бути оптимальними у процесі дослідження, і на відсутність реальної статистики, що давала би підставу аналітично на належному науково-теоретичному рівні розглянути функціонування інституту профілактики органами внутрішніх справ дій, пов'язаних із рейдерством. Однак рейдерство – доволі масове соціальне явище, яке охоплює економічні та юридичні аспекти (корпоративне, кримінальне, адміністративне право) і не може сприйматися безпосередньо як об'єкт правової статистики, а тому його параметри та динаміку доцільно досліджувати із застосуванням кримінологічних моделей, що, зі свого боку, зумовлено глибокими трансформаційними змінами у національній економіці як цілісної та складної соціальної системи, що здійснюються в умовах швидкого розгортання глобалізаційних процесів [232, с. 409]. Статичні моделі, які відображають структуру злочинності, пов'язану з рейдерством, тобто кількісне співвідношення між різними видами злочинів, вчинених під час корпоративних конфліктів, не обліковуються відповідно до Інструкції про єдиний облік злочинів [233]. Відповідно, динамічні ряди показників рівня злочинності за кілька років з відповідними розрахунками – тобто динамічну модель – можна отримати тільки на підставі наукових досліджень, при цьому взявши за основу мету вчинення злочинів та адміністративних правопорушень і цілі профілактичних дій. Це, зі свого боку, дасть імовірний, але науково обґрунтований висновок про поточну динаміку злочинності у сфері рейдерства щодо якісних та кількісних показників (використовуючи екстраполяцію попередніх статистичних даних та експертних оцінок щодо стану злочинності у зазначеній сфері, що повністю відповідає Системі оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування [234]).

Як і будь яка діяльність, профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, має свої певні цілі. Такими цілями є:

- обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, які не лежать у сфері корпоративних правовідносин, але взаємопов'язані з нею;
- усунення нейтралізація причин вирішення корпоративних конфліктів засобами рейдерства;
- вплив на суб'єктів корпоративного конфлікту, які за своїми морально психологічними якостями здатні організувати або вчинити дії, пов'язані із рейдерством.

Враховуючи ці положення, профілактична діяльність органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, має базуватися на таких принципах:

- законності – дотримання вимог Конституції України та Законів України усіма, без винятку, суб'єктами профілактики, здійснення тільки тих заходів, які передбачені цими Законами;
- гуманізму – всебічний захист прав та свобод громадян у процесі профілактичної діяльності;
- гласності – систематичне висвітлення у засобах масової інформації відомостей про профілактику дій, пов'язаних із рейдерством;
- комплексності – участь у профілактиці дій, пов'язаних із рейдерством, не тільки підрозділів міліції, а й усіх інших державних органів, організацій, місцевого самоврядування, підприємств, установ, об'єднань громадян та окремих громадян;
- науковість – на підставі дослідження практики боротьби з рейдерством в державі узагальнення досвіду профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, у країнах з перехідними економіками та у країнах Європейського Союзу застосування новітніх форм, методів та засобів профілактичної діяльності;
- диференційованого підходу – врахування як загальних особливостей, так й індивідуальних властивостей корпоративного конфлікту та його суб'єктів;
- плановості та прогнозування – всебічне вивчення та аналіз стану рейдерства, складання та реалізація відповідних програм профілактики дій, пов'язаних із рейдерством;

- взаємодії та координації зусиль суб'єктів профілактики дій, пов'язаних із рейдерством;

- адекватності методів та засобів профілактики дій, пов'язаних з рейдерством, відповідно до типу конфліктної ситуації.

Говорячи про профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, як систему певних заходів, ми можемо виділити певні функції цієї діяльності:

1) Ідеологічна функція. В умовах постійного розвитку та вдосконалення методів та форм профілактичної діяльності сама її теорія забезпечує, насамперед, загальну ідейну спрямованість такої діяльності. Ця функція є науково-теоретичною основою профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, визначає загальну орієнтацію профілактичних заходів, ідеологічного обґрунтування цих заходів, методів та принципів щодо їх реалізації.

Основні ідеї можуть бути такими:

- забезпечення, охорона та захист прав і свобод людини та громадянина, які закріплені Конституцією України та міжнародно-правовими актами;

- соціальна спрямованість;

- ідея гуманізму в діях суб'єктів профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, та інші.

2) Прогностична функція. Ця функція спрямована на вибір найбільш оптимальних шляхів вдосконалення системи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Відображається в передбаченні змін соціального механізму профілактичної діяльності, перспектив її подальшого розвитку, прогнозуванні та оцінці стану рейдерства в Україні.

3) Операційна функція. Виражає безпосередній зв'язок між теорією профілактики та практичною діяльністю з профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Сутність цієї функції в тому, що теорія профілактики виступає як наукова база для прийняття конкретних рішень щодо мети, засобів, методів профілактичної діяльності.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, як певна діяльність забезпечується певними методами. Серед методів профілактики дій, пов'язаних

із рейдерством, є такі:

1) економічні (вдосконалення системи економічного аналізу та звітності, використання системи товарно-грошових відносин у процесі профілактики дій, пов'язаних із рейдерством);

2) соціально-політичні (посилення боротьби з впливом негативних чинників, підвищення суспільно-політичної активності громадян, посилення та розвиток профілактичної функції колективів та інших соціальних груп);

3) соціально-психологічні (подолання елементів антисуспільної психології, створення морально-психологічної нетерпимості до правопорушників – принцип громадського осуду протиправної поведінки);

4) культурно-виховні (підвищення рівня моральної та правової культури громадян, формування в них поваги до соціальних, правових та інших норм, поваги до закону);

5) адміністративно-правові (способи та прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції у встановлених межах та відповідній формі на перебіг корпоративного конфлікту).

Серед важливих методів певне місце посідають: переконання та примус. У профілактиці дій, пов'язаних із рейдерством, враховуючи її соціальну спрямованість, домінуючим має стати переконання – система заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що проявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних та заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших нормативних актів.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, як певна дія має свою систему. Системна характеристика профілактики дій, пов'язаних із рейдерством містить дослідження цієї діяльності як особливої частини соціального регулювання процесами, які пов'язані із завданнями блокування та усунення причин і умов рейдерства. Ця системна характеристика профілактики передбачає також комплексність, взаємодію усіх засобів профілактики, їх координованість, яка

досягається шляхом планування профілактичної діяльності, а також шляхом розробки організаційних заходів щодо координації профілактичної діяльності.

Якщо ми звернемо увагу на зміст профілактичної діяльності, то ми маємо виділити такі види профілактики дій, пов'язаних із рейдерством: а) загальносоціальна; б) спеціальна.

Функція загальносоціальної профілактики послідовно здійснюється до всіх процесів розвитку та загального вдосконалення нашого суспільства. Загальносоціальна профілактика дій, пов'язаних із рейдерством охоплює корпоративну та господарську діяльність. У цьому випадку доцільно погодитися із Є. Горловим, В. Пендюром, Є. Громовою, що визначальною метою рейдерських захватів є отримання прибутку шляхом захоплення з можливою наступною реалізацією виробничих активів, нерухомості, майна, цінних паперів, що охоплює соціально-економічні, соціально-психологічні, правові та організаційно-управлінські аспекти [235, с. 403; 236, с. 312; 109, с. 12]. Подібні заходи не ставлять перед собою спеціальну ціль – боротьбу з діями, пов'язаними із рейдерством, однак же, вони є платформою для спеціальної профілактики, становлять важливий аспект і спрямовані на вирішення завдань, які ставить перед собою держава на сучасному стані розвитку.

До загальносоціальних заходів відносяться практично усі соціально-економічні перетворення нашого суспільства на сучасному стані. Це, насамперед, вдосконалення корпоративного законодавства, зменшення впливу тіньової економіки, ефективна боротьба з корупцією, вдосконалення податкового законодавства, імплементація нормативної бази вирішення корпоративних конфліктів Європейського Союзу у національну правову систему, підвищення ефективності громадського контролю за умови розвитку громадянського суспільства. Окрім цього, важливу роль відіграє реальне закріплення та реалізація прав і свобод людини та громадянина, забезпечення правового захисту особи, затвердження принципів соціальної справедливості.

Базу загальносоціальних заходів профілактики складають заходи із

покращення соціальних, економічних та правових умов господарської діяльності щодо вдосконалення законодавчої бази, яка обмежує використання державної власності з метою особистого та групового збагачення, можливість фінансових шахрайств, проявів нечесного бізнесу і протиправної конкуренції, максимального обмеження ухилення від сплати податків, обмеження протиправних дій у сфері фінансово-банківської діяльності та фондового ринку, впровадження новітніх технологій у виробництво, всебічний розвиток культурного рівня населення, підвищення політичної, правової та трудової культури громадян. Всі ці заходи є важливою основою перебудови суспільства, його гуманізації, а звідси й фундаментом профілактики всіх без виключення протиправних вчинків у сфері корпоративного права. Необхідно відзначити, що заходи соціальної профілактики цілком зумовлені наявністю загальної злочинності, її станом й характером діючих криміногенних детермінантів.

Спеціальна профілактика містить заходи, які спрямовані виключно на усунення або нейтралізацію криміногенних чинників. Спеціальні заходи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством здійснюються підрозділами кримінальної міліції та міліції громадської безпеки. Ці заходи відрізняються від загальносоціальних своєю спрямованістю на боротьбу зі злочинами й адміністративними правопорушеннями, а загальносоціальні заходи здійснюються незалежно від криміногенних чинників (хоча з їх урахуванням). Водночас загальносоціальні та спеціальні заходи взаємопов'язані та взаємозумовлені. Загальносоціальні заходи створюють відповідні економічні та організаційні умови для застосування спеціальних заходів профілактики.

Загальносоціальна профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це система заходів економічного, соціального, ідеологічного, правового характеру, які опосередковано спрямовані на ліквідацію, усунення або нейтралізацію криміногенних чинників, тобто причин та умов порушень права власності на частку (пай) у статуті, фонді (капіталі) юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку цієї юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації. Ці заходи за своєю суттю не спрямовані спеціально на ліквідацію причин та умов дій, пов'язаних із рейдерством на

конкретному підприємстві, а у разі свого застосування мають певний профілактичний ефект, що зумовлений методами реалізації.

Економічні методи спрямовані на підвищення ефективності адміністративно-правових засад господарської діяльності й управління акціонерними товариствами та передбачають:

1) Вплив на ризик рейдерства. Враховуючи, що нині серед дослідників нема єдиного погляду на економічну природу та методи рейдерства, то основні загальнопрофілактичні заходи щодо дій, пов'язаних із рейдерством, повинні перебувати у площині управління ризиком рейдерства. Ризик рейдерства доцільно розглядати як один із ризиків суб'єкта господарської діяльності. Суб'єктами ризику є професійні рейдерські організації, комерційні та некомерційні підприємства, менеджмент, акціонери, працівники за наймом, кредитні організації, державні та муніципальні органи влади.

2) Вплив на зовнішні та внутрішні методи та інструменти господарської діяльності актуальні для сучасного інституційного середовища національної економіки: вдосконалення банківського регулювання, зменшення залежності від загальносвітових тенденцій перерозподілу власності та стану світової економіки, необхідність здійснення довгострокових інвестицій, дослідження показників оцінки ринкової рівноваги.

3) Покращення внутрішніх та зовнішніх механізмів корпоративного управління, спрямованих на підвищення персональної відповідальності менеджменту, вдосконалення внутрішнього та зовнішнього аудиту, інституту банкрутства щодо зменшення впливу судового та адміністративного ресурсу.

4) Застосування процедури фінансового оздоровлення як методу протидії рейдерству.

Ідеологічні методи – це заходи з підвищення рівня морального, трудового, естетичного, правового виховання людини. Моральне виховання повністю відповідає завданням профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Воно забезпечує формування нетерпимості до несправедливості, нечесності, порушення прав та свобод інших осіб, а також повагу та дотримання цих

інтересів. Естетичне виховання також має профілактичний ефект. Література та мистецтво розвивають і збагачують духовний світ людини, виховують правильне ставлення до соціальних цінностей. Завдання правового виховання – розвинути у громадян правосвідомість (тобто сформувати у них сукупність поглядів, уявлень, почуттів, ідей щодо правових явищ).

Дослідники засад профілактики до правового виховання відносять: правову освіту; правову пропаганду; правову агітацію; правові методи. Правовими методами загальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством виступають: заходи правового регулювання та заходи правової охорони.

Перша група заходів – це певні заходи щодо вдосконалення «позитивного права», яке регулює цивільні, трудові та інші суспільні відносини. Друга – має дуже вагомий вплив на практичну діяльність щодо профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Ця група містить заходи щодо вдосконалення законодавства про адміністративну, кримінальну, фінансову відповідальність. Правові методи зумовлюють взаємодію різних державних і громадських органів, яка полягає в розробці певних нормативно-правових актів або їх вдосконаленні, прийнятті їх органом законодавчої влади та подальшій реалізації в суспільних відносинах.

Загальносоціальну профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, проводять неспеціалізовані суб'єкти профілактики (органи законодавчої та виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадські організації): Верховна рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, об'єднання громадян, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Для перерахованих суб'єктів (державних і громадських), при всій різниці у змісті та спрямованості їхньої діяльності, якщо розглядати їх з позиції боротьби з рейдерством, характерне одне: функція профілактики не є для них єдиною, профілюючою, навіть не однією з основних. Але в силу того, що дії, пов'язані з рейдерством є соціальним явищем, ці суб'єкти загальносоціальної профілактики спроможні вирішувати завдання профілактичної протидії негативним соціальним явищам, зокрема у сфері корпоративних конфліктів.

Спеціальні заходи профілактики дій, пов'язаних із рейдерством здійснюють державні органи, громадські організації та окремі громадяни. Ці заходи відрізняються від загальносоціальних своєю спрямованістю на боротьбу з діями, пов'язаними з рейдерством, а загальносоціальні заходи здійснюються незалежно від криміногенних та деліктогенних чинників (хоча з їх урахуванням). Водночас зазначені загальносоціальні та спеціальні заходи взаємопов'язані та взаємозумовні. Загальносоціальні заходи створюють відповідні економічні, ідеологічні та організаційні умови для застосування спеціальних заходів профілактики. Масштаб застосування заходів спеціальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством менший ніж масштаб загальносоціальних профілактичних заходів у сфері економіки, але в окремих випадках він може набути значних розмірів (у межах якої-небудь галузі економіки або щодо окремих груп підприємств).

Суб'єктами спеціальної профілактики виступають: правоохоронні органи (внутрішніх справ, служби безпеки, юстиції, державної податкової та митної служб, податкової міліції, прокуратури, судів тощо); органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, інші державні органи, діяльність яких спрямована на профілактику дій, пов'язаних із рейдерством щодо конкретних підприємств та установ, що знаходяться у сфері управління корпоративними правами; підприємства, установи, громадські організації, окремі громадяни.

Загальна спеціальна профілактика дещо схожа на загальносоціальну профілактику, але має свої специфічні ознаки та зміст. Загальна спеціальна профілактика складається з наступних елементів: законотворчої діяльності, зокрема видання підзаконних нормативно-правових актів; інформаційно-правовиховної роботи; наукової роботи.

Правоохоронні органи в межах своєї компетенції видають накази, спрямовані на здійснення профілактичних заходів щодо дій, пов'язаних із рейдерством, зокрема, це стосується: визначення конкретних суб'єктів-осіб, які здійснюють ці заходи, їх повноважень, кола та змісту цих заходів тощо: наприклад, наказ МВС України від 9 лютого 2011 р. № 38 «Про затвердження

плану організаційно-практичної діяльності органів внутрішніх справ щодо супроводження програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні» [237].

Інформаційна правовиховна робота здійснюється згідно зі ст. 22 Закону України «Про інформацію», що визначає: «правова інформація – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними, профілактику тощо» [203]. Відповідно до цього органи спеціальної профілактики дій, пов'язаних із рейдерством забезпечують громадянам України доступ до інформації щодо корпоративних конфліктів, рейдерства, робить її доступною. Відповідні державні органи в межах своєї компетенції оприлюднюють її, через засоби масової інформації сповіщають населення про стан і динаміку правопорушень (зокрема дій, пов'язаних із рейдерством), заходи щодо їх профілактики. У контексті діяльності органів внутрішніх справ ця функція покладена на підрозділи зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації [238].

Місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування здійснюють профілактику дій, пов'язаних із рейдерством, відповідно до положень Законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про місцеві державні адміністрації».

У системі суб'єктів профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, органи внутрішніх справ займають особливе місце, зумовлене їхнім призначенням, компетенцією, реальними можливостями (інформаційними, кадровими, матеріально-технічними, організаційними і методичними). Стаття 10 Закону України «Про міліцію» у пунктах 3, 5, 8, 12 прямо вказує на обов'язок міліції щодо профілактики злочинів, адміністративних правопорушень [185].

МВС України відповідно до покладених на нього завдань та згідно з Положенням про Міністерство внутрішніх справ України [183]: забезпечує реалізацію державної політики щодо боротьби зі злочинністю; організовує роботу органів внутрішніх справ, пов'язану з охороною громадського порядку, запобіганням злочинам, адміністративним правопорушенням, їх припиненням

та забезпеченням провадження у справах про ці правопорушення, розгляд яких законом покладено на ці органи; забезпечує профілактику правопорушень, вносить центральним і місцевим органам виконавчої влади, підприємствам, установам і організаціям подання щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів і правопорушень, організовує проведення серед населення роз'яснювальної роботи з питань охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю; бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, розробленні на основі їх результатів державних програм боротьби зі злочинністю і охорони громадського порядку; організовує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, формує центральні довідково-інформаційні фонди, веде оперативно-пошуковий та криміналістичний облік, у межах своїх повноважень складає державну статистичну звітність.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, є функцією органів внутрішніх справ усіх рівнів, їхніх галузевих служб, підрозділів і співробітників, що здійснюють у межах своєї компетенції загальну й індивідуальну профілактику, запобігання проступкам, що готуються. Поряд із безпосередньою профілактичною діяльністю, органи внутрішніх справ надають іншим суб'єктам профілактики правопорушень інформаційну, організаційну і методичну допомогу.

Профілактика органами внутрішніх справ дій, пов'язаних із рейдерством, передбачає:

1) прийняття підзаконних нормативних актів, що регулюють питання профілактики злочинів і адміністративних проступків (загальна спеціальна профілактика);

2) участь у межах компетенції в нейтралізації, усуненні причин та умов;

3) виявлення учасників корпоративних конфліктів, вчинки яких вказують на реальну можливість переходу на протиправний шлях, вчинення адміністративних проступків чи злочинів, здійснення щодо них профілактичного впливу (зокрема шляхом прийняття превентивних адміністративно-правових заходів), а також здійснення позитивного впливу на їх найближче оточення (індивідуальна

профілактика).

Соціально-економічне сьогодення вимагає перетворення профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, на справді науковий та керований процес. Цей процес підпорядковується відповідним закономірностям, які можуть розкриватися за допомогою юридичних, педагогічних та психологічних наук. Їх знання та використання в практичній профілактичній діяльності є показником наукового рівня або компетентності суб'єкта профілактичної діяльності, а також свідченням наукової обґрунтованості заходів з профілактики дій, пов'язаних із рейдерством. Одночасно практичне здійснення профілактичної діяльності щодо боротьби з рейдерством – це складний соціальний процес, який має відповідні об'єктивні та суб'єктивні умови. Наукове керування цим процесом передбачає глибоке знання його сутності, сил, засобів, механізму функціонування, які забезпечують досягнення мети профілактичної діяльності. Цим гуманістичні ідеям та принципам і служить практична діяльність органів внутрішніх справ.

Підсумовуючи викладене в цьому підрозділі, можемо констатувати:

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників, які сприяють формуванню корпоративного конфлікту, недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством, забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян.

Відсутність реальної статистики щодо дій, пов'язаних із рейдерством, тобто не встановлення Інструкцією про єдиний облік злочинів кількісного співвідношення між різними видами злочинів, вчинених під час корпоративних конфліктів, зумовлює доцільність проведення досліджень профілактичної діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері із застосуванням кримінологічних моделей.

Ефективність профілактичних заходів органів внутрішніх справ на дії, які

пов'язані із рейдерством, визначається аналізом динаміки злочинності щодо якісних та кількісних показників на підставі екстраполяції статистичних даних та експертних оцінок щодо стану злочинності у зазначеній сфері з урахуванням мети вчинення злочинів, адміністративних правопорушень та завдань профілактичних дій.

Соціально-економічне сьогодення вимагає перетворення профілактики дій, пов'язаних із рейдерством, на справді науковий та керований процес, що передбачає глибоке знання його сутності, сил, засобів, механізму функціонування, які забезпечують досягнення мети профілактичної діяльності. Цей процес підпорядковується відповідним закономірностям, які можуть розкриватися за допомогою юридичних, педагогічних та психологічних наук.

2.4 Взаємодія органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством

Діяльність державних органів України у боротьбі з рейдерством в сучасних умовах стикається з низкою труднощів, які пов'язані, зокрема, із формами правовідносин, що швидко змінюються в економічній, господарській та інших сферах життєдіяльності держави. І це закономірно, оскільки обраний шлях ринкових перетворень вносить зміни в різноманітні сфери діяльності соціальних груп, суб'єктів підприємництва й окремих громадян, деякі з яких, на жаль, стають на шлях вчинення правопорушень.

Існуюча система державних органів України, що протидіють рейдерству, побудована так, що дозволяє в основному боротися зі злочинними проявами у сфері корпоративних конфліктів – як суто кримінального та адміністративного характеру, так і в економічній сфері.

Боротьба з рейдерством не може бути ефективною без взаємодії відповідних органів, які її здійснюють, без їх спільної діяльності, спрямованої на запобігання правопорушень і причин, що їх зумовлюють.

Дослідження проблеми в цьому аспекті зумовлюється не тільки правовим

статусом державних органів та природою рейдерства, а й тією обставиною, що суспільні відносини, які виникають у корпоративній сфері, опосередковують процеси, пов'язані з конфліктами навколо власності. Іншими словами, постановка питання щодо взаємодії суб'єктів боротьби з рейдерством саме в такому контексті надає, на наш погляд, змоги більш предметно з'ясувати адміністративно-правові засади боротьби зі злочинами та адміністративними правопорушеннями у корпоративній сфері. Адже, без сумніву, корпоративні суспільні відносини є якраз тією сферою, на яку спрямовують свій вплив державні органи. Саме тому врегулювання, узгодженість і визначеність корпоративних суспільних відносин є тим позитивним моментом, завдяки якому буде визначатися якість взаємодії державних органів у боротьбі з рейдерством та профілактики дій, пов'язаних із цим явищем [16; 23; 31; 42].

Підрозділи внутрішніх справ та служби безпеки України – це державні органи, які спеціалізуються на виявленні і розкритті визначених вище видів злочинів та правопорушень, що є загрозою суспільним, економічним та іншим інтересам особистості й держави. Запропонована дефініція враховує: по-перше, спеціалізацію підрозділів на виявленні і розкритті визначених Кримінально-процесуальним кодексом України видів злочинів, згрупованих з урахуванням специфіки їх вчинення; по-друге, дозволяє сконцентрувати і скоординувати зусилля різноманітних правоохоронних відомств, якщо в них такі підрозділи будуть створені; й по-третє, у максимально короткий термін домогтися відчутних результатів, що досягається цілеспрямованістю діяльності та високим рівнем фахової підготовки співробітників цих підрозділів. При цьому йдеться не про створення нових підрозділів, а про організацію взаємодії у боротьбі та профілактиці рейдерства з урахуванням оперативної обстановки, що складається. Такий підхід, на наш погляд, цілком виправданий і, більш того, конче необхідний і нині, і в майбутньому, коли в нашому законодавстві буде передбачена кримінальна відповідальність за такі дії, як: «рейдерство» і легалізація злочинно здобутих прибутків та власності, правопорушення у корпоративній сфері, які вже становлять загрозу суспільним та економічним

інтересам держави.

Безумовно, це вимагає законодавчого закріплення та докладної відомчої регламентації умов функціонування взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ та служби безпеки України. Слід зазначити, що цього вимагає і життя, тому вкрай необхідним є вирішення цих питань. Насамперед, це в інтересах безпеки особистості, суспільства, держави.

Слід зазначити, що проведення заходів боротьби з рейдерством передбачає врахування специфіки національної економіки (як цілісної галузі) і тієї її ланки, в сфері якої відбувається корпоративний конфлікт, що зумовлюється низкою чинників. По-перше, при всій єдності економічної системи України всім складовим ланкам наявні свої специфічні ознаки, які не тільки визначають особливість кожної з них, а й до певної міри відмежовують і відрізняють їх поміж собою. По-друге, внаслідок специфічності кожної з галузей економіки у процесі їх взаємодії під час корпоративного конфлікту виникають певні негативні обставини, які можуть спричинити соціальні конфлікти в іншій галузі. По-третє, в процесі діяльності підприємств національної економіки у сфері зовнішньоекономічної діяльності, розрішення корпоративного конфлікту із застосування рейдерських технологій та схем може призвести до втрати ринків збуту та погіршення міжнародного іміджу країни одночасно.

Врахування вказаних чинників, на наш погляд, необхідне, особливо в зв'язку з інтеграцією України у сферу ефективних моделей економічного розвитку, наприклад, щодо реалізації Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011–2015 рр. [239].

У науці управління під взаємодією розуміють систематичне виконання дій, що спрямовані на те, щоби викликати відповідну реакцію партнера. Викликана реакція, зі свого боку, породжує реакцію того, хто впливає на партнера. Великий тлумачний словник сучасної української мови В. Бусела поняття взаємодії трактує як взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-небудь [240, с. 85]. Деякі автори базуються на філософському визначенні, яке означає взаємний зв'язок і взаємну зумовленість предметів,

явищ.

У сучасній психологічній науці взаємодію розглядають як «дії індивідів, спрямовані один на одного». Основою взаємодії є процеси спілкування.

У військовій термінології суть взаємодії розглядають як спільні за метою, завданням, місцем, часом, способом виконання дії для досягнення мети операції. Характерно, що у військових науках взаємодію трактують як об'єднання в одне ціле процесів планування, прийняття рішення і ведення військових дій.

З погляду соціального управління, а також кібернетики, взаємодія – це одна із форм спрямованого впливу для досягнення конкретної мети, а також процесу обміну інформацією.

Взаємодія – одна з основних філософських категорій, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну зумовленість, зміни стану, а також породження одного об'єкта іншим. Взаємодія – це вид безпосереднього або опосередкованого, зовнішнього або внутрішнього відношення, зв'язку.

Науковці Одеського державного університету внутрішніх справ Л. Головіна, О. Коропатов, Є. Поляков, С. Продаймо, В. Тарасенко вважають, що взаємодія – цілеспрямований процес впливу суб'єктів (об'єктів) один на одного з метою досягнення певної бажаної загальної цілі [241, с. 5].

Визначення В. Пчолкіна [242, с. 97], який розглядає взаємодію як засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки, більш повно характеризує взаємодію органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством.

Для того, щоби взаємодія відбулася, необхідні: наявність суб'єктів та об'єкта взаємодії, норм і правил поведінки суб'єктів у процесі взаємодії, зацікавленість обох суб'єктів в оволодінні об'єктом або впливом на нього;

наявність контакту між суб'єктами, в результаті якого налагоджуються постійні відносини.

У практичному сенсі важливо розглядати взаємодію як процес взаємовпливу та взаємодоповнення діяльності суб'єктів, зокрема щодо боротьби з рейдерством. Обов'язковою ознакою взаємодії є наявність у суб'єктів спільної мети, адже лише за такої умови може відбуватися перетинання їх діяльності та саме в такому випадку спільною метою є боротьба з рейдерством. При цьому спільність мети не означає однаковості функцій та завдань, а навпаки, передбачає їх диференціацію. Кожний суб'єкт наділений певною компетенцією щодо органів внутрішніх справ та служби безпеки, відповідно до якої провадить діяльність притаманними йому методами. Водночас компетенції вказаних органів є достатньо однорідною і визначеною щодо боротьби з рейдерством (наприклад, засади, що визначають оперативно-розшукову діяльність, організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю тощо).

Дослідження практики взаємодії міліції та служби безпеки, узагальнення літературних джерел дало можливість виявити те, що в процесі боротьби з рейдерством зростає потреба в співробітництві органів правопорядку і безпеки в забезпеченні прав і свобод людини й громадянина, з одного боку, і досить слабкий рівень цієї співпраці в силу історичних причин, об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Центральне місце в механізмі взаємодії належить координації. Виступаючи одне щодо одного самостійними представниками, органи внутрішніх справ та служби безпеки мають можливості для незалежної, відособленої організації та проведення правоохоронних заходів. Тобто в будь-якій справі, особливо у вирішенні питань компетенції та визначення пріоритетів, велике значення має принциповий вибір політики конкретного об'єднання в процесі їх взаємодії. Взаємодія виникає лише в тому випадку, коли дії цих суб'єктів узгоджуються, координуються, стають взаємодоповнюючими. Отже, координація дій – неодмінна ознака взаємодії [241, с. 6].

Координація зумовлює необхідність регламентації окремих тактичних

заходів органів внутрішніх справ та підрозділів служби безпеки між собою та з громадськістю (наприклад, щодо трансакцій на ринку корпоративного контролю, інституційних і соціально-економічних чинників та механізму дій аутсайдерського й інсайдерського поглинання, структурно-функціонального аспекту поглинання в окремій галузі економіки).

Основними формами взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки під час здійснення адміністративних функцій є:

- спільний аналіз стану рейдерства;
- взаємний обмін інформацією щодо проведеної роботи;
- планування спільних заходів;
- обмін позитивним досвідом роботи щодо боротьби з рейдерством.

Вихідним пунктом взаємодії служить спільний аналіз стану рейдерства, грінмейлу й силового підприємництва, на основі якого потім готується інформація в місцеві органи влади, здійснюється планування роботи, проводяться заходи щодо боротьби з правопорушеннями, втілюється позитивний досвід взаємодії.

Планування роботи, зокрема спільна розробка органами внутрішніх справ і служби безпеки заходів щодо охорони порядку та власності, є важливою формою взаємодії.

Взаємодія органів внутрішніх справ та служби безпеки включає два важливих етапи:

- організація взаємодії;
- узгоджена, спільна діяльність з виконання завдань і функцій щодо боротьби з рейдерством.

На першому, організаційному етапі взаємодії всі заходи компетентних органів забезпечують спільну, узгоджену діяльність, створюють для неї необхідні умови. Стосовно організації взаємодії міліції й органів служби безпеки ці заходи знаходять своє відображення в конкретних формах: прийняття нормативних актів з її правового забезпечення, проведення спільних організаційних заходів; розробка й прийняття планів і перспективних програм

щодо взаємодії; розробка критеріїв для оцінки спільної роботи; організація взаємодії із засобами масової інформації, населенням, громадськими організаціями, інформування громадськості про стан боротьби з рейдерством, заходи державних органів щодо протидії рейдерству. У процесі реалізації форм організації взаємодії створюються спеціальні умови, які забезпечують максимальну ефективність спільної діяльності [241, с. 7–8].

Другим етапом взаємодії є спільна діяльність щодо боротьби з рейдерством, здійснювана в різних формах, що мають певні особливості залежно від способів впливу на встановлення відомостей щодо протиправних дій із незаконного придбання права на володіння, користування, використання результатів діяльності юридичної особи в умовах, коли відсутність визначення механізму протиправного придбання прав на чуже майно не дозволяє порушити кримінальну справу (за різними кримінально-правовими підставами).

Найважливішою умовою ефективності взаємодії є її чітка правова регламентація.

Необхідно відзначити, що діюча нормативна база з питань взаємодії має низку недоліків. Однак необхідно зупинитися на відсутності чіткої регламентації обов'язків посадових осіб міліції щодо організації самого процесу взаємодії. В нормативних актах, на нашу думку, варто чітко окреслити коло осіб, відповідальних за організацію взаємодії підрозділів міліції з органами служби безпеки у боротьбі з рейдерством.

Другою важливою умовою підвищення ефективності взаємодії є зміцнення у свідомості громадян соціально-правової активності, необхідності взаємодії з органами внутрішніх справ та служби безпеки у протидії незаконному поглинанню підприємств. Зміст соціально-правової активності охоплює діяльність, спрямована на благо суспільства в таких організаційних формах, як громадські об'єднання правоохоронної спрямованості, а також діяльність окремих громадян в особистих, охоронюваних законом інтересах чи інтересах суспільства. Загалом завдання підвищення рівня суспільної, соціально-правової активності громадян продиктоване об'єктивним розвитком подій нашого

суспільства і потребує подальшого вирішення.

Третьою умовою ефективності взаємодії є інформаційне забезпечення спільної роботи з охорони громадського порядку та власності на території та об'єктах, що обслуговуються.

Другим етапом взаємодії є спільна діяльність у боротьбі з рейдерством, здійснювана в різних формах, що мають певні особливості залежно від способів і методів оперативно-службової діяльності.

Аналіз Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», дає підстави стверджувати, що діяльність міліції та підрозділів служби безпеки щодо рейдерства може здійснюватися в гласній і негласній формах співробітництва з населенням, працівниками підприємств тощо. Головним змістом такої взаємодії є отримання конфіденційної інформації від громадян про факти вчинення злочинів та відповідних дій, пов'язаних зі злочинами (встановлення схеми злочинної діяльності щодо кримінального поглинання юридичної особи та її майнових комплексів можливе лише за допомогою віддзеркалення цієї діяльності у контексті законної), необхідність легалізації оперативно-розшукових дій, надання кримінальному судочинству задокументовані факти протиправних дій і перехід оперативно-розшукових заходів у докази. У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що взаємодія оперативних підрозділів із громадянами здійснюється у формі надання допомоги для проведення оперативно-розшукових заходів.

Під взаємодією органів внутрішніх справ (далі – міліцією) з органами служби безпеки слід розуміти наявність між ними стійких контактів, що виникають і розвиваються на основі загальних інтересів з метою боротьби з рейдерством, зміцнення громадського правопорядку і громадської безпеки під час корпоративних конфліктів.

Координація автоматично зумовлює необхідність регламентації окремих видів спільної діяльності служб та підрозділів міліції з органами служби безпеки за напрямками:

- по-перше, щодо встановлення суб'єктів рейдерства: засновники, між

якими виник конфлікт з нагоди розподілу прибутків або напрямів розвитку підприємства; міноритарні акціонери, які намагаються захопити підприємство; конкуруюча організація; представники регіональної та місцевої влади; рейдерські організації, що діють спільно з організованими злочинними групами, наявність зговору менеджменту й рейдерських організацій;

- по-друге, щодо уточнення мети рейдерських захоплень – отримання прибутків шляхом захоплення з можливою подальшою реалізацією виробничих активів, нерухомості, майна, цінних паперів.

На думку російського дослідника А. Шашкова, взаємодія органів міліції та органів служби безпеки у функціональному плані є тактичним засобом протидії рейдерству. Потреба у взаємодії ініціюється низкою обставин: неочевидність злочину; протидія з боку представників організованих злочинних груп (зокрема необхідність забезпечення безпеки), складність реалізації тактичної операції або тактичної комбінації тощо [243, с. 13–14].

Під час опитування працівників органів внутрішніх справ, діяльність яких пов'язана з протидією рейдерству, виявлені додаткові обставини, що підсилюють потребу у взаємодії: наявність нових способів вчинення злочинів проти власності акціонерних товариств; адаптація раніше відомих способів до існуючих умов; злочинна діяльність у зазначеній сфері характеризується високим ступенем професіоналізму, що зумовлює необхідність в інтегрованих знаннях у галузі економіки, бухгалтерського обліку, податків; маскуванню злочинної діяльності під законну; низький рівень оперативного супроводу підприємств з високоліквідними фондами, великою часткою іноземних інвестицій, монополістів на регіональних ринках тощо (Додаток А).

Тому щодо змісту цього напрямку взаємодії можна зазначити, що завдяки всеосяжній функції права у врегулюванні суспільних відносин створюється такий правовий механізм, який підсилює вплив певних суб'єктів (органів внутрішніх справ та служби безпеки) боротьби з рейдерством шляхом взаємопроникнення частини компетенції одного з них у сферу застосування компетенції іншого.

Ще одним суттєвим моментом взаємодії суб'єктів у контексті тактики, на наш погляд, є те, що тут можна спостерігати спільне застосування своєї компетенції органами внутрішніх справ та служби безпеки в такому обсязі, наскільки виникає необхідність у перехрещенні часток компетенції.

Зауважимо, що підвищення ефективності взаємодії міліції з службою безпеки значною мірою залежить і від якості нормативних актів, що регулюють ці відносини, і від своєчасного інформування суб'єктів, які здатні в процесі основної своєї діяльності виявляти ознаки рейдерства. З числа правоохоронних органів такими суб'єктами є прокуратура, підрозділи служби безпеки, відповідні служби органів внутрішніх справ (державна служба боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ), боротьби з організованою злочинністю (БОЗ), органи дізнання), податкові органи; суди загальної юрисдикції. Суб'єктами інших органів, що найчастіше виявляють ознаки рейдерства, є: банки щодо акцій, нотаріуси, оцінювачі, арбітражні керівники, посадові особи служби фінансового моніторингу, засоби масової інформації.

У країнах Європейського Союзу побудова взаємодії між поліцією і суб'єктами корпоративного регулювання є головним пріоритетом у боротьбі з рейдерством. Це здійснюється у формі адміністративно-правової регламентації захисту конституційних та інших законних інтересів особи, що розділена на окремі види, цільова спрямованість яких зумовлена однорідними благами і цінностями, складовими конституційних та інших законних інтересів особи. За цим критерієм виділені адміністративно-правові форми з надання державних послуг; адміністративно-правові форми за поданням державних гарантій; адміністративно-правові форми за поданням державних пільг тощо. Відповідно виділені окремі самостійні форми адміністративно-правового забезпечення захищеності конституційних та інших законних інтересів особи, цільова спрямованість яких зумовлена однорідними чинниками і умовами криміногенного характеру, здатними заподіяти шкоду благам і цінностям, складовим конституційних та інших законних інтересів особи [95; 96].

За такого підходу особливий науковий і практичний інтерес становлять

форми протидії рейдерству, зумовлені такими чинниками і ситуаціями криміногенного характеру, які не повністю охоплюються оперативно-розшуковими засобами і, отже, створюють високу вірогідність спричинення шкоди конституційним та іншим законним інтересам особи [96].

В Україні ж ця робота тільки набирає обігу. Ще не вироблено цілісної державної політики у цій сфері. Нормативно-правова база потребує відповідних змін, доповнень, систематизації і конкретизації. Неухильне виконання норм законодавчих та підзаконних актів залишається наріжним каменем правотворення в державі. Переосмисленню підлягає сама філософія діяльності міліції у цій сфері відповідно до Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. [239].

Важливе значення у контексті формування адміністративно-правових засад взаємодія органів внутрішніх справ з органами служби безпеки України у боротьбі з рейдерством має визначення принципів зазначеної діяльності.

Аналіз матеріалів свідчить, що багато недоліків організації процесу виявлення, припинення та розслідування фактів рейдерства можна виявити й усунути при забезпеченні системного підходу до організації взаємодії. Стосовно нашого дослідження система взаємодії визначається як сукупність практичних органів та їх функцій, безпосередньо пов'язаних із виявленням, припиненням та розслідуванням рейдерства.

З позиції системного підходу необхідно розглядати і вирішувати проблеми вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством, що зумовлено: тісним зв'язком елементів системи (нерозривну єдність вказаних органів зі сферою діяльності, у якій має місце прояв рейдерства – економічні правовідносини); наявністю зв'язків і відносин між її елементами (органами внутрішніх справ та служби безпеки); ієрархічністю елементів; специфіки функціонування кожного елемента системи взаємодії.

Взаємодія органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством на основі знання принципових характеристик будь-якої системи

дозволяє: здійснити раціональне виділення з численних оперативних чинників такі, які можуть суттєво вплинути на посилення протидії рейдерству; встановити прямий та опосередкований контакт із зацікавленими фізичними особами, а, отже, визначити державні органи, здатні впливати на корпоративний конфлікт з метою попередження його криміналізації; виявити додаткові форми і види рейдерства у конкретній галузі економіки, розкриття яких стане можливим при вивченні функціонування системи органів корпоративного управління та економічних зв'язків; сформувати механізм попередження ризиків рейдерства.

Зазначене вище має принципове значення у контексті проблеми відсутності правової регламентації використання процесуальних засобів збору інформації про злочини на стадії порушення кримінальної справи (проведення оперативно-розшукових заходів щодо одержання інформації проводиться зовсім в іншому правовому режимі: кримінальну справу ще не порушено і слідчий не прийняв її до свого провадження). Ця обставина суттєво ускладнює правоохоронним органам вирішення завдань щодо встановлення ознак злочинної діяльності на початковому етапі корпоративного конфлікту.

Принцип спільності інтересів пояснюється тим, що наявність у підрозділів міліції та органів служби безпеки спільних інтересів і галузі боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та власності є найважливішою передумовою зазначеної взаємодії. Існуючи у вигляді прагнень до задоволення повсякденних потреб, інтереси міліції й органів служби безпеки визначають тривалість і періодичність взаємодії, її форми, використання сил, засобів та методів правоохоронної діяльності. Аналіз інтересів і об'єктів, на які вони спрямовані, а також цільових завдань та функцій взаємодіючих суб'єктів дозволяє зробити висновок про ступінь їх сумісності, прогнозувати їх узгоджену діяльність.

Безперервність взаємодії міліції зі службою безпеки у сфері охорони громадського порядку, власності та боротьби з рейдерством полягає у виконанні узгоджених дій в контексті правоохоронних функцій. Організацію

такої взаємодії в жодному разі не можна розглядати як короткострокову акцію, розраховану лише на вирішення якогось конкретного завдання. Щодо боротьби з рейдерством взаємодія міліції та служби безпеки повинна охоплювати різні напрями оперативно-службової діяльності:

1) залежно від етапу розслідування і його елементів (загальна взаємодія, взаємодія на окремих етапах кримінального поглинання);

2) залежно від кількості органів системи взаємодії, що беруть участь: взаємодія повна, взаємодія обмежена;

3) залежно від процесуально-правової форми: взаємодія, не пов'язана з карно-процесуальною діяльністю; карно-процесуальна взаємодія; оперативно-розшукова взаємодія; комбінована взаємодія;

4) залежно від відомчої: внутрішньовідомче, міжвідомче;

5) залежно від повноважень: провідні суб'єкти взаємодії (органи прокуратури, слідства, оперативні підрозділи), інші учасники взаємодії з протидії рейдерству (ревізори, аудитори, бухгалтери, арбітражні керівники).

Будь-який прояв соціального управління передбачає систему, комплекс різних, пов'язаних між собою завдань. Ці завдання неоднакові за своїм значенням, місцем у загальному ланцюгу подій, способами та часом їх вирішення. Необхідно в цьому ланцюгу подій визначити головну ланку, основне завдання, виконання якого дозволить вирішити всю сукупність проблем. Ця вимога повністю стосується і діяльності щодо охорони громадського порядку, власності та боротьби з правопорушеннями, яка здійснюється в порядку взаємодії між міліцією та службою безпеки. Принцип «головної ланки» у процесі взаємодії полягає у тому, що основна увага між взаємодіючими суб'єктами має бути приділена саме профілактиці правопорушень у корпоративній сфері їх попередження, тобто превентивним заходам [241, с. 26–27].

Взаємодії міліції зі службою безпеки властивий і принцип маневреності, або оперативності та гнучкості. Звичайно, діяльність міліції та служби безпеки планується, однак навіть найдосконаліший план не в змозі врахувати всі деталі взаємодії, передбачити вичерпний алгоритм узгоджених дій представників двох

різних підсистем в умовах постійно змінюваної оперативної обстановки. Це зумовлює необхідність коригування плану.

Важливість принципу скоординованості дій викликана тим, що координації належить центральне місце в механізмі взаємодії. Особливо чітко її роль проявляється, коли взаємодіють настільки різнопланові за своєю правовою природою суб'єкти, як працівники міліції і військовослужбовці служби безпеки. Скоординованість надає співпраці працівників міліції і представників органів служби безпеки стійкого та цілісного характеру, забезпечує оптимальний розподіл правоохоронної діяльності, єдність стратегічних і тактичних задумів цих суб'єктів у сфері охорони власності, прав та свобод громадян.

Принцип паритетності полягає в тому, що працівники міліції та служби безпеки, взаємодіючи між собою у боротьбі з рейдерством, виступають як рівні, не підпорядковані суб'єкти. Їх паритетність проявляється в конкретній сфері існуючих відносин між державними суб'єктами правоохоронної діяльності.

Зміст принципу спеціалізації полягає у тому, що працівники органів внутрішніх справ та служби безпеки повинні виконувати передбаченні нормативно-правовими актами тільки їм властиві завдання та обов'язки щодо охорони громадського порядку, об'єктів власності й боротьби з правопорушеннями у корпоративній сфері [241, с. 28–29].

Принцип взаємодопомоги є однією з найважливіших умов успішної співпраці підрозділів міліції зі службою безпеки. Зокрема, велике значення відіграє систематичне взаємне інформування про вчинені правопорушення, про хід виконання спільних заходів тощо. Працівники міліції повинні надавати працівникам органів служби безпеки необхідну для їх правоохоронної діяльності інформацію про оперативну обстановку за місцем провадження їхньої діяльності щодо:

- 1) економічного змісту ризику рейдерства як виду ризиків господарюючого суб'єкта щодо класифікації методу перерозподілу прав власності за ознакою легітимної діяльності;

- 2) специфічні якості сучасного періоду регіональної та галузевої

економіки, що сприяють настанню ризику рейдерства (погіршення фінансового стану господарюючих суб'єктів, розширення тіньового сектору економіки, зниження ринкової вартості виробничих активів, зростання соціального невдоволення, перерозподіл адміністративних повноважень), неадаптоване застосування закордонних інструментів захисту від ризику рейдерства;

3) зовнішніх і внутрішніх елементів механізму корпоративного управління, що дозволяють виявити нові форми взаємозв'язку чинників інституційного середовища, що сприяють настанню ризику рейдерства;

4) процедури фінансового оздоровлення як комплексного превентивного методу захисту, оптимізації економічних відносин кредитних організацій і підприємств;

5) моделі управління ризиком рейдерства, що складається з п'яти взаємопов'язаних динамічних етапів (визначення цілей, розроблення заходів щодо запобігання настанню ризику, фінансування заходів щодо управління, впливу на ризик, контролю результатів).

Принцип пропорційної відповідальності за наслідки взаємодії не можна реалізувати без вирішення такого практичного питання, як облік та оцінка діяльності взаємодіючих суб'єктів. Але на теперішній час ми не маємо надійних критеріїв оцінки спільної діяльності міліції зі службою безпеки, оскільки немає чіткої системи обліку результатів їх роботи. Серед науковців є різні підходи щодо питання про відповідальність за наслідки взаємодії. Відповідно до одного з них передбачається встановити для всіх взаємодіючих суб'єктів рівну (солідарну) відповідальність за вирішення спільного завдання. Відповідно до іншого – ці суб'єкти повинні нести відповідальність лише за той обсяг роботи, який був покладений на них у межах їхньої компетенції, що, на нашу думку, є більш доцільним [241, с. 30].

Разом з тим, на думку О. Фролової, досить природно, що, з одного боку, у зв'язку з винятковою складністю, різноманітністю і багатоваріантністю зв'язків і взаємодій об'єктів і суб'єктів управління в органах внутрішніх справ, а також досліджуваних і пов'язаних з ними кримінально-правових і кримінологічних

явищ і процесів з оточуючим їх навколишнім середовищем, а також, з другого боку, беручи до уваги їх власну внутрішню складність, яка зумовлює прихований або опосередкований середовищем механізм саморозвитку, і враховуючи досить часто невідомі та інколи непередбачувані зміни зовнішнього середовища та умов, повністю, комплексно, зі стопроцентною точністю та урахуванням абсолютно всіх вищеназваних чинників описати досліджувані об'єкти та процеси в органах внутрішніх справ, їх практичні результати та ефективність, досліджувані чи пов'язані з ними кримінально-правові та кримінологічні явища і процеси, які постійно змінюються як у просторі, так і в часі, на сучасному рівні розвитку науки і техніки неможливо [244, с. 184].

Дотримання принципу системності взаємодії забезпечуватиме найвищу її ефективність, гармонійне та взаємопов'язане функціонування всіх її складових, оскільки слабкість заходів в одному напрямі стимулюватиме ослаблення інших і, навпаки, посилення однієї зі складових викликатиме позитивне зрушення інших, взаємопов'язаних напрямів [245, с. 118].

Проаналізувавши принципи взаємодії міліції зі службою безпеки у боротьбі з рейдерством, необхідно зазначити, що вони не є вичерпними, цей перелік можна продовжувати і звужувати. Але вони мають важливе значення для підрозділів органів внутрішніх справ та органів служби безпеки, бо лише через розуміння принципів взаємодії можна досягти позитивних результатів від сумісної правоохоронної діяльності.

Дослідження чинного законодавства, здійснені упродовж двох останніх років, дає змогу стверджувати, що недосконала нормативна база корпоративного права створює умови для різних суспільно небезпечних діянь у сфері корпоративних відносин (відсутність прозорості в діяльності наглядових і контрольних органів у процесі здійснення ними перевірок діяльності юридичних осіб; дублювання контрольних функцій різними відомствами і організаціями; створення різних адміністративних бар'єрів при реалізації юридичними особами своїх прав, зокрема введення не передбачених

законодавством процедур і заборон, зборів і платежів, витребування зайвих документів); відсутність адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин при виконанні правоохоронними органами завдання з визначення наявності ознак злочину в корпоративній сфері щодо права власності на частку активів або капіталу юридичної особи, відповідної частки прибутку цієї юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації згідно з чинним законодавством.

Водночас, на думку багатьох зарубіжних науковців, адміністративно-правові засади діяльності поліції у боротьбі з рейдерством, зокрема організація взаємодії зі спеціальними службами є своєрідними індикаторами ефективності правової системи, яка забезпечує оптимальне співвідношення між ринковими та державними важелями регулювання економіки, між адміністративними, правовими і економічними важелями державного регулювання, впливає на ступінь досконалості механізму використання економічних законів, механізму вирішення економічних суперечностей, ефективної взаємодії всіх підсистем та елементів економічної системи держави [97; 105; 107; 108].

Корпоративні суспільні відносини, що виникають у процесі різнопланової економічної і організаційно-правової діяльності юридичних осіб, регулюються численними законами та підзаконними актами. Сказане, зокрема, стосується процедур реєстрації, питань банкрутства, інвестиційної діяльності, вирішення проблем повернення боргів і кредитів, злиття, реорганізації підприємств тощо. Тому при розслідуванні злочинів економічної спрямованості щодо рейдерства необхідно знайти і керуватися різними корпоративними правовими нормами (наприклад, Законом України «Про реєстрацію юридичних осіб» та ін.), нормами приватного міжнародного права, цивільно-правовими та фінансовими нормами, що зумовлені правовідносинами у сфері інвестиційної діяльності та контролю над офшорними компаніями, а не тільки кримінально-процесуальним законодавством. За словами В. Швеця, голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності, ще немає єдиного розуміння низки ключових понять, необхідного для активного, компетентного і цілеспрямованого ведення боротьби з рейдерством [246].

Усе це доводить необхідність організації взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки.

Однак правові моделі організації взаємодії у сучасному законодавстві недостатньо опрацьовані, не узгоджуються, а за низкою напрямів взагалі відсутні.

Водночас наявність якісної правової основи взаємодії забезпечує обов'язковий і діяльний характер взаємодіючих сторін, закріплює за суб'єктами взаємодії властиві тільки їм сили і засоби залежно від виконуваних ними основних функцій і рівня компетенції, що і зумовлює необхідність удосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством як основного індикатора ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність якого проявляється у підриві економічної безпеки держави, шкоді для міжнародного іміджу та інвестиційної привабливості країни [247, с. 52–53].

Досліджуючи взаємодію органів внутрішніх справ та Служби безпеки України у боротьбі з рейдерством доцільно зробити такі висновки:

- під взаємодією органів внутрішніх справ з органами служби безпеки слід розуміти наявність між ними стійких контактів, що виникають і розвиваються на основі загальних інтересів з метою боротьби з рейдерством, зміцнення громадського порядку і громадської безпеки під час корпоративних конфліктів, а у функціональному плані є тактичним засобом протидії порушенням права власності на майно, капітал, права на управління акціонерних та господарських товариств;

- потреба у взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки щодо боротьби з рейдерством зумовлена низкою обставин: недосконалістю нормативної бази у сфері корпоративних відносин, що є живильним середовищем різних суспільно небезпечних діянь, спрямованих на незаконний перерозподіл власності; відсутністю адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин при вирішенні правоохоронними органами завдання з визначення наявності ознак

злочину в корпоративній сфері щодо права власності на частку активів, капіталу, прибутку; наявністю складної системи правових норм у сфері корпоративних правовідносин, які знаходяться у площині корпоративного, фінансового, цивільного, цивільно-процесуального, міжнародного приватного, міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного права;

- правові моделі організації взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки у боротьбі з рейдерством, у контексті забезпечення економічної безпеки, у чинному законодавстві недостатньо опрацьовані, а за низкою напрямів оперативно-службової діяльності взагалі відсутні. Водночас наявність якісної правової основи взаємодії забезпечує обов'язковий і діяльний характер взаємодіючих сторін, закріплює за суб'єктами взаємодії властиві тільки їм сили і засоби залежно від виконання ними основних функцій і рівня компетенції, що і зумовлює необхідність удосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством в умовах реформування національної економіки;

- адміністративно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки у боротьбі з рейдерством в Україні є основними індикаторами ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність якого проявляється у підриві економічної безпеки держави, шкоді для міжнародного іміджу та інвестиційної привабливості країни.

Висновки до Розділу 2

Дослідження організації діяльності підрозділів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні дозволило зробити такі висновки:

Теоретична розробка проблем застосування сил та засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством має міждисциплінарний характер, що дозволяє виявити політичні, соціально-економічні, правові чинники, які найбільш суттєво впливають на ситуацію у сфері дотримання корпоративних прав, дати об'єктивну оцінку її стану, виявити аспекти, що вимагають

удосконалення у сфері правового регулювання застосування сил та засобів у зазначеній сфері діяльності.

Сили – це підрозділи органів внутрішніх справ, які здійснюють профілактику та попередження правопорушень у сфері економіки, ведуть боротьбу з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок.

До засобів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством доцільно віднести оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовуються відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістична техніка, що є на озброєнні органів внутрішніх справ.

Під тактикою дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством розуміють систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних знань щодо правильної оцінки конкретної ситуації з подальшим прийняттям рішень та їх реалізацією.

Тактика дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством визначає алгоритм і порядок дій, впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій, технічних засобів контролю та керування нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб, супроводження поїздів; взаємодію із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань; сучасні форми та методи організаційної та управлінської діяльності у підрозділах, засоби та методи виконання оперативно-службових завдань; організацію взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, методику визначення та доведення до особового складу оперативно-службових завдань, порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством – це соціально спрямована

діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних із корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, ліквідації чинників, які сприяють формуванню корпоративного конфлікту, недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством, забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян.

Відсутність реальної статистики щодо дій, пов'язаних із рейдерством, тобто не встановлення Інструкцією про єдиний облік злочинів кількісного співвідношення між різними видами злочинів, вчинених під час корпоративних конфліктів, зумовлює доцільність проведення досліджень профілактичної діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері із застосуванням кримінологічних моделей.

Ефективність профілактичних заходів органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, визначається аналізом динаміки злочинності щодо якісних та кількісних показників на підставі екстраполяції статистичних даних та експертних оцінок щодо стану злочинності у зазначеній сфері, взявши за основу мету вчинення злочинів, адміністративних правопорушень та цілі профілактичних дій.

Потреба у взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки України у боротьбі з рейдерством зумовлена низкою обставин: недосконалістю нормативної бази у сфері корпоративних відносин що є живильним середовищем різних суспільно небезпечних діянь, спрямованих на незаконний перерозподіл власності; відсутністю адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин при вирішенні правоохоронними органами завдання з визначення наявності ознак злочину щодо права власності на частку активів, капіталу, прибутку; складністю системи правових норм у сфері корпоративних правовідносин, які знаходяться у площині корпоративного, фінансового, цивільного, цивільно-процесуального,

міжнародного приватного, міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного права.

Правові моделі організації взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки України у боротьбі з рейдерством, у контексті забезпечення економічної безпеки, у чинному законодавстві недостатньо опрацьовані, а за низкою напрямів оперативно-службової діяльності взагалі відсутні.

Водночас наявність якісної правової основи взаємодії забезпечує обов'язковий і діяльний характер взаємодіючих сторін, закріплює за суб'єктами взаємодії властиві тільки їм сили й засоби залежно від виконання ними основних функцій і рівня компетенції, що зумовлює необхідність удосконалення взаємодії органів внутрішніх справ та служби безпеки у боротьбі з рейдерством в умовах реформування національної економіки.

Адміністративно-правові засади взаємодії органів внутрішніх справ з органами служби безпеки у боротьбі з рейдерством в Україні є основними індикаторами ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність якого проявляється у підриві економічної безпеки держави, шкоді для міжнародного іміджу та інвестиційної привабливості країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У БОРОТБІ З РЕЙДЕРСТВОМ В УКРАЇНІ

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві протягом останніх років, мають масштабний характер, охоплюють не тільки сферу політичних і економічних відносин, а й суттєво впливають на модернізацію всієї системи соціальних відносин, цінності й життєві орієнтації людей. Проблема трансформаційної інституалізації боротьби з рейдерством пов'язана з формуванням нових реалій, зумовлених також глобальними тенденціями розвитку світового співтовариства, курсом на демократизацію соціальних відносин і формування громадянського суспільства, становленням активних, незалежних і рівноправних суб'єктів соціально-економічних відносин.

Досліджуючи роль органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в тій чи іншій країні, насамперед, слід брати до уваги, що ця роль значно залежить від того, яке значення для кожної конкретної країни мають корпоративні чинники, що можуть суттєво впливати на ситуацію всередині країни.

Доводиться констатувати, що ще декілька років тому для нашої держави подібні проблеми не мали суттєвого значення, адже вони її майже не стосувалися.

Початок формування адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з посяганнями на власність в Україні треба віднести до першого етапу державотворення. Уже в Декларації про державний суверенітет, прийнятій Верховною Радою 16 липня 1990 р., серед іншого, було проголошено, що Україна «забезпечує захист усіх форм власності» [248].

Дослідження адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством як формою незаконного перерозподілу власності в Україні за останні десятиріччя

аналіз становлення та розвитку державних органів управління корпоративними процесами свідчить про їх певну неадекватність. Проблеми боротьби з рейдерством у силу різних обставин щораз більше ускладнюються, а різні державні інституції без чіткої координації своєї діяльності у цій сфері досить часто втрачають реальні можливості щодо їх прогнозування та регулювання. За таких умов у недалекій перспективі ситуація взагалі може вийти з-під державного контролю.

Актуальним нині є завдання створення нової, більш гнучкої та оперативної у своїй щоденній діяльності системи, яка повинна виконувати функції, що впливають як з економічної ситуації в Україні, так і з міжнародного досвіду регулювання процесом об'єднання акціонерних та господарських товариств. Основним елементом, як ми вже зазначали вище, могли би стати спеціальні підрозділи органів внутрішніх справ України з відповідними функціями, повноваженнями, чітким розмежуванням їх з іншими відомствами, які зараз хоч якось стосуються досліджуваної проблематики. Дієвість здійснення управління протидією незаконного поглинання, на наш погляд, має полягати у належній координації правоохоронної діяльності, розширенні повноважень, матеріально-технічному, кадровому посиленні відповідних підрозділів, утворенні нових необхідних ланок.

Вказане вище ілюструється науковими дослідженнями, які проводились у країнах з високоефективною економікою. Як соціальний феномен, рейдерство, його форми і методи, механізми реалізації залежать від багатьох чинників соціального, політичного, правового характеру. Особливістю пострадянських країн, зокрема й України, є те, що водночас із перехідними тенденціями загальносвітового масштабу – процесами глобалізації світового простору, входженням в інформаційну еру, що характеризують сучасний процес розвитку й опосередковують реалізацію корпоративних прав у суспільстві, ці держави переживають період політичних, економічних, правових, культурних змін. Унаслідок цього нові якісні перетворення всередині цих країн підсилюються глобальними загальносвітовими змінами, що значною мірою зумовлює

особливості реалізації функціонування інституту боротьби з рейдерством і в українському суспільстві.

У цьому контексті цілком слушно розглядати адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні як вагомий чинник управління стабілізаційними процесами соціального порядку й організації комунікацій між людьми під час корпоративного конфлікту.

По-перше, комунікативні взаємодії за своєю природою виражають суб'єктні відносини між людьми. Тому в комунікативних взаємодіях так чи інакше проявляється соціальний статус сторін, які взаємодіють. Отже, комунікативні взаємодії можуть здійснюватися й у режимі паритетності, тобто рівностатусних взаємодій, і в режимі нерівності. Очевидно, що в тому випадку, коли виявляються й проявляються нерівності у соціальних статусах учасників процесу комунікації, виникає потреба в актуалізації та включенні в комунікативний процес контролю, що може здійснюватися органами внутрішніх справ, як чинника координації комунікативних взаємодій людей у сфері корпоративних конфліктів. У цій ситуації адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством найбільш характерно проявляється як чинник, який не дозволяє механізму соціальної регламентації привілейованого статусу одних учасників комунікативного процесу над іншими із площини цивільно-правових відносин перейти у площину кримінально-правових та адміністративно-правових чинників.

Відзначимо, що в західноєвропейській науці у ХХ ст. особлива увага приділялася розробці комунікативного аспекту теорії корпоративного поглинання. С. Рід, А. Леджоукс [249] досліджували феномен рейдерства у межах концепції легітимного порядку. За визначенням цих дослідників, корпоративні відносини неможливі без узаконеного (легітимного) узгодження нерівностей між індивідами й групами. Управлінським інструментом такого узгодження і є корпоративні права, що специфічно легітимізує відносини панування й підпорядкування.

По-друге, варто звернути увагу й на ту обставину, що для розуміння сутності боротьби з рейдерством особливо важливим є врахування чинника соціальної віднесеності учасників комунікативного процесу, тобто чинника їхньої статусної самоідентифікації.

По-третє, чинник статусної самоідентифікації суб'єктів комунікативних взаємодій має особливу значущість для розуміння боротьби з рейдерством як спеціалізованого управлінського інструмента.

Два останні чинники зумовлюють необхідність удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в контексті оперативно-розшукової та адміністративної (охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки) діяльності, взаємодії з державними органами – суб'єктами боротьби з рейдерством.

Відзначимо, що сучасні процеси соціально-економічних, політичних і правових перетворень в Україні сприяють нагромадженню певного досвіду, даючи об'єктивну оцінку адміністративно-правовим засадам боротьби з рейдерством та обґрунтовуючи нові перспективні антирейдерські управлінські стратегії. Ці стратегії в практичному аспекті повинні мати чітку перспективну цільову заданість забезпечувати права та свободи учасників корпоративних конфліктів, а також визначати пріоритети й важливі регулятивні заходи, спрямовані на подолання деструктивних тенденцій в окремих галузях економіки й гармонізацію соціально-економічних відносин в українському суспільстві.

Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні охоплюють суспільні відносини у сфері внутрішніх справ, які пов'язані із забезпеченням особистої безпеки громадян, захистом гарантованих законом прав, свобод та інтересів як окремої особи чи групи осіб, так і суспільства, держави загалом від злочинних та інших протиправних посягань, із попередженням і припиненням злочинів та адміністративних правопорушень, здійсненням оперативно-розшукової діяльності, дідання і слідства, із забезпеченням безпеки дорожнього руху, зі

здійсненню ліцензійно-дозвільної діяльності (наприклад, видача ліцензій на охоронну діяльність, зберігання зброї тощо), з охороною власності за договорами тощо, тобто суспільні відносини у сфері внутрішніх справ, регулювання і забезпечення яких відповідними нормативними актами поставлене за обов'язок органам внутрішніх справ.

Різноманіття і специфічність завдань органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, що часто вирішуються в умовах невизначеності, неповної інформації, наявності випадкових чинників і ризику, соціально-психологічних та інших особливостей осіб, схильних до здійснення правопорушень, а також фактів суб'єктивного тлумачення правових норм, вимагають розробки нової методології управління на основі сучасних інформаційних технологій, наукових методів, комп'ютерної техніки і зв'язку [250, с. 9].

У цьому плані варто навести точку зору В. Авер'янова та Р. Калюжного, зокрема, що при організації системи інформації в органах внутрішніх справ необхідно враховувати низку вимог, реалізація яких забезпечує її ефективність, а саме: інформація має бути, по-перше, необхідною; по-друге, достатньою; по-третє, мінімальною; по-четверте, вірогідною; по-п'яте, надійною; по-шосте, сучасною; по-сьоме, оперативною; по-восьме, такою, яка може використовуватися для машинної обробки, тобто максимально формалізованою і з максимальною уніфікацією носіїв інформації [251, с. 397].

На думку В. Авер'янова та Р. Калюжного, мінімальність передбачає обмеження збирання та опрацювання інформації лише тими повідомленнями, без яких не можна управляти об'єктом. Достатність означає, що інформація дає вичерпне, повне уявлення про функціонування об'єкта, а також про оптимальні чи близькі до них рішення. При визначенні необхідності інформації треба насамперед враховувати її значущість для управління кожного виду, частоту створення, взаємозв'язок з іншими видами інформації. Без вірогідності інформації про об'єкт управління не можна організувати його роботу, використовуючи найбільш досконалі методи управління (тому що вони не принесуть бажаних результатів). Підвищення рівня вірогідності інформації

В. Авер'янов та Р. Калюжний, зокрема, пропонують здійснити за рахунок скорочення ланок опрацювання, підвищення відповідальності за вірогідність даних, більш широкого впровадження сучасних технологічних засобів тощо [251, с. 398].

Успішному виконанню завдань управління в органах внутрішніх справ значною мірою сприяє функціонування системи їх інформаційного забезпечення, яка здійснює інформаційну підтримку діяльності органів внутрішніх справ у розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів, а також у процесі встановлення та розшуку злочинців, надає багатоцільову статистичну, аналітичну та довідкову інформацію, озброюючи керівників усіх рівнів і ланок, а також рядових працівників органів внутрішніх справ необхідною інформацією і знаннями, перевіряючи, аналізуючи і підсумовуючи отримані ними відомості, статистичні дані та результати.

Сучасні дослідження вчених (О. Остапенка [65], І. Личенко [252]) переконливо свідчать не тільки про суттєву, а в багатьох випадках пріоритетну роль системи інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ як ланки, яка значною мірою зумовлює ефективність охорони власності, що, на нашу думку, повністю можна віднести до боротьби з рейдерством.

У зазначеному аспекті доцільно внести доповнення до Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України у частині інформаційних ресурсів щодо зареєстрованих в органах внутрішніх справ злочинів, адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій, вчинених під час корпоративних конфліктів (Додаток Б). Відповідно, доповнення доцільно також внести до Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України, Переліку об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України та обліку адміністративних правопорушень (Додатки В, Д).

Однак доповнення баз даних органів внутрішніх справ інформацією зі сфери корпоративних конфліктів вимагають посилення контролю за

використанням відповідних відомостей, які в окремих випадках можуть містити інформацію, що віднесена до комерційної таємниці. Тому чітке законодавче (на відомчому рівні також) вирішення процедурних питань, пов'язаних із визначенням для кожного правозастосовного органу предмета його відання, повноваження у процесі розгляду і вирішення тієї або іншої категорії юридичних справ, є необхідною умовою, що сприяє зміцненню законності. Все це дозволить унеможливити випадки необґрунтованого втручання суб'єктів правозастосування (у нашому випадку – органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, яким у порядку взаємодії надаються відповідні інформаційні ресурси) у сферу діяльності акціонерних та господарських товариств, які перебувають у стані організаційно-структурних змін та корпоративних конфліктів, уникнути помилок у прийнятих правових актах і низки інших порушень процедурного характеру.

Водночас у сфері корпоративних правовідносин виникають ситуації, які з позицій правової системи або через свій фактичний склад містять елементи, що відхиляються від ідеальної моделі правозастосування і вимагають від працівників органів внутрішніх справ додаткових пошукових зусиль у процесі розгляду конкретної справи [253, с. 16]. Необхідно відзначити, що викладене вище відповідає думці працівників органів внутрішніх справ, що показало опитування, проведене під час дослідження теми (Додаток А).

Серед основних чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, є відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки і впровадження. З огляду на це, виникає потреба вдосконалення методологічних засад аналітичної діяльності, що створить можливість об'єктивно оцінювати результати службової діяльності міліції, зокрема в боротьбі з рейдерством.

Сучасна методологічна ситуація у дослідженні діяльності міліції України характеризується переходом від уніфікованої методології до різноманітних методологічних засад, парадигм, підходів (протягом 2008–2011 рр. у системі МВС України 4 рази змінювалась методика визначення ефективності службової

діяльності [195; 234; 254– 256]). Це, безперечно, плідний процес, який збагачує, вивільняє та стимулює дослідницьку енергію, дозволяє повніше досягнути предмет цієї діяльності, специфічні державно-правові закономірності.

Однак наявність значної кількості методологій не наближає, а навпаки, віддаляє від положень, адекватних предметів дослідження, гальмує формування практично корисних висновків. Запобігти негативному впливу зазначеного процесу, на нашу думку, можна за умови дотримання, принаймні, трьох загальнометодологічних постулатів.

1. Об'єктивна зумовленість обраних методів дослідження визначається його предметом. Саме предмет дослідження (тобто певна грань, «сторона», аспект об'єкта дослідження) «веде» за собою й дослідницький метод, визначає межі його застосування і прийнятності. Наприклад, коли йдеться про можливість застосування математичних методів, то навряд чи можна не погодитися з таким твердженням, що перш, ніж рахувати, треба визначити, а що ж, власне, слід рахувати; на останнє запитання не зможе дати відповідь математична наука.

2. Необхідність встановлення єдиної істини, вірогідність якої можна довести і перевірити за допомогою певних об'єктивних критеріїв. Не можна не бачити того, що у випадку, коли поняття істинності розуміти як відповідність положень об'єктивним інтересам окремих працівників або окремих підрозділів органів внутрішніх справ, які обслуговують соціально неоднорідне суспільство, тоді доведеться визнавати плюралізм істин. Їх буде стільки, скільки існуватиме групових інтересів акціонерів, менеджерів, суб'єктів підприємницької та господарської діяльності. Така методологія могла стати своєрідним виправданням будь-яких акцій, якби тільки вони відповідали чийсь інтересам.

3. Спроможність дослідницького методу сприяє наближенню до розкриття соціальної сутності явищ, що вивчаються, допомагає з'ясувати те, що приховується. Такою сутністю є здатність явища задовольняти інтереси певної частини соціально неоднорідного суспільства, а інколи – і всього суспільства, та відповідати такому визначальному критерію правильності методології, як

реальні наслідки впровадження результатів в оперативно-службову практику. Саме практика й визначає, якою ж має бути методологія.

Водночас практика переконливо свідчить про неможливість існування методології соціального пізнання, абсолютно нейтральної у соціально орієнтованому, соціально змістовному відношенні, тобто методології, не залежної від впливу з боку загального світогляду переконань і установок дослідника. А такий світогляд є конкретним продуктом певних соціальних і природних умов, обставин службової діяльності його носія або тієї частини суспільства, інтересам якої об'єктивно відповідають результати дослідження [257, с. 618–619].

Окрім того, як стверджує В. Колпаков, злочини й адміністративні правопорушення як соціальні явища дуже близькі між собою, а межі між ними досить рухомі та надто умовні [258, с. 105], що дає можливість застосовувати єдині математичні підходи для аналізу інформації.

Діюча нині математична модель оцінювання ефективності діяльності органів внутрішніх справ з урахуванням співвідношень, виведених видатним математиком С. Пуассоном, демонструє, що події поточного періоду пов'язані з минулими діями, заснованими на принципі, згідно з яким ніщо не відбувається без причини [259, с. 187, 466]. Однак ця модель не враховує особливості корпоративних конфліктів. Беручи до уваги те, що основними напрямками аналізу ефективності є: формування системи показників, що характеризують роботу аналізованого об'єкта; якісний аналіз досліджуваного явища (результату); кількісний аналіз цього явища (результату) [163, с. 73], то це відповідає дослідженню функцій складових показників діяльності органів внутрішніх справ за окремими видами злочинів та адміністративних правопорушень без урахування взаємозв'язку між цивільно-правовими та фінансовими аспектами корпоративного права, що відповідно утворює математичну систему, в якій не можливо аналізувати зв'язки окремих видів злочинів і адміністративних правопорушень, що були вчинені під час корпоративного конфлікту. Більше того, зміна значення навіть однієї величини

в системі так чи інакше, але обов'язково, позначиться на результатах відповідної оцінки.

Для повної характеристики необхідно розглянути оцінку в декількох аспектах, зокрема функціональну систему та форму реалізації правоохоронної стратегії. Враховуючи, що поняття «функціональна система» визначається суто в математичному розумінні щодо статистичної інформації, доцільно погодитися з О. Кальманом, І. Христин [260], Т. Костецькою [261, с. 624–625] щодо необхідності розробки нормативно-алгоритмічних моделей створення баз даних, проектування організаційних структур, забезпечення надійності функціонування систем загалом.

Чинники, що характеризують рейдерство, можна уявити як два взаємодіючих і взаємозумовлених блоки інформації, що відображають стан середовища, в якому реалізуються майнові та фінансові права суб'єктів корпоративного конфлікту; умови, що відображають стан і діяльність органів внутрішніх справ. Однак на вказані чинники, на думку О. Остапенка, впливає профілактика правопорушень, що здійснюється на усіх рівнях та напрямках діяльності державних органів, громадських організацій щодо зменшення негативного впливу окремих соціально-економічних чинників. Невраховання заходів профілактики, у філософському розумінні – заходів, спрямованих на попередження правопорушень, не дасть об'єктивної оцінки діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством [262, с. 9].

Звідси з очевидністю випливає, що аналітичні дослідження адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством мають бути об'єктом кількісного математичного аналізу: кримінально-правової статистики, що має своїм об'єктом кількісну сторону злочинності, вчиненої у зв'язку з корпоративними конфліктами; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є кількісна сторона цивільних справ, які розглядаються судами щодо корпоративних конфліктів; адміністративно-правової статистики, об'єктом якої є кількісна сторона адміністративних правопорушень у сфері корпоративного права.

Наведене вище доводить необхідність внесення змін та доповнень до Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування (Додаток Е).

Раціональне використання інформаційних потоків потребує насамперед визначення видів і обсягу необхідної інформації, яку слід накопичувати в органах внутрішніх справ і їх галузевих службах для повного задоволення потреб у різного роду відомостях щодо рейдерства. Доцільно, на наш погляд, погодитися із провідними вченими системи МВС України П. Педюковим, В. Сущенком, О. Лупало, П. Кондартьєвим, М. Свіриним, Л. Шестопаловою, В. Котляром, І. Шкутьком, що при розробці переліку такої інформації варто враховувати рівень управління, на якому вона збирається, накопичується та узагальнюється [213]. Інформація має використовуватися ефективно, тому кожному аналітичному підрозділові слід мати визначений і достатній її обсяг для готування відповідного аналітичного документа.

Структурно інформація щодо рейдерства має ґрунтуватися на інформаційних підсистемах у межах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України як основних складниках системи інформаційного забезпечення, призначених для збирання, накопичення, зберігання та обробки інформації певних напрямів діяльності, орієнтованих на загальне використання галузевими службами та мати загальновідомчий характер. Показники, що характеризують рейдерство, мають обов'язково вивчатися в динаміці та у порівнянні з аналогічними усередненими показниками, що є в регіоні. У цьому разі оцінка показників ефективності відбувається через їх порівняння.

Дослідження правопорушень у сфері корпоративних конфліктів треба здійснювати здебільшого на основі вивчення зосереджених в органах внутрішніх справ, органах юстиції і судів статистичних відомостей про зареєстровані злочини й адміністративні правопорушення.

Виходячи із загальних положень правової статистики, як правило, така робота розпочинається з аналізу динаміки зареєстрованих правопорушень за

звітний період, використовуючи метод постійної бази, що дозволяє виявити принципову тенденцію в динаміці аналізованого періоду.

Розрахунки показників динаміки допомагають визначити, які саме види правопорушень зумовили зміну динаміки всього масиву правопорушень, зареєстрованих упродовж аналізованого періоду.

Однак під час розрахунку показників динаміки слід зважати на те, що, чим коротший досліджуваний період, тим менше можливостей для поділу правопорушень на групи і види, оскільки висновки про які-небудь тенденції окремих видів злочинів на основі, наприклад, місячних даних, будуть абсурдні. У цьому разі можна говорити лише про тенденції злочинності загалом або, принаймні, її окремих груп. Порівняння ж динаміки не тільки з попереднім періодом, а й з аналогічним періодом минулого року враховуватиме так звані сезонні коливання стану правопорядку, що часто бувають досить значними.

Особливість дослідження рейдерства як багатовекторної математичної моделі, що включає кримінально-, цивільно-, адміністративно-правову статистику, насамперед, має базуватися на комплексному підході до аналізу й оцінки оперативної обстановки з врахуванням зовнішніх чинників (у нашому випадку порушень корпоративного законодавства), що впливають на стан правопорядку і ефективність діяльності правоохоронних органів. У цьому випадку не вирішеним з наукової точки зору залишається питання взаємозв'язку порушень корпоративного права з діями суб'єктів рейдерства, які знаходяться у площині кримінальної та адміністративної юрисдикції правоохоронних органів. Окрім того будь-яка оцінка припускає наявність певних умов та показників. У межах однієї математичної операції показники утворюють деяку взаємопов'язану систему, підпорядковану відповідній логіці. У зв'язку з множинністю параметрів такої системи щодо оцінки порушень корпоративного законодавства кінцеві конкретні результати (крім елементарних ситуацій) залежать від показників, які обрані для аналізу. Кількісний математичний аналіз методів правової статистики застосовується як в умовах визначеності, так і невизначеності. У першому випадку

передбачається, що дані для аналізу заздалегідь відомі й фіксовані. Водночас у вітчизняній юридичній літературі з правової статистики відсутня методика дослідження корпоративних порушень [260; 263–265]. На нашу думку, доцільно внести відповідні доповнення у Перелік пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. [217] (Додаток Ж).

Однак, як зазначає академік Р.І. Тринько, дослідник економічних процесів у державі, аналіз і оцінка оперативної обстановки щодо рейдерства, повинна доповнюватися прогнозом можливого розвитку корпоративних конфліктів у різних галузях економіки [266]. Наразі без цієї інформації аналітичний документ не може визнаватись задовільним.

Розробка методики прогнозу корпоративних конфліктів базується на постулатах економічних наук та дослідженнях у галузі економічної безпеки щодо аналізу рейдерства з позиції правової статистики то, на нашу думку, доцільно внести доповнення у облікові документи, передбачені спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ України, Державної податкової адміністрації України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Державного комітету України з виконання покарань, Міністерства оборони України від 25 травня 2010 р. № 21/135/281/240/499/354/307 «Про затвердження Інструкції про єдиний облік злочинів» [233] (Додаток З), це дасть можливість врахувати вищенаведене.

Україні необхідними для підвищення ефективності адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством органів внутрішніх справ є, на нашу думку, прогнозування корпоративних процесів і формування на цій основі цілісної політики боротьби з рейдерством з урахуванням змін політичної та економічної ситуації в державі.

Політика боротьби з рейдерством є складовою економічної безпеки України. У Законі України «Про основи національної безпеки України» [267] до загроз національним інтересам і національній безпеці в економічній сфері віднесено: ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері

економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, зокрема фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; «тінізація» національної економіки; переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними. Усе наведене відчизняні та іноземні дослідники відносять до причин, які породжують рейдерство у сучасній економіці країни [23; 24; 34; 53; 63; 108; 109; 268].

Розглядаючи практичний бік цієї проблеми, слід зауважити, що значну увагу проблемам боротьби з економічною злочинністю взагалі та усуненню вказаних вище чинників зокрема приділяє Рада оборони та національної безпеки при Президентові України. Як приклад, рішенням від 17 листопада 2010 р. Кабінету Міністрів України запропоновано розробити і затвердити концепцію забезпечення національної безпеки України у фінансовій сфері [269], у якій, на наш погляд, мають бути відображені концептуальні основи організації взаємодії усіх державних органів, яких стосується регулювання корпоративних правовідносин у фінансовій сфері з метою попередження порушень чинного законодавства.

Серед існуючих центральних органів виконавчої влади основний тягар боротьби з рейдерством несе Міністерство внутрішніх справ України.

Необхідно відзначити, що в основному МВС України намагається узгоджувати свою роботу у боротьбі з економічними злочинами взагалі та протидії рейдерству, зокрема. Результатом такої взаємодії є розробка та прийняття нормативних актів міністерств і відомств України у зазначеній сфері.

Сюди можна віднести Інструкцію від 14 травня 2010 р. Державної служби фінансового моніторингу та МВС України «Про порядок розгляду узагальнених матеріалів Державного комітету фінансового моніторингу в системі органів внутрішніх справ України» [270], яка передбачає, що при виконанні своїх

функціональних завдань підрозділи зазначених в Інструкції відомств взаємодіють з метою виявлення та попередження правопорушень кримінального та адміністративного характеру у сфері корпоративних відносин, протидії рейдерству та іншим економічним правопорушенням чинного законодавства.

Серед найважливіших нормативних актів МВС України щодо організації взаємодії з питань попередження, виявлення та розкриття злочинів, зокрема рейдерства можна назвати:

– наказ МВС України від 23 листопада 2010 р. № 578 «Про впровадження заходів з підготовки та виконання проектів інформації» [271] дає змогу ефективно використовувати можливості взаємодії у сфері оперативно-розшукової діяльності з метою розробки та здійснення узгоджених заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і розкриття порушень чинного корпоративного законодавства, протидії організованій злочинності щодо незаконного перерозподілу власності та фінансових активів;

– наказ МВС України від 24 вересня 2010 р. № 456 «Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України» [272]. Цей документ передбачає вжиття заходів для встановлення з'ясування обставин злочинної діяльності правопорушення, участі посередників у здійсненні ними порушень законодавства України, встановлення організаторів тощо;

– наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 «Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 26 лютого 1997 р. за № 54/1858) [273] дає змогу використовувати правоохоронними органами можливості НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі з рейдерством.

Одним із завдань органів внутрішніх справ є попередження рейдерства за допомогою оперативно-розшукових заходів, передбачених у ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підставами для проведення яких є:

– по-перше, наявність достатньої інформації, отриманої в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових засобів і способів про: злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами; осіб, які готують або вчинили злочини щодо корпоративних конфліктів;

– по-друге, потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави [181]. Крім того, оперативно-розшукові, слідчі та інші підрозділи органів внутрішніх справ у максимально стислий термін з моменту виявлення суспільно небезпечного діяння повинні вжити заходів, спрямованих на виявлення і закріплення доказів, встановлення обставин злочину та умов, що сприяли його вчиненню, забезпечити можливість відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної потерпілим фізичним та юридичним особам [272].

У цьому контексті важливе значення мало би проведення загальнодержавної оперативно-профілактичної операції, яку доцільно назвати «Рейдер» [274]. Більшість із центральних органів виконавчої влади, суб'єктів боротьби з рейдерством мають свої структури на місцях, де якраз і відбувається основна робота щодо протидії незаконному поглинанню підприємств.

Відповідно до Інструкції про організацію та порядок проведення оперативно-профілактичних заходів міські, районні, лінійні органи внутрішніх справ повинні під час їх підготовки провести робочі зустрічі з представниками управлінь Служби безпеки, інших суб'єктів боротьби з рейдерством, на яких обговорити заходи щодо вивчення та використання оперативної інформації з зазначених питань, спільного, із залученням членів громадських формувань, відпрацювання підприємств, на яких відбуваються корпоративні конфлікти,

окреслити заходи щодо охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки за місцем розташування об'єктів корпоративних суперечок.

Вказана діяльність має супроводжуватись тісною співпрацею з місцевими органами влади, правоохоронними органами усіх рівнів та органами місцевого самоврядування. На сьогодні така співпраця є особливо важливою, а інколи – навіть і вирішальною, оскільки можливості фінансування відповідних заходів з державного бюджету вкрай обмежені, існує серйозна потреба їхньої підтримки з боку місцевих бюджетів.

Водночас аналіз статистичних даних щодо стану рейдерства в Україні, який ми здійснили на підставі опублікованих у наукових джерелах відомостей про злочини та адміністративні правопорушення, вчинені під час корпоративних конфліктів, дозволяє зробити висновок про недостатній рівень взаємодії передусім оперативних служб щодо протидії рейдерству і, як наслідок, збільшення кількості правопорушень, вчинених під час корпоративних конфліктів і рейдерських атак (Таблиці 3.1, 3.2).

Таблиця 3.1

Оцінка

взаємодії щодо протидії рейдерству за період 2007-2010 рр.

№ з\п	Показник	2007	2008	2009	2010
1	Корпоративні конфлікти	32	54	67	69
2	Активи, розміщені у різних регіонах держави	12	35	31	36
3	Наявність офшорного капіталу	3	4	6	2
4	Негативна оцінка засобів масової інформації	12	9	21	18
5	Негативна оцінка науковців	4	15	14	17

**Кількість
злочинів та адміністративних правопорушень, вчинених під час
корпоративних конфліктів та рейдерських атак у 2007–2010 рр.**

№ з\п	Показник	2007	2008	2009	2010
1	Корпоративних конфліктів	32	54	67	69
2	цивільно-правових позовів щодо конфлікту	98	213	211	169
3	рейдерських атак	14	32	31	36
4	силових захоплень підприємств	12	21	24	22
5	соціальних конфліктів	2	6	12	9
6	порушено кримінальних справ	8	22	16	23
6.1	ст. 128 «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження»	1	0	0	0
6.2	ст. 129 «Погроза вбивством»	1	0	2	0
6.3	ст. «Розбій»	2	1	0	1
6.4	ст.189 «Вимагання»	0	1	2	3
6.5	ст.202 «Порушення порядку заняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг»	0	1	1	0
6.6	ст. 205 «Фіктивне підприємництво»	0	1	0	0
6.7	ст.206 «Протидія законній господарській діяльності»	0	1	1	1
6.8	ст. 219 «Доведення до банкрутства»	0	1	0	0
6.9	ст. 218 «Фіктивне банкрутство»	0	1	0	0
6.10	ст. 296 «Хуліганство»	1	8	6	10
6.11	ст.355 «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань»	2	1	1	1
6.12	ст. 279 «Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства»	1	1	0	0
6.13	ст. 358 «Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів»	2	3	2	6
7	Розглянуто кримінальних справ у судах	5	15	11	15
8	Закрито згідно зі ст. 6 КПК	1	2	2	1
9	Досудове слідство зупинено (ст. 206 ч. 3 КПК)	2	5	2	7
9.1	відсоток зупинених від порушених, %	25	22,7	12,5	28
10	Складено адміністративних протоколів	23	43	27	38

Найважливішими причинами такого становища, на нашу думку, є:

– по-перше, низький рівень обміну інформацією між оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, служби безпеки, податкової міліції;

– по-друге, відсутність на сьогоднішній день чіткої взаємодії між підрозділами органів внутрішніх справ, служби безпеки, податкової міліції та інших державних органів – суб'єктів боротьби з рейдерством;

– по-третє, не опрацьовані нові підходи у боротьбі з організованою злочинністю, визначені в Конвенції Організації об'єднаних націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятій у листопаді 2000 р. (Україна ввійшла до складу 128 держав світу, які підписали цю Конвенцію і два Протоколи до неї [275]);

– по-четверте, недосконалий механізм взаємодії МВС України з відповідними правоохоронними органами держав, які здійснюють інвестиції у привабливі у фінансовому розумінні сектори економіки щодо дослідження можливих рейдерських схем;

– по-п'яте, відсутність науково обґрунтованих рекомендацій для діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів усіх рівнів щодо боротьби зі злочинами, вчиненими під час незаконного перерозподілу власності та фінансових активів акціонерних товариств, оперативного реагування на рейдерські атаки, використовуючи арсенал кримінально-процесуального та адміністративного законодавства.

Вирішення вказаних проблем знаходиться у сфері адміністративно-правових заходів органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством. Доцільно доповнити та внести зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України», Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України, Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів (Додатки К, Л).

Дослідивши шляхи вдосконалення адміністративно-правових засади

діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні, можемо зробити такі висновки:

- серед основних чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, є відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки та впровадження;

- аналітичні дослідження ефективності адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством повинні базуватися на математичному аналізі: кримінально-правової статистики, що має своїм об'єктом кількісну сторону злочинності, вчиненої у зв'язку з корпоративними конфліктами; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є кількість цивільних справ, які розглядаються судами під час корпоративних конфліктів; адміністративно-правової статистики щодо кількості правопорушень, зумовлених корпоративними конфліктами;

- відомості щодо рейдерства повинні перебувати в інформаційних підсистемах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ, призначених для збирання, накопичення, зберігання та обробки інформації, орієнтованих на загальне використання галузевими службами та мати загальновідомчий характер;

- шукаючи оптимальні правові шляхи боротьби з рейдерством, необхідно звернути увагу на окремі адміністративно-правові заходи щодо підвищення рівня взаємодії та покращення обміну інформацією між підрозділами органів внутрішніх справ, служби безпеки, іншими державними органами-суб'єктами боротьби з рейдерством, правоохоронними органами держав, які здійснюють інвестиції у привабливі сектори національної економіки тощо;

- відсутність науково обґрунтованих рекомендацій для органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинами, вчиненими під час незаконного перерозподілу власності та фінансових активів акціонерних товариств, оперативного реагування на рейдерські атаки з використанням норм кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного законодавства, негативно впливає на ефективність боротьби з рейдерством.

Висновки до Розділу 3

Дослідження шляхів удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні дозволило зробити наступні висновки:

- серед основних чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, є відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки та впровадження;

- аналітичні дослідження ефективності адміністративно-правових засад боротьби з рейдерством повинні базуватися на математичному аналізі: кримінально-правової статистики, що має своїм об'єктом кількісну сторону злочинності, вчиненої у зв'язку з корпоративними конфліктами; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є число цивільних справ, які розглядаються судами під час корпоративних конфліктів; адміністративно-правової статистики щодо кількості правопорушень зумовлених корпоративними конфліктами;

- відомості щодо рейдерства повинні перебувати в інформаційних підсистемах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ, призначених для збирання, накопичення, зберігання та обробки інформації, орієнтованих на загальне використання галузевими службами;

- підвищення ефективності боротьби з рейдерством можна досягти за рахунок адміністративно-правових заходів, спрямованих на вдосконалення взаємодії, обміну інформацією між зацікавленими органами, правоохоронними органами держав, які інвестують у національну економіку;

- відсутність науково обґрунтованих рекомендацій для органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством, оперативного реагування на рейдерські атаки з використанням норм кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного законодавства негативно впливає на ефективність боротьби з незаконним перерозподілом власності та фінансових активів.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано нове за змістом вирішення наукових і практичних завдань, що полягає в удосконаленні діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні. Основні результати дослідження узагальнено в таких висновках:

1. Рейдерство в Україні, будучи за змістом і формою об'єктивною реальністю сучасної вітчизняної економіки, що набуло масштабного характеру, створює, без сумніву, загрозу її функціонуванню. Основна ознака цього негативного явища полягає в порушенні закону, застосуванні тих або інших шахрайських схем щодо перехоплення оперативного управління підприємством, установою чи організацією та реалізації їхніх активів на власний розсуд. Теорія боротьби з рейдерством у правовій доктрині України перебуває на початкових етапах свого розвитку (досі немає наукових розробок), водночас є одним з актуальних напрямів науково-дослідницької діяльності щодо правомірної реакції держави на порушення прав, свобод чи інтересів особи, власності та корпоративних прав, спроби їх захисту і відновлення за посередництвом правових способів.

2. Рейдерство у сфері корпоративних конфліктів – це зумовлений процесом поглинання чи захоплення власності (активів), корпоративних прав або зміни оперативного управління власністю комплекс заходів, здійснюваних через реалізацію різноманітних протиправних дій на формально законних підставах, в основі виникнення яких лежить зловживання правом, прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів, що створюють враження уявної законності дій. З уваги на те, що немає правового визначення рейдерства, правоохоронні органи можуть надавати різні юридичні оцінки та ухвалювати процесуальні рішення. Закріплення у правових нормах поняття «рейдерство» має на меті створити сприятливі юридичні умови для ефективної боротьби, до того ж визначає конкретні форми й механізми їхньої реалізації, щоб забезпечити захист прав і свобод людини, інтересів держави й суспільства

та створити умови для ефективної діяльності суб'єктів господарювання відповідно до Конституції та законодавства України.

3. Суб'єкти боротьби з рейдерством об'єднані єдиним предметом правового регулювання – суспільними відносинами, що виникають у процесі діяльності державних органів та громадських організацій у сфері боротьби з протиправним поглинанням підприємств, спрямованої на реалізацію положень ст. 41 Конституції України, у якій вказано, що «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності». Наявність значної кількості суб'єктів, які провадять боротьбу з рейдерством, визначає необхідність закріплення порядку комплексного застосування організаційно-правових, технологічних та економічних заходів для використання інноваційних, креативних підходів до вирішення конкретних завдань і проблем боротьби з порушеннями права власності як похідної економічної безпеки держави.

4. Сили органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством – це органи та підрозділи, які здійснюють профілактику та запобігають правопорушенням у сфері економіки, борються з незаконним поглинанням підприємств, посяганнями на власність, корпоративні права громадян і організацій, застосовують юрисдикційні повноваження щодо протиправних дій суб'єктів корпоративних суперечок. До засобів органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством доцільно зарахувати оперативні та оперативно-технічні засоби, які застосовують відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», різні види технічних засобів та криміналістичну техніку, що є на озброєнні органів внутрішніх справ.

5. Тактику дій органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством слід розуміти як систему заходів, які охоплюють дії особового складу та підрозділу загалом і спрямовані на застосування на практиці теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретної ситуації з подальшим ухваленням рішень та їх реалізацією. Тактика визначає алгоритм і порядок дій, впровадження та використання в охороні громадського порядку інформаційно-телекомунікаційних технологій, технічних засобів контролю та керування

нарядами патрульної та дорожньо-патрульної служб, супроводження поїздів; взаємодію із засобами масової інформації з метою ефективного виконання оперативно-службових завдань; сучасні форми та методи організаційної й управлінської діяльності в підрозділах; засоби та методи виконання оперативно-службових завдань; організацію взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування; методику визначення та доведення до особового складу оперативно-службових завдань; порядок управління силами та засобами в умовах ускладнення оперативної обстановки із застосуванням сучасних спеціальних засобів, систем зв'язку та інформаційних технологій.

6. Профілактика дій, пов'язаних із рейдерством, – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їхніх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян щодо виявлення причин та умов вчинення дій протиправного характеру, пов'язаних з корпоративним управлінням та фінансово-господарською діяльністю акціонерних товариств, щодо ліквідації чинників недопущення незаконного перерозподілу матеріальних благ, створених або пов'язаних з акціонерним товариством, та щодо забезпечення у процесі такої діяльності прав та свобод громадян. Ефективність профілактичних заходів органів внутрішніх справ щодо дій, пов'язаних із рейдерством, визначається аналізом динаміки злочинності щодо якісних і кількісних показників на підставі екстраполяції статистичних даних та експертних оцінок щодо стану злочинності у зазначеній сфері, взявши за основу мету вчинення злочинів, адміністративних правопорушень та завдання профілактичних дій.

7. Взаємодія органів внутрішніх справ та Служби безпеки України щодо боротьби з рейдерством зумовлена, зокрема, такими обставинами: недосконалість нормативної бази у сфері корпоративних відносин створює середовище для різних суспільно небезпечних діянь, спрямованих на незаконний перерозподіл власності; немає адміністративно-правового механізму забезпечення конституційних прав учасників корпоративних правовідносин під час з'ясування правоохоронними органами ознак злочину

щодо права власності на частку активів. Правові моделі організації взаємодії органів внутрішніх справ з органами Служби безпеки в зазначеній сфері недостатньо опрацьовано, а за низкою напрямів оперативно-службової діяльності – їх взагалі немає. Водночас наявність якісної правової основи взаємодії щодо боротьби з рейдерством є головним індикатором ефективності системної правової протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, деструктивна сутність якого виявляється у підриві економічної безпеки держави, завданні шкоди міжнародному іміджу та інвестиційній привабливості держави.

8. Серед чинників, що гальмують удосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, є відсутність належної системи аналітичних досліджень їх розробки та впровадження, які повинні ґрунтуватись на математичному аналізі: кримінально-правової статистики, що має своїм об'єктом кількісну складову злочинності, вчиненої у зв'язку з корпоративними конфліктами; цивільно-правової статистики, безпосереднім об'єктом якої є кількість цивільних справ, що їх розглядають суди під час корпоративних конфліктів; адміністративно-правової статистики щодо кількості правопорушень, викликаних корпоративними конфліктами. Відомості щодо рейдерства повинні перебувати в інформаційних підсистемах Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ, призначених для збирання, нагромадження, зберігання та обробки інформації, орієнтованих на загальне використання галузевими службами, та мати загальновідомчий характер.

Підвищити ефективність боротьби з рейдерством можна завдяки адміністративно-правовим заходам, спрямованим на вдосконалення взаємодії, обміну інформацією між зацікавленими органами, правоохоронними органами держав, які інвестують у національну економіку.

9. Враховуючи потребу вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством, запропоновано внести зміни та доповнення:

а) до ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України» Закону «Про основи національної безпеки України» щодо механізму правового регулювання корпоративних конфліктів (Додаток К);

б) до п. 3.2 Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ щодо інформації про корпоративні конфлікти з підстав розподілу майна та фінансових ресурсів (Додаток Б);

в) до п. 5.1 розділу 5 «Порядок формування БД «Факт» Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ та Переліку об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ щодо інформації про корпоративні конфлікти з підстав розподілу майна, фінансових ресурсів (Додаток В);

г) до розділу «Відомості про правопорушення» Інформаційної картки про адміністративне правопорушення щодо корпоративного конфлікту (Додаток Д);

г) до форми Державного статистичного спостереження № 1-АП (річна) «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності, за 20__ рік» у частині введення розділу 2 «Корпоративні конфлікти» (Додаток Д);

д) до розділу 2 «Профілактична робота» Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ з використанням сучасних технологій та прогнозування щодо кількості зареєстрованих злочинів адміністративних правопорушень, вчинених під час корпоративних конфліктів (Додаток Е);

е) до розділів 5 та 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2010–2014 рр. щодо дослідження рейдерства як загрози економічній безпеці та вдосконалення системи інформаційного забезпечення охорони правопорядку під час корпоративних конфліктів (Додаток Ж);

є) до п. 11 «Статистична картка на виявлений злочин» (Форма 1) Інструкції про єдиний облік злочинів щодо матеріалів корпоративного конфлікту (Додаток З);

ж) до розділу 2 «Основні завдання підрозділів і служб органів внутрішніх справ у розкритті злочинів» Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ щодо корпоративних конфліктів (Додаток Л).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Серета / П. В. Берназ // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 1. – С. 82–84.
2. Живко З. Б. Рейдерство: фермент ринкової економіки : [монографія] / Зінаїда Богданівна Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2009. – 270 с.
3. Противодействие рейдерству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.notaryfund.ru/pics/reid>
4. Писанець А. А. Рейдерство в Україні як суспільно небезпечне явище / А. А. Писанець // Право і суспільство. – 2010. – № 2. – С. 130–134.
5. Прожерина А. Н. Криминологическое изучение и предупреждение преступлений, связанных с противоправным поглощением юридических лиц (рейдерством) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А. Н. Прожерина. – М., 2010. – 24 с.
6. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.
7. Журавель В. П. Противодействие рейдерству : практ. пособие / В. П. Журавель, Е. И. Тимошенко, А. И. Дичек. – Киев : Изд-во Европ. ун-та, 2009. – 416 с.
8. Москаленко С. М. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблеми та шляхи боротьби / С. М. Москаленко // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 117–119.
9. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
10. Класифікації поглинання акціонерних товариств. Рейдерське поглинання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NiTSB_2009/Economics/42021.doc.htm

11. Мельник М. І. Організаційно-правовий механізм подолання рейдерства в Україні: суть та основні напрямки вдосконалення / М. І. Мельник // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. економічна. – 2009. – № 1. – С. 285–294.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів : Закон України від 15 грудня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 9. – Ст. 77.

13. Про заходи щодо посилення захисту прав власності : Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 103/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

14. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств від 21 лютого 2007 р. № 257 : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.

15. Кальман О. Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / Олександр Григорович Кальман, Микола Анатолійович Погорецький // Вісн. Запор. юрид. ін-ту Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 3. – С. 150–160.

16. Скалозуб Л. П. Організаційні засади протидії рейдерству в Україні / Л. П. Скалозуб, В. І. Василичук // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юридична. – 2009. – № 3. – С. 429–436.

17. В Севастополі совершена попытка захвата рейдерами судоремонтного завода [Электронный ресурс] // Сайт Информационного агентства «ЛигаБизнесИнформ». – Режим доступа: <http://news.liga.net/news>.

18. Барбаш А. Кто владеет «Квазаром» / А. Барбаш // Дело. – 2009. – № 2. – С. 2.

19. Коли загине рейдерство? [Електронний ресурс] // День. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/176815>.

20. Трибуна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tribuna.com.ua/news/115278>.

21. Про затвердження плану заходів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 червня 2010 р. № 1199-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

22. Акімов В. В. Облікова складова національного рейдерства / В. В. Акімов // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2008. – № 41. – С. 304–308.

23. Андрушків Б. М. Про проблеми рейдерства в Україні з позицій науки / Б. М. Андрушків // Економіка та держава. – 2008. – № 2. – С. 15–18.

24. Берlach Ю. Організаційні заходи протидії рейдерству в Україні / Юрій Берlach // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 11. – С. 109–111.

25. Берlach Ю. А. Діяльність органів державної влади у сфері протидії рейдерству в Україні / Ю. А. Берlach // Право і безпека. – 2008. – № 7. – С. 167–172.

26. Берlach Ю. А. Правове визначення рейдерства / Ю. А. Берlach // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 60–62.

27. Берназ П. В. Рейдерство в Україні: визначення поняття / П. В. Берназ, О. О. Середа // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 1. – С. 82–84.

28. Беліков О. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 105–109.

29. Беліков О. Чи насправді грінмейлери є санітарами бізнесу? / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 120–123.

30. Беліков О. Можливі шляхи протидії рейдерським захопленням / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 115–118.

31. Беліков О. «Золотий парашут» як метод захисту від рейдерства / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 11. – С. 104–109.

32. Беліков О. Використання реєстратора як важеля тиску: чи можна цього уникнути? / Олег Беліков // Юридичний журнал. – 2007. – № 7–8. – С. 175–177.

33. Богатирьов І. Рейдерство в Україні / Іван Богатирьов // Вісник

прокуратури. – 2007. – № 11. – С. 124–128.

34. Галуцько В. В. Напрями правової протидії рейдерству / В. В. Галуцько // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 37. – С. 36–40.

35. Гуторова Н. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство / Наталія Гуторова // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 6–9.

36. Дічек О. Рейдерство в Україні: правові ознаки і шляхи запобігання / Олександр Дічек, Юрій Нікітін // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С. 97–101.

37. Єфименко А. Рейдерство або ринок контролю / Анатолій Єфименко // Юридичний журнал. – 2008. – № 11. – С. 116–122.

38. Єфименко А. Реформа українського корпоративного права як необхідна складова євроінтеграційного процесу / Анатолій Єфименко // Юридичний радник. – 2007. – № 4. – С. 32–43.

39. Кабилу А. М. Рейдерство и враждебные поглощения: сущность, виды, методы защиты / А. М. Кабилу // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 2. – С. 53–58.

40. Каганець А. «Рейдерство» – нова галузь українського законодавства? / Антон Каганець // Юридичний радник. – 2007. – № 1. – С. 41–43.

41. Хатнюк-Кункевич Ю. А. Особливості протидії рейдерству в Україні / Ю. А. Хатнюк-Кункевич // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 3. – С. 150–160.

42. Кальницький Р. Законодавець VS рейдери / Руслан Кальницький, Олексій Пеліхов // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 30–31.

43. Кісілюк Е. Кримінально-правова основа протидії рейдерству / Едуард Кісілюк // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С. 111–114.

44. Колесник М. А. Компетенція правоохоронних органів України у сфері протидії рейдерству / М. А. Колесник // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 4 (47). – С. 97–106.

45. Коломієць-Людвіг Є. П. Проблеми правового регулювання злиття та поглинання господарських товариств / Є. П. Коломієць-Людвіг //

Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 9. – С. 27–33.

46. Компанієць В. Рейдерство в історії та літературі / Віктор Компанієць // Юридичний журнал. – 2010. – № 6. – С. 126–131.

47. Костин И. Банки и «рейдеры» – опасность для экономики / Илья Костин // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 28–29.

48. Крутов В. Правове забезпечення протидії рейдерству в Україні / В. Крутов, Ю. Берлач // Право України. – 2009. – № 9. – С. 133–139.

49. Куц В. Рейдерство: кримінально-правовий аспект / Віталій Куц, Микола Арманов // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 10. – С. 128–131.

50. Лопашенко Н. А. Рейдерство / Н. А. Лопашенко // Законность. – 2007. – № 4. – С. 8–11.

51. Мельник М. І. Організаційно-правовий механізм подолання рейдерства в Україні: суть та основні напрямки вдосконалення / М. І. Мельник // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. економічна. – 2009. – № 1. – С. 285–294.

52. Овчинский В. С. Рейдеромафия / В. С. Овчинский // Огонек. – 2007. – № 16. – С. 19.

53. Орлеан А. Рейдерство: загальна характеристика та правові засоби протидії / Андрій Орлеан, Наталія Якимчук // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 4. – С. 34–40.

54. Орлеан А. Щодо криміналізації рейдерства / Андрій Орлеан, Роман Дурдиєв // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 8. – С. 83–88.

55. Орлеан А. Незаконне заволодіння активами юридичних осіб в Україні / Андрій Орлеан // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – № 4. – С. 41–46.

56. Орлеан А. Перспективи вдосконалення кримінально-правових засобів протидії рейдерству в Україні / Андрій Орлеан // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві: тези і реф. допов. Міжнар. симпоз. 12–

13 вересня 2008 р. – Львів, 2008. – С. 136–140.

57. Осиновский А. Д. Защита бизнеса – забота самих владельцев бизнеса / А. Д. Осиновский // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 13–17.

58. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Г. Паламарчук, Л. Венгер // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2007. – № 9. – С. 38–45.

59. Пащенко О. Антирейдерське законодавство: аналіз окремих положень / Олександр Пащенко // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 23–27.

60. Плешакова О. А. Затраты на враждебное поглощение в десятки раз ниже стоимости объекта / О. А. Плешакова // Коммерсант. – 2004. – № 12. – С. 20.

61. Потапенко В. Аналіз можливостей використання іноземних компаній для антирейдерського захисту / Володимир Потапенко // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 18–22.

62. Пустовойт Є. Вища судова інстанція України змінила позицію щодо запобігання рейдерським атакам? / Євген Пустовойт // Юридичний журнал. – 2008. – № 12. – С. 129.

63. Рахуба С. В. Рейдерство: загальна характеристика / С. В. Рахуба // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 1. – С. 62–63.

64. Санін Б. В. Інформація – ключ к успіху в боротьбі з рейдером / Богдан Владимирович Санін // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 9–12.

65. Остапенко О. І. Адміністративно-правове забезпечення захисту права власності в Україні : [навч. посіб.] / О. І. Остапенко. Л. О. Остапенко. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 210 с.

66. Скалозуб Л. П. Організація супроводження кримінальних справ у діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України / Л. П. Скалозуб // Науковий вісник Київського Національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 206–215.

67. Слободчикова М. К. Способы перехвата корпоративного контроля /

М. К. Слободчикова, О. А. Ткаченко // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 3. – С. 4–9.

68. Смітюх А. Система захисту акціонерного товариства від недружнього поглинання / Андрій Смітюх // Юридичний журнал. – 2007. – № 5. – С. 110–114.

69. Смітюх А. Грінмейл: поняття та правова сутність / Андрій Смітюх // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 20–22.

70. Смітюх А. Щодо причин поширення в Україні практики корпоративних загарбань («сірого» та «чорного» корпоративного рейдерства) / Андрій Смітюх // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 5. – С. 7–10.

71. Солодко Є. Боротьба із рейдерством на законодавчому рівні – доцільність і перспективи / Євгеній Солодко // Юридичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 110–111.

72. Тісунова В. М. Міжнародна практика та українська дійсність ворожих поглинань акціонерних товариств / В. М. Тісунова, В. О. Шокун // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 2. – С. 73–77.

73. Тюрін С. Звідки та куди йде рейд? / Сергій Тюрін // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 32–33.

74. Устименко Т. П. Шляхи подолання «рейдерства» в Україні / Т. П. Устименко // Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки. – 2007. – № 37. – С. 365–371.

75. Хакимов Т. А. Враждебные поглощения. Технология, стратегия и тактика нападения / Т. А. Хакимов // Слияния и поглощения. – 2003. – № 1. – С. 33.

76. Хомич Ю. Зарубежная практика защиты от недружественных поглощений / Юлия Хомич // Юридичний радник. – 2007. – № 4. – С. 95–99.

77. Черних Д. Протидія «рейдерству»: теоретико-правовий аспект / Денис Черних // Вісник прокуратури. – 2007. – № 5. – С. 64–69.

78. Чистяков З. Н. Украина: рейдеры не сдаются / Захар Николаевич Чистяков // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 1. – С. 59–64.

79. Шахрай В. Уперше на законодавчому рівні українські парламентарі

спробують визначити поняття «рейдерство» / Володимир Шахрай // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 15–17.

80. Шемчук В. Рейдерство та корупція / Віктор Шемчук // Вісник прокуратури. – 2006. – № 11. – С. 13–18.

81. Юдін І. Рейдеру можна дати по шапці / Ігор Юдін // Віче : громад.-політ. і теорет. журн. – 2007. – № 7–8. – С. 34–35.

82. Анісімов С. Н. Рейдерство в России. Особенности национального захвата / Сергей Николаевич Анисимов. – СПб. : Невский проспект, Вектор, 2007. – 217 с.

83. Астахов П. А. Противодействие рейдерским захватам / П. А. Астахов. – М. : Эксмо, 2007. – 240 с.

84. Беліков О. А. Превентивные методы защиты, или как противостоять рейдерскому захвату / О. А. Беликов. – Киев : Юстиниан, 2007. – 72 с.

85. Борисов Ю. Д. Рейдерские захваты. Узаконенный разбой / Юрий Дмитриевич Борисов. – СПб. : Питер-Пресс, 2008. – 224 с.

86. Василенко П. Обережно: рейдери! / Петро Василенко. – К. : Знання України, 2007. – 100 с.

87. Депамфилис Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании. Процесс, инструментарий, примеры из практики, ответы на вопросы / Доналд Депамфилис ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2007. – 960 с.

88. Зайцев И. Рейдерство в Украине. Как защитить предприятие / И. Зайцев, В. Кульпинов. – Киев : Тандем, 2008. – 160 с.

89. Зеркалов Д. В. Антирейдер : пособие / Д. В. Зеркалов. – Киев : Дакор, КНТ, Основа, 2007. – 224 с.

90. Зеркалов Д. В. Рейдеры : пособие / Д. В. Зеркалов. – Киев : КНТ, 2007. – 118 с.

91. Ионцев М. Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмэйл / М. Г. Ионцев. – М. : Ось-89, 2003. – 176 с.

92. Кравец Ю. И. Защита бизнеса от рейдерских атак: методические

- рекомендации / Ю. И. Кравец. – Изд. 2, изм. и доп. – Одесса : Фенікс, 2009. – 24 с.
93. Осипенко О. В. Защита компании от недружественного поглощения и корпоративного шантажа : учеб. пособ. / О. В. Осипенко. – М. : Юркнига, 2005. – 208 с.
94. Пряникова Ю. Продать страну, но не Родину / Юлия Пряникова. – Комп&ньоН. – 23 декаб. 2005 г. – 12 янв. 2006 г. – № 51/52 (463/464). – С. 51–55.
95. Туник И. Ю. Антирейдер : пособие по противодействию корпоративным захватам / И. Ю. Туник, В. М. Поляков. – СПб. : Питер, 2007. – 208 с.
96. Фаенсон М. И. Рейдерство (недружественный захват предприятий): практика современной России / М. И. Фаенсон, А. А. Пиманова. – М. : Альфа-Пресс, 2007. – 117 с.
97. Шишлянникова О. Ю. Выявление механизмов недобросовестных корпоративных захватов и выработка предложений по противодействию их использованию (с учетом мирового опыта) / [кол. авт. : Ю. А. Данилов, С. А. Денисов, П. Ю. Дробышев и др.]. – М. : ТЕИС, 2004. – 191 с.
98. Янукович объявил «рейдерство» общенациональным бедствием. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://obkom.net.ua/news/2007-02-02/0824.shtml>.
99. Сибиряков С. Про рейдерство не лише [Электронный ресурс] / С. Сибиряков // MBS Journal. – Режим доступа: <http://www.mbsjournal.com>.
100. Калашников О. Деякі питання інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки бізнесу, зокрема захист від недружнього поглинання / Олександр Калашников // Антирейдер. – Львів, 2007. – С. 9–15.
101. Антирейдерские инициативы Zahvat.ua. Министр уверен, что суды помогают рейдерам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zahvat.ua/category/antirejderskie-iniciativy>.
102. Домашенко С. Держава і боротьба з рейдерами: початок покладено / Сергій Домашенко // Антирейдер. – Львів, 2007. – С. 42–49.
103. Конєва Ю. В. Недружні поглинання і економічна безпека

підприємства / За матеріалами «МА-communication» <http://nacbez>. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.delo.pres.ru>

104. Андреев Д. О. Адміністративно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. О. Андреев. – К., 2008. – 20 с.

105. Беседин М. Ю. Механизм обеспечения экономической безопасности хозяйствующих субъектов от недружественных поглощений : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством» / М. Ю. Беседин. – М., 2007. – 17 с.

106. Брагин Д. В. Организационно-экономические механизмы слияния и поглощения предприятий корпоративного типа в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством» / Д. В. Брагин. – СПб., 2006. – 21 с.

107. Васильченко К. В. Оперативно-розыскная деятельность в процессе выявления и раскрытия криминального рейдерства : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / К. В. Васильченко. – Тюмень, 2010. – 22 с.

108. Грачев В. А. Адаптивное управление предприятием в условиях противодействия противоправному захвату : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством» / В. А. Грачев. – Тверь, 2008. – 29 с.

109. Громова Е. В. Методы и инструменты управления риском рейдерства предприятий и организаций : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством» / Е. В. Громова. – Пенза, 2010. – 25 с.

110. Киреев А. Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия : автореф. дис. на соискание ученой

степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.05 «экономика и управление народным хозяйством» / А. Ю. Киреев. – М., 2008. – 24 с.

111. Нестеренко В. Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення на прикладі автотранспортних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. Наук : спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами (автомобільний транспорт і дорожнє будівництво)» / В. Ю. Нестеренко – К., 2010. – 19 с.

112. Рябота В. В. Реалізація прав акціонерів при злитті, приєднанні та поглинанні акціонерних товариств в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «господарське право; господарсько-процесуальне право» / В. В. Рябота. – К., 2008. – 16 с.

113. Скиданова Л. А. Рейдерство как социально-экономический феномен : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. социол. Наук : спец. 22.00.03 «экономическая социология и демография» / Л. А. Скиданова. – М., 2010. – 23 с.

114. Тарханова З. Э. Функционирование института рейдерства в Российской Федерации : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 08.00.01 «экономическая теория» / З. Э. Тарханова. – Владикавказ, 2008. – 26 с.

115. Костромитинова Е. С. Кризисный PR – неперемінна складова корпоративних конфліктів / Е. С. Костромитинова // Враждебные поглощения в Украине. – 2007. – № 0 (пилотный номер). – С. 36.

116. Земцов А. Защита и нападение. Как трансформируется рынок рейдерских услуг / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 7/8. – С. 53–57.

117. Земцов А. Жажда знаний / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 10. – С. 80–85.

118. Земцов А. Рейдеры разозлили «питерских». Правоохранительные органы начали борьбу с недобросовестными судьями / А. Земцов // Слияния и поглощения. – 2005. – № 11. – С. 89–95.

119. Ионцев М. Г. О некоторых превентивных способах защиты

предприятия от недружественного поглощения / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 3. – С. 53–57.

120. Ионцев М. Г. О множественности реестров / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 4. – С. 52–56.

121. Ионцев М. Г. Перехват управления в компании-цели: вопросы технологий / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 5. – С. 56–60.

122. Ионцев М. Г. О некоторых типичных ошибках сторон корпоративного конфликта / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2004. – № 12. – С. 48–51.

123. Ионцев М. Г. Актуальные правовые проблемы принудительного перехода прав на актив / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2006. – № 11. – С. 52–54.

124. Ионцев М. Г. Новейшие технологии захвата предприятий: способы борьбы / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2007. – № 4. – С. 60–62.

125. Ионцев М. Г. Перспективы слияний и поглощений в страховом бизнесе / М. Г. Ионцев // Слияния и поглощения. – 2008. – № 3. – С. 72–75.

126. Молотников А. Е. Участие органов государственной власти в процессе поглощения компаний / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 1. – С. 42–47.

127. Молотников А. Е. Роль личностного фактора при осуществлении сделок M&A / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 3. – С. 70–75.

128. Молотников А. Е. Особенности корпоративного конфликта между собственниками бизнеса и членами органов управления / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 4. – С. 68–73.

129. Молотников А. Е. Реорганизация акционерного общества и защита прав миноритарных акционеров / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 6 – С. 46–53.

130. Молотников А. Е. Стратегия и тактика ведения арбитражных процессов в условиях корпоративного противостояния / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 7/8. – С. 52–56.

131. Молотников А. Е. Проблема злоупотребления правом в

корпоративных конфликтах / А. Е. Молотников // Слияния и поглощения. – 2004. – № 12. – С. 59–63.

132. Нобатова М. Столкновение интересов / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2006. – № 6. – С. 74–78.

133. Нобатова М. От захвата – к компромату / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2006. – № 10. – С. 72–77.

134. Нобатова М. Вор должен сидеть в тюрьме / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 1/2. – С. 96–101.

135. Нобатова М. Против рейдеров – всем миром / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 4. – С. 86–89.

136. Нобатова М. Грозит ли рейдеру сокращение / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 5. – С. 78–82.

137. Нобатова М. Поволжье: в фокусе рейдеров – каждый регион / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 6. – С. 78–86.

138. Нобатова М. Рейдеров рвут на части / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 9. – С. 79–85.

139. Нобатова М. Эволюция корпоративного рейдерства в России: от скупки акций до заказных уголовных дел / М. Нобатова // Слияния и поглощения. – 2007. – № 11. – С. 64–70.

140. Осипенко О. В. Комплексная оценка уязвимости бизнеса при подготовке недружественного поглощения: рекомендации предприятию-цели / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2004. – № 7/8. – С. 66–71.

141. Осипенко О. В. Проблемные вопросы созыва и проведения внеочередного собрания акционеров / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2005. – № 4. – С. 44–49.

142. Осипенко О. В. «Антирейдерский законопроект»: страхи и искушения грядущего применения / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2006. – № 7/8. – С. 51–57.

143. Осипенко О. В. Новейший корпоративный шантаж: истоки, технологии, методы подавления и профилактики / О. В. Осипенко // Слияния и

поглощения. – 2006. – № 12. – С. 61–65.

144. Осипенко О. В. Новейший корпоративный шантаж: заточка гринмейлера или крик отчаяния добросовестного миноритария? / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2007. – № 1/2. – С. 68–75.

145. Осипенко О. В. Гринмейл как явления: глобальная санитария или вызов обществу / О. В. Осипенко // Слияния и поглощения. – 2007. – № 6. – С. 64–69.

146. Тутыхин В. Типология незаконных действий при захвате предприятий / В. Тутыхин, И. Пылаев // Слияния и поглощения. – 2005. – № 6. – С. 47–51.

147. Тутыхин В. Что делает предприятие мишенью для недружественного поглощения / В. Тутыхин // Слияния и поглощения. – 2006. – № 1/2. – С. 68–71.

148. Тутыхин В. Оффшорные рейдерские риски: мифы и реальность / В. Тутыхин // Слияния и поглощения. – 2008. – № 1/2. – С. 50–52.

149. Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство / [упоряд. Б. М. Андрушків, Ю. Я. Вовк та ін.]. – Тернопіль : Вид. Терно-граф, 2008. – 424 с.

150. Видяпин О. Рейдер, слабых мест любитель [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.liga.net/interview/NI060037.html>.

151. Фатеева В. Рейдерство: розуміння, види, небезпека та способи боротьби / В. Фатеева // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 4. – С. 46–53.

152. Дічек О. Рейдерство в Україні: правові ознаки і шляхи запобігання / Олександр Дічек, Юрій Нікітін // Юридична Україна. – 2008. – № 5. – С. 97–101.

153. Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів та виконавців : матер. комітет. слухань, проведених 17 вересня 2008 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Міжвідомча комісія з питань протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. – К., 2008. – 198 с.

154. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

155. Про акціонерні товариства : Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – Ст. 384.

156. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

157. Про внесення змін до деяких законів України щодо недопущення захоплення підприємств, установ, організацій : Закон України від 18 вересня 2008 р. № 540-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 6. – Ст. 23.

158. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств : Закон України від 17 листопада 2009 р. № 1720-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 8. – Ст. 51.

159. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.

160. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» : Закон України від 4 листопада 2010 р. № 2671-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

161. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

162. Яременко. В. І. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / В. І. Яременко. – К. : Аконіт, 1998. – Т. 4. – 942 с.

163. Ортинський В. Л. Організаційні засади управлінської діяльності в органах внутрішніх справ України : навч.-метод. посіб. / В. Л. Ортинський, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 248 с.

164. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 752 с.

165. Державне управління та адміністративне право в сучасній Україні:

актуальні проблеми реформування / за ред. В. Б. Авер'янова, І. Е. Коліушка. – К. : Вид-во УАДУ, 1999. – 52 с.

166. Генеральна угода про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010–2012 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

167. Погорілко В. Ф. Органи державної влади України / В. Ф. Погоріло. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 592 с.

168. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 160 с.

169. Крупчан О. Д. Організація виконавчої влади / О. Д. Крупчан. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 132 с.

170. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : навч. посіб. / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – 672 с.

171. Кивалов С. В. Административное право Украины : [учеб.] / С. В. Кивалов – Харьков : Одиссей, 2004. – 880 с.

172. Битяк Ю. П. Административное право Украины : [учеб. для студ. вузов юрид. спец.] / Ю. П. Битяк. – Харьков : Право, 2003. – 576 с.

173. Про Кабінет Міністрів : Закон України від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

174. Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Ін-Юре, 2002. – 668 с.

175. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

176. Кордун О. О. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні / О. О. Кордун. – К. : МАУП, 2000. – 248 с.

177. Коваленко А. А. Розвиток виконавчої влади в Україні на сучасному етапі : теорія та практика / А. А. Коваленко. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 512 с.

178. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади :

Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

179. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

180. Про прокуратуру : Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

181. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

182. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.

183. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 383/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

184. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

185. Про міліцію : Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

186. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України від 26 січня 1993 р. № 2939-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.

187. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 395/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

188. Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 157 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

189. Про соціальний діалог : Закон України від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

190. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України : навч.-практ. посіб. – Львів : Льв. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – 340 с.

191. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підруч.] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.

192. Про організації наукової діяльності в системі МВС України : Наказ МВС України від 15 травня 2007 р. № 154.

193. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарант законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів України / С. Ф. Денисюк. – Х. : Золота миля, 2010. – 368 с.

194. Про оголошення рішення колегії МВС України (26 Км/2 від 30.12.2010 р.) : Наказ МВС України від 31 грудня 2010 р. № 649.

195. Організація управління міськрайліноорганами внутрішніх справ : методичні рекомендації. – К. : Інспекторське управління Головного штабу МВС України, 2006. – 155 с.

196. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / М. В. Ковалів, І. М. Паньонко, Я. Д. Скиба. – Львів : Львів. юрид. ін-т МВС України – Афіша, 2004. – 171 с.

197. Статут патрульно-постової служби міліції України. Оголошено Наказом МВС України від 28 липня 1994 р. № 404. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

198. Яценко С. Управління в системі органів внутрішніх справ / С. Яценко // Вісник Академії управління МВС України. – 2009. – № 3. – С. 59–68.

199. Про затвердження змін до наказів МВС України з питань організаційно-штатної роботи : Наказ МВС України від 22 липня 2009 р. № 320.

200. Адміністративна діяльність міліції : підруч. / [О. П. Рябченко, А. Т. Комзюк, В. А. Гуменюк та ін.] ; за ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид. Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.

201. Про внесення змін до Положення про Державну службу боротьби з

економічною злочинністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2010 р. № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

202. Положення про Державну службу боротьби з економічною злочинністю, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 5 липня 1993 р. № 510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

203. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

204. Про затвердження Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 10 березня 2010 р. № 75.

205. Авер'янов В. Б. Управлінське рішення / В. Б. Авер'янов, В. К. Колпаков // Юридична енциклопедія. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – Т. 6. – С. 219–220.

206. Про організаційні засади діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України : Наказ МВС України від 3 листопада 2003 р. № 1293.

207. Про організацію міжнародної діяльності ОВС України : Наказ МВС України від 10 серпня 2010 р. № 377.

208. Про оголошення рішення колегії МВС України від 25.07.08.№ 17км/2 : Наказ МВС України від 31 липня 2008 р. № 370 (Програми протидії злочинам проти власності на 2008–2012 рр.).

209. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : Наказ Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

210. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в системі Міністерства внутрішніх справ України : Наказ МВС від 9 червня 2011 р. № 309.

211. Гусаров С. Підготовка керівних кадрів системи МВС України: напрями оптимізації / С. Гусаров // Актуальні питання управління органами

внутрішніх справ у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Академія управління МВС України, 2009. – С. 3–5.

212. Послання Президента України до Українського народу щодо 20-річчя Декларації про державний суверенітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

213. Готування інформаційно-аналітичних документів в органах внутрішніх справ : методичні рекомендації / [П. П. Педюков, В. Д. Сущенко, О. А. Лупало та ін.]. – К. : ВПЦ МВС України, 2005. – 51 с.

214. Тиндик Н. П. Діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення міграційного процесу в Україні / Н. П. Тиндик. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – 580 с.

215. Актуальні питання управління органами внутрішніх справ у сучасних умовах : матер. наук.-практ. конф. – К. : Академія управління МВС України, 2009. – 200 с.

216. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

217. Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр. : Наказ МВС України від 23 липня 2010 р. № 347.

218. Про затвердження Інструкції про дії органів і підрозділів внутрішніх справ щодо організації й забезпечення охорони громадського порядку : Наказ МВС України від 11 травня 2010 р. № 170.

219. Методичні рекомендації щодо порядку дій працівників міліції в умовах надзвичайних ситуацій, пов'язаних з аваріями, техногенними катастрофами, повеннями, землетрусами тощо (02.11.2007 № 17309/Кн.). – К. : МВС України, 2007. – 19 с.

220. Про затвердження Порядку взаємодії підрозділів відомчої воєнізованої охорони на залізничному транспорті та лінійних підрозділів транспортної міліції : Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України, МВС України від 9 червня 2010 р. № 350/236.

221. Компетенція міліції України в охороні прав громадян та громадського

порядку під час виборчого процесу : методичні рекомендації. – К. : МВС України, 2007. – 16 с.

222. Про вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації : Наказ МВС України від 25 березня 2010 р. № 88.

223. Ортинський В. Л. Соціально небезпечна система: нелегальна економіка – організована злочинність – корупція (закономірності функціонування) / В. Л. Ортинський // Наук. вісн. Львів. ін-ту внутр. справ при НАВС України. Сер. юридична. – 2003. – Вип. 3. – С. 13–17.

224. Филонов В. П. Состояние, причины преступности в Украине и ее предупреждение / В. П. Филонов. – Донецк : Донеччина, 1999. – 640 с.

225. Бандурка А. М. Преступность в Украине: причины и противодействие / А. М. Бандурка, Л. М. Давиденко. – Х. : Основа, 2003. – С. 92.

226. Джужа О. М. Профілактика злочинності / О. М. Джужа, Ю. Ф. Іванов // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 184.

227. Лопушанський Ф. А. Кримінологічна профілактика / Ф. А. Лопушанський // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 409.

228. Шестопалова Л. М. Подалання термінологічних колізій норм законів щодо попередження правопорушень [Електронний ресурс] / Л. М. Шестопалова. – Режим доступу: <http://mila-she.org.ua/publ/1-1-0-31>.

229. Карпец И. И. Преступность: иллюзии и реальность / И. И. Карпец. – М. : Российское право, 1992. – 431 с.

230. Литвинов О. В. Проблеми структуризації рівнів протидії злочинності / О. В. Литвинов // Матер. всеукр. наук.-практ. конф. [«Проблеми розвитку транспортної галузі та транспортного законодавства»] (м. Одеса, 15 червня 2007 р.) / Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ. – 2007. – С. 65–67.

231. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації : Указ Президента України від 5 травня 2011 р. № 547/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

232. Зелінський А. Ф. Кримінологічне моделювання / А. Ф. Зелінський // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 409.

233. Про затвердження Інструкції про єдиний облік злочинів : Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБУ України, Державної податкової адміністрації України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Державного комітету України з виконання покарань, Міністерства оборони України від 25 травня 2010 р. № 21/135/281/240/499/354/307 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

234. Про затвердження Системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України з використанням сучасних технологій та прогнозування : Наказ МВС України від 20 січня 2011 р. № 17.

235. Горлов Є. В. Основні детермінанти вчинення проступків у сфері господарювання / Є. В. Горлов // Митна справа : наук.-практ. журнал. – 2011. – № 1 (73), ч. 2. – С. 400–403.

236. Пендюр В. В. Чинники правопорушень у сфері господарської діяльності / В. В. Пендюр // Збір. наук. пр. Нац. ун-ту ДПС України. – К. : Алерта, 2010. – С. 311–312.

237. Про затвердження плану організаційно-практичної діяльності органів внутрішніх справ щодо супроводження програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні : Наказ МВС України від 9 лютого 2011 р. № 38.

238. Про затвердження Положення про Департамент зв'язків з громадськістю МВС України : Наказ МВС України від 20 травня 2011 р. № 217.

239. Про схвалення Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 29 вересня 2010 р. № 1911-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

240. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2005. – 1728 с.

241. Головіна Л. В. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії органів внутрішніх справ та воєнізованої охорони на залізничному транспорті / Л. В. Головіна, О. М. Коропатко, Є. В. Поляков та ін. – Одеса : ОДУВС, 2010. – 56 с.

242. Пчолкін В. Д. Поняття, сутність та завдання взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ / В. Д. Пчолкін // Проблеми взаємодії територіальних і транспортних органів внутрішніх справ у попередженні та розкритті злочинів : наук.-практ. конф. 23 травня 2003 р. : тези допов. – Львів, 2004. – С. 93–104.

243. Шашков А. А. Взаимодействие правоохранительных и иных органов при противодействии криминальному рейдерству : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. Наук : спец. 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / А. А. Шашков. – Челябинск, 2010. – 25 с.

244. Фролова О. Г. Новітня методологія в управлінні в органах внутрішніх справ / О. Г. Фролова. – Донецьк : Донецьк. ін-т внутр. справ МВС України, 2001. – 312 с.

245. Литвинова Г. А. Психологічна підготовка працівників ППСМ як засіб підвищення надійності і ефективності персоналу / Г. А. Литвинова // Психологічні аспекти національної безпеки : міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 березня 2007 р. : тези допов. – Львів, 2007. – С. 118–120.

246. Швець В. Рейдерство – загроза економіці й державі. Захистити від нього може тільки системна правова протидія [Електронний ресурс] / Віктор Швець. – Режим доступу: http://antiraider.ua/ucsp_mod_ucsp_site_arts_show_16.html.

247. Франчук В. І. Основи економічної безпеки : навч. посіб. /

В. І. Франчук. – Львів : Каменяр, 2009. – 203 с.

248. Декларація про державний суверенітет України, прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

249. S. F. Reed. The Art of M&A: A Merger Acquisition Buyout Guide / Stanley Foster Reed, Alexandra Reed Lajoux. – London : McGraw-Hill, 1998. – 1012 р.

250. Дурдинець В. Системна інформатизація правоохоронної діяльності / В. Дурдинець, М. Швець, В. Буржинський та ін. – К. : НДЦПІ АПРН України, 2007. – 382 с.

251. Державне управління: теорія і практика / [В. Б. Авер'янов, В. В. Цветков, Р. А. Калюжний та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.

252. Личенко І. О. Адміністративно-деліктні аспекти захисту права власності / І. О. Личенко. – Львів : ЗУКЦ, 2011. – 216 с.

253. Мелех Л. В. Законність у правозастосовній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л. В. Мелех. – Львів, 2010. – 20 с.

254. Про затвердження системи оцінки діяльності органів внутрішніх справ України на основі нових критеріїв : Наказ МВС України від 25 травня 2010 р. № 197.

255. Про затвердження системи оцінки діяльності підрозділів органів внутрішніх справ України на основі нових критеріїв : Наказ МВС України від 29 червня 2010 р. № 279.

256. Про заходи щодо вдосконалення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України та критеріїв оцінки їх роботи : Вказівка МВС України від 27 лютого 2008 р. № 3581/Єв.

257. Рабінович П. М. Методологія юридичної науки / П. М. Рабінович // Юридична енциклопедія : у 6 т. / голов. редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова)

[та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – С. 618–619.

258. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктне право: сутність предмета / В. К. Колпаков // Вісн. Львів. ін-ту внутр. справ. Сер. юридична. – 2002. – № 1. – С. 101–112.

259. Коваль С. Математическая смесь / С. Коваль. – Warszawa : Wydawnictwa naukowo-techniczne, 1975. – 539 с.

260. Кальман О. Г. Правова статистика : підруч. / О. Г. Кальман, І. О. Христич. – Х. : Право, 2004. – 304 с.

261. Кириченко В. Ф. Аналіз статистичний / В. Ф. Кириченко // Українська радянська енциклопедія. Головна редакція української радянської енциклопедії : у 12 т. / голов. редкол. : М. П. Бажан (голова) [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : УРЕ, 1977. – Т. 1. – С. 172.

262. Остапенко О. І. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку / О. І. Остапенко. – Львів : Львів. ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1995. – 312 с.

263. Калачева І. В. Правова статистика / І. В. Калачева, Г. Г. Трофімова. – К. : КНЕУ, 2005. – 300 с.

264. Джу́жа О. М. Правова статистика : курс лекцій / [О. М. Джу́жа, Ю. В. Александров, В. В. Василевич та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джу́жи. – К. : НАВСУ, Правові джерела, 2000. – 336 с.

265. Захожай В. Б. Правова статистика : навч. посіб. / В. Б. Заховай, В. С. Федорченко. – К. : МАУП, 2004. – 367 с.

266. Тринько Р. І. Злочинність в Україні / Р. І. Тринько. – Львів : Арал, 2007. – 55 с.

267. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

268. Youth crime strategy 2002 to 2005. Partnership Plans for the Prevention and Reduction of Youth Offending. – London : Metropolitan Police, 2002. – 25 p.

269. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 р. «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році»: Указ Президента України від 10 грудня 2010 р. № 1119/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

270. Про затвердження Інструкції про порядок розгляду узагальнених матеріалів Державного комітету фінансового моніторингу у системі органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 14 травня 2010 р. № 182.

271. Про впровадження заходів з підготовки та виконання проєктів інформації : Наказ МВС України від 23 листопада 2010 р. № 578.

272. Про затвердження Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 24 вересня 2010 р. № 456 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

273. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : Наказ від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 Міністерству внутрішніх справ України, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, Державному комітету у справах охорони державного кордону України, Державній митній службі, Державній податковій адміністрації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

274. Про організацію та порядок проведення оперативно-профілактичних заходів : Наказ МВС України від 4 липня 2008 р. № 324 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

275. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 р. (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України від 4 лютого 2004 р. 1433-IV) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Підсумки

анкетування співробітників органів внутрішніх справ

Під час опитування, проведеного у Львівському державному університеті внутрішніх справ, головному управлінні МВС України у Львівській області, управлінні МВС України на Львівській залізниці, було опитано 228 співробітників міліції (228 взято за 100 відсотків).

Зведення про респондентів – працівники міліції у відсотках.

Керівництво відділу, відділення, служби – 32%;

Старший та середній склад – 68%;

Співробітники кримінальної міліції, опитані в підрозділах – 58%;

Співробітники кримінальної міліції, які під час опитування перебували на курсах підвищення кваліфікації – 42%;

Стаж роботи в органах внутрішніх справ:

до 3 років – 8%;

від 3 до 15 років – 64%;

понад 15 років – 28%.

Основні положення, що уточнювалися:

1. Як Ви оцінюєте діяльність органів внутрішніх справ щодо боротьби з рейдерством в Україні?

а) позитивно – 16%;

б) негативно – 40,8%;

в) важко відповісти – 43,2%;

2. Як, на Вашу думку, організована взаємодія органів внутрішніх справ зі службою безпеки щодо боротьби з рейдерством:

а) задовільно – 40,4%;

б) незадовільно – 44,4%;

в) важко відповісти – 15,2%.

3. Якщо незадовільно, то причинами цього є:

- відсутність ініціативи з боку керівництва ОВС – 40,4%;
- відсутність ініціативи з боку керівництва підрозділів СБУ – 40,6%;
- відсутність зацікавленості у взаємодії співробітників ОВС – 4%;
- відсутність зацікавленості у взаємодії підрозділів СБУ – 3,2%;
- великий обсяг роботи на території, що обслуговується – 0%;
- відсутність правової бази – 11,8%.

4. Чи доцільно включати у Кримінальний кодекс України поняття кримінального рейдерства?

- а) так – 76%;
- б) ні – 7%;
- в) важко відповісти – 16%.

5. Що, на Вашу думку, найбільш суттєво впливає на встановлення взаємозв'язку порушення (злочин чи адміністративне правопорушення) з сутністю корпоративного конфлікту?

- а) необхідність у знаннях щодо економіки галузі виробництва – 22%;
- б) необхідність у знаннях щодо бухгалтерського обліку – 25%;
- в) необхідність у знаннях щодо податків – 14%;
- г) низький рівень оперативного супроводу підприємств з високоліквідними фондами, великою часткою іноземних інвестицій, монополістів на регіональних ринках тощо – 27%;
- д) інше – 12%.

6. Як, на Вашу думку, організована аналітична робота у сфері рейдерства?

- а) задовільно – 22%;
- б) незадовільно – 26%;
- в) важко відповісти – 52%;

7. Що, на Вашу думку, підвищить ефективність боротьби з рейдерством:

- внесення змін до відомчих нормативних документів МВС – 16%;
- внесення змін до законів – 24%;

- внесення змін до відомчих нормативних документів суб'єктів боротьби з рейдерством – 4%;

- не можу відповісти – 56%.

8. Як впливає на стан боротьби з рейдерством відсутність оперативно-службової інформації щодо рейдерства?

а) негативно – 71%;

б) позитивно – 4%;

в) важко відповісти – 25%.

9. Чи доцільно, на Вашу думку, доповнити Перелік об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України відомостями щодо рейдерства?

а) так – 83%;

б) ні – 10%;

в) важко відповісти – 7%.

10. Якщо доцільно доповнити Перелік об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України відомостями щодо рейдерства, то причинами цього є те, що:

- у сфері корпоративних правовідносин виникають ситуації, які не врегульовані чинним законодавством – 45%;

- від працівників органів внутрішніх справ вимагають додаткових пошукових зусиль у процесі вирішення конкретної справи – 29%;

- не відповіли на поставлене питання – 26%.

Положення
про Інтегровану інформаційно-пошукову систему
органів внутрішніх справ України

(Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України
від 12 жовтня 2009 р. № 436.

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
28 грудня 2009 р. за № 1256/17272)

Доповнити розділ 3. Інформаційні ресурси ІПС

3.2. Джерелами формування інформаційних ресурсів ІПС є:

– зареєстровані в ОВС заяви і повідомлення про злочини та адміністративні правопорушення, кримінальні справи;

– повідомлення працівників ОВС у разі звернення до них громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких;

– повідомлення про аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, які підлягають реєстрації в ОВС;

– повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи;

– рішення органів (посадових осіб), виконання яких покладено на ОВС відповідно до чинного законодавства;

– **інформація про корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів.**

Далі за текстом.

Інструкція
з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової
системи органів внутрішніх справ України

(Затверджено Наказом Міністерства внутрішніх справ України
від 10 березня 2010 р. № 75)

Доповнити: розділ 5 «Порядок формування БД «Факт».

Пункт 5.1. Обліку в БД «Факт» підлягають відомості щодо злочинів (правопорушень), подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій, **інформація про корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів**, викладені у заявах (повідомленнях, рапортах) та зареєстровані у черговій частині ОВС, згідно з Переліком об'єктів (додаток 1).

Внести доповнення до Переліку об'єктів обліку баз даних Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України.

(Додаток 1 до Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України)

Доповнити:

Стовпчик 2. БД «Факт»

г) події, що не містять явних ознак злочину, в тому числі аварії, пожежі, катастрофи, стихійні лиха та інші надзвичайні події, **корпоративні конфлікти щодо розподілу майна, фінансових ресурсів**.

Стовпчик 3. злочин, правопорушення, подія, надзвичайна подія, **корпоративний конфлікт**.

Далі за текстом.

Інформаційна

картка про адміністративне правопорушення

(Додаток 1 до наказу МВС України від 22 травня 2002 р. № 470

«Про затвердження зразка інформаційної картки про адміністративне правопорушення, Статистичного звіту за формою 1-АП про адміністративну діяльність працівників органів внутрішніх справ, інших правоохоронних і державних органів та представників громадських формувань і інструкцій про порядок їх заповнення (складання)» (зі змінами))

Розділ «ВІДОМОСТІ ПРО ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Доповнити графу 16 та викласти у такій редакції:

Вчинено: на зборах – 1, на мітингу – 2, на демонстрації – 3, на виборах – 4, в інших місцях масових заходів – 5, в умовах стихійного лиха – 6, за надзвичайних умов – 7, **під час корпоративного конфлікту – 8**; за інших обставин – 9.

Далі за текстом.

Форма

державного статистичного спостереження № 1-АП (річна) «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності, за 20__ рік»

(Затверджено Наказом Державного комітету статистики України від 22 вересня 2009 р. № 354)

Доповнити: Розділ 2. Корпоративні конфлікти

Примітка: Заповнюється тільки органами МВС України, згідно з Інструкцією щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-АП «Звіт про розгляд справ про адміністративні правопорушення та осіб, які притягнуті до адміністративної відповідальності» (Затверджено Наказом Державного комітету статистики України від 26 жовтня 2009 р. № 405. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 листопада 2009 р. за № 1056/17072).

Перелік
пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності
органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 рр.
(Затверджено Наказом МВС України від 23 липня 2010 р. № 347)

Пріоритетні
напрями наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ
України на період 2010–2014 років

5. Кримінологічний аналіз та прогнозування злочинності

(рекомендована тематика наукових досліджень, додаток 5)

Доповнити п. 10 та викласти у такій редакції:

п.10. Науковий аналіз корупції та **рейдерства** як загрози економічній безпеці.

7. Інформаційно-довідкове забезпечення протидії злочинності

(рекомендована тематика наукових досліджень, додаток 7)

п. 13. Удосконалення системи інформаційного забезпечення охорони правопорядку під час корпоративних конфліктів.

**Статистична картка
на виявлений злочин**

(Додаток № 1 до п. 6.2. Інструкції про єдиний облік злочинів)

Форма 1

(Затверджено Наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної податкової адміністрації України, Міністерства оборони України, Державної митної служби України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державного департаменту України з питань виконання покарань, Державної судової адміністрації України від 25.05.2010 р. №21/135/281/240/499/354/367/159/69)

Доповнити п. 11 та викласти у такій редакції:

11. Кримінальна справа порушена щодо злочину працівником (за довідником 1); служба (п.п. 1–5) (п.п. 6,7); дата

при скасуванні прокурором постанови про відмову в порушенні кримінальної справи;

з одночасним порушенням кримінальної справи (1), з них за ініціативою правоохоронного органу (2);

після додаткової перевірки (3);

з них за ініціативою правоохоронного органу (4);

за постановою або ухвалою суду (5);

за результатами перевірки узагальнених матеріалів Держфінмоніторингу (6);

КРУ (7);

за матеріалами корпоративного конфлікту (8).

Статистичні дані
щодо стану корпоративних конфліктів, під час яких застосовувались
технології рейдерства, в Україні

1. Розподіл корпоративних конфліктів, під час яких застосовувались
технології рейдерства, за регіонами України

№ з/п	Регіон	2008	2009	2010
1	АР Крим	6	5	3
2	Вінницька	3	5	5
3	Волинська	0	1	1
4	Дніпропетровська	6	4	7
5	Донецька	4	6	3
6	Житомирська	0	1	2
7	Закарпатська	1	1	2
8	Запорізька	3	4	3
9	Івано-Франківська	0	2	3
10	Київська	2	5	2
11	Кіровоградська	0	1	3
12	Луганська	5	3	2
13	Львівська	1	2	3
14	Миколаївська	1	1	2
15	Одеська	3	5	3
16	Полтавська	0	2	2
17	Рівненська	0	1	1
18	Сумська	0	4	2
19	Тернопільська	0	1	0
20	Харківська	5	6	5
21	Херсонська	2	3	4
22	Хмельницька	1	0	1
23	Черкаська	1	0	1
24	Чернівецька	0	1	1
25	Чернігівська	2	2	1
26	м. Київ	7	2	7
27	м. Севастополь	1	0	1
28	Усього	54	67	69

2. Розподіл кількості корпоративних конфліктів за галузями національної економіки

№ з/п	Галузі національної економіки, де зареєстровані корпоративні конфлікти	2008	2009	2010
1	машинобудування	1	11	8
2	електроенергетика	1	4	4
3	легка промисловість	11	4	6
4	деревообробна промисловість	8	12	3
5	сільське господарство	6	7	8
6	автомобільна промисловість	3	1	3
7	приладобудування	3	4	2
8	хімічна промисловість	2	0	0
9	будівництво	2	6	7
10	торгівля	9	12	14
11	харчова промисловість	8	4	3
12	інші	0	2	15
13	Усього	54	67	69

3. Розподіл за розмірами статутного капіталу та обсягами оборотних коштів

№ з/п	Структура бізнесу	2008	2009	2010
1	малий	23	19	25
2	середній	22	44	38
3	великий	9	4	6

4. Суб'єкти рейдерства

№ з/п		2008	2009	2010
1	співзасновники, між якими виник конфлікт щодо розподілу прибутку або напрямів розвитку підприємства	13	15	10
2	міноритарні акціонери, які намагаються захопити підприємство	15	13	8
3	конкуруючі організації	3	14	5
4	представники регіональної влади	7	12	23
5	рейдерські організації, що діяли спільно з організованими злочинними групами	16	13	23

5. Форми рейдерства

№ з/п		2008	2009	2010
1	«силове» підприємництво	25	12	5
2	навмисне, фіктивне (штучне) банкрутство	5	6	5
3	шахрайство з реєстром або акціями	7	4	1
4	заміщення активів	4	12	6
5	встановлення контролю над менеджментом, змова з посадовими особами	6	22	43
6	корупція	7	11	9

6. Встановлення контролю над менеджментом

№ з/п		2009	2010
1	реприватизація	1	0
2	придбання (скупка акцій)	12	9
3	невігідна тендерна пропозиція	3	0
4	отримання контролю під час процедури банкрутства	5	1
5	додаткова емісія акцій	1	14
6	адміністративне перепідпорядкування	1	14
7	грінмейл як додатковий інструмент	0	5

7. Мета рейдерства

№ з/п	отримання прибутку шляхом	2008	2009	2010
1	захоплення у власність	27	33	47
2	реалізація виробничих активів	4	9	7
3	реалізація нерухомості	4	10	6
4	реалізація майна	7	13	6
5	реалізація цінних паперів	12	2	3

8. Недоліки корпоративного управління, які сприяли рейдерству

№ з/п		2008	2009	2010
1	внутрішні конфлікти менеджменту	3	12	6
2	конфлікти між менеджментом і власниками	5	12	4
3	відсутність системи мотивації менеджменту	22	26	14
4	відсутність концепції ризик-менеджменту	22	14	43
5	відсутність взаємодії з міліцією	2	3	2

8.1. Недоліки корпоративного управління (зовнішнє середовище), які сприяли рейдерству

№ з/п		2008	2009	2010
1	відсутність ділових контактів з регістратором	2	1	1
2	недостатній контроль за змінами у складі акціонерів	12	22	26
3	відсутність постійних контактів з бізнес-партнерами	16	7	6
4	відсутність контактів з органами влади	12	10	22
5	наявність негативних судових рішень у господарських спорах	11	25	12
6	несприятливе зовнішнє соціальне оточення	1	1	2

9. Збитки, завдані національній економіці внаслідок рейдерських атак

№ з/п		2008	2009	2010
1	прямі збитки в економіці, млн. гривень	3,4	6,2	12,7
2	збитки внаслідок погіршення інвестиційного клімату, млн. гривень	2,5	4,3	2,1
3	втрати у сфері зовнішньоекономічної діяльності, млн. гривень	3,2	12,3	5,9

Про основи національної безпеки України

(Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV.

Відомості Верховної Ради України, 2003, № 39, ст. 351)

Доповнити ст. 7 «Загрози національним інтересам і національній безпеці України»

Стаття 7. Загрози національним інтересам і національній безпеці України

в економічній сфері:

істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку;

ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки;

нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків;

відсутність ефективного механізму правового врегулювання корпоративних конфліктів;

критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромисловому комплексі, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

Далі за текстом.

Положення
про основи організації розкриття злочинів
органами внутрішніх справ України

(Затверджено Наказом МВС України від 24 вересня 2010 р. № 456.

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 січня 2011 р. за №105/18843)

Доповнити розділ 2.

2. Основні завдання підрозділів і служб органів внутрішніх справ у розкритті злочинів

2.3.3. Працівники карного розшуку вживають пошукових та оперативно-розшукових заходів з розкриття злочинів, насамперед тяжких і особливо тяжких, а також злочинів, які набули суспільного резонансу, учинених із застосуванням вогнепальної зброї, вибухових речовин, групою осіб, серійного характеру, у **сфері корпоративних конфліктів**, установлюють і розшукують осіб, які їх учинили.

2.3.4. Працівники ДСБЕЗ розкривають злочини у сфері економіки, а також з використанням наявних можливостей, у тому числі оперативних, уживають заходів щодо отримання інформації про осіб, причетних до вчинення злочинів, розкриття або виявлення яких віднесено до компетенції інших оперативних підрозділів.

З використанням наявних оперативних можливостей спільно з працівниками карного розшуку вживають заходів щодо отримання інформації про **корпоративні конфлікти**, криміногенні об'єкти та ймовірні місця збування викраденого майна.

Отриману інформацію про осіб, причетних до вчинення злочинів, а також інші відомості про події і факти, пов'язані із зазначеними вище особами і злочинами, щодаки доповідають рапортом, а за тяжкими та особливо тяжкими злочинами доповідають негайно керівникові служби для подальшої доповіді першому заступникові (заступникові) начальника ОВС – начальнику

кримінальної міліції з метою розгляду і перевірки цієї інформації службами і підрозділами ОВС згідно з їх компетенцією.

2.3.5. Працівники спеціальних підрозділів БОЗ за вказівкою Міністра внутрішніх справ України, першого заступника Міністра – начальника Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю, начальників ГУМВС, УМВС здійснюють розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених стосовно народних депутатів України, державних службовців I–III категорій, а також стосовно лідерів, учасників організованих груп і злочинних організацій, злочинна діяльність яких на момент учинення злочину щодо них документувалася зазначеним підрозділом під час роботи за відповідними ОРС, **у сфері корпоративних конфліктів, які мають суспільний резонанс.** На вищезазначені нерозкриті злочини заводять і беруть до провадження відповідні ОРС.

Надають узагальнену інформацію про осіб та об'єкти, **корпоративні конфлікти** за базами даних, які функціонують у спеціальних підрозділах БОЗ, за запитами, підписаними начальниками структурних підрозділів МВС (ГУМВС, УМВС), які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, або начальником ОВС, виключно за наявності ОРС. Підставою для виконання такого запиту є письмовий дозвіл начальника ГУБОЗ (УБОЗ) або його першого заступника.

Далі за текстом.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Львівського державного
університету внутрішніх справ
полковник міліції

О.К. Марін
„17” 10 2011 року

АКТ

„17” 10 2011 року

м. Львів

№ 61

Про впровадження результатів
дисертаційного дослідження
здобувача кафедри
адміністративного права та
адміністративного процесу
Хатнюка Ю.А. у навчальний процес

ПІДСТАВА: наказ ректора Львівського державного університету
внутрішніх справ № 290 від 27.10.2009 р.

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження
позитивного досвіду роботи у складі:

голови: Директора навчально-наукового інституту права, психології
та економіки, доктора юридичних наук, професора
Грищука В.К.;

секретаря: підполковника міліції, начальника відділу організації
наукової роботи, кандидата юридичних наук Балинської
О.М.;

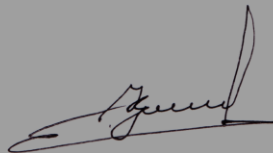
члена комісії: підполковника міліції, начальника навчально-методичного
центру Строцького Р.Є.

У присутності: здобувача кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу Львівського державного
університету внутрішніх справ Хатнюка Юрія Анатолійовича.

Комісія відповідно до наказу по університету № 290 від 27.10.2009 р. розглянула й узагальнила результати дисертаційного дослідження Хатнюка Юрія Анатолійовича на тему «Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані на розгляд матеріали заслуговують на схвалення та запровадження для використання у навчальному процесі, зокрема при викладанні навчальних курсів «Адміністративна діяльність ОВС», «Адміністративне право», а також для здійснення подальших наукових досліджень із зазначеної проблематики.

Голова комісії

В. К. Грищук

секретар комісії

О.М. Балинська

член комісії:

Р.Є. Строцький

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Заступник начальника
Управління МВС України на
Львівській залізниці
полковник міліції
Павелко Р.В.**

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження ад'юнкта кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ старшого лейтенанта міліції Хатнюка Юрій Анатолійович «Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні»

Комісія у складі:

Начальника відділу громадської безпеки УМВС України на Львівській залізниці підполковника міліції Лейника В.І.,
заступника начальника штабу УМВС України на Львівській залізниці підполковника міліції Хижого П.Б.,
старший інспектор ВОПІ УМВС України на Львівській залізниці старшого лейтенанта міліції Мосія А.М.

склала цей акт у тому, що запропоновані ад'юнктом кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ старшим лейтенантом міліції Хатнюком Юрійем Анатолійовичом «Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі з рейдерством в Україні» були використані в діяльності УМВС України на Львівській залізниці:

при підготовці пропозицій із зазначених питань, які направлялися до Управління транспортної міліції МВС України;

при організації профілактичних заходів направлених на забезпечення охорони громадського порядку під час урегулювання конфліктних ситуацій щодо земельних ділянок у полосі відведення;

при проведенні занять у системі службової підготовки співробітників міліції громадської безпеки УМВС України на Львівській залізниці.

Зазначені рекомендації були запропоновані на підставі отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Начальник ВОГП
підполковник міліції

В.І. Лейник

Заступник начальника штабу
підполковник міліції

П.Б. Хижий

Старший інспектор ВОГП
старший лейтенант міліції

А.М. Мосій